

ესპერანტო მწერადი

1-2

შ ი ნ ა ა რ ს ი

კლავსინისაგან, ქალე გოგონ-
ხიმე — ანხ. კირკონის ხსოვნას,
გ. ნახარხიმე — ლენინის დრო-
ებით, ივ. შანიშვილ-შანიშვილი —
ღამე ჟოჟბანბას მახლობ-
ლად, იაშა ზურაბულაძე — სი-
მონა მონსე პარტიზანულად,
გ. ივრალიძე — ფიჭვი, მონსე
გვანასალი — სურამი, ლეო ძი-
აჩელი — შურნალ „ახალგაზრ-
და მწერლის“ ახალი პროზაი-
კონსები, ღამით შამათაშა-
ბულაძე, გრიგოლ არსენია —
ლენინი შეშვარბულად, ვიტორი
გიგინიშვილი — მე ახალგაზრდა
ქალსი მამულაშა, ვიკა შუბ-
ლაძე — სავსეთი სავარსებ-
ლეს, გრიგოლ ჩიქოვანი —
ზაურბაძე.

ფედერაცია

1 9 3 5

ეროვნული საბიბლიოთეკა
გეოგრაფია

ახადგაგრდა მწერადი

სრულიად სიღატაკის საშუალო
მწერლების კავშირის ყოველთვიური
სამსაჯურო-სალიციატოთი ჟურნალი

4899

1-2

წელიწადი მთელი

ეროვნული სახელწიარო
ბიბლიოთეკა

რედაქციის მისამართი: ტფილისი, შარბლის ქ. № 13. მწერალთა სასახლე. ტელ. № 3—55—25.
მთაველიტი 3415. ცეკაეშიირის სტამბა. დაკვეთა № 1247. ტირაჟი 3000.

ვ. ი. ლენინი

ბ. მ. კინდვა

ქართული საბუნებისმეტყველო საზოგადოება

გამომცემი

რ ე ღ ა ქ ც ი ი ს ა გ ა ნ

მწერალთა საკავშირო ყრილობამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია მხატვრულ ლიტერატურის ხარისხობრივ მაჩვენებლის ზრდას და ახალგაზრდა მწერალთა შორის მუშაობის გაძლიერების აუცილებლობას. საბჭოთა საქ. მწერლების კავშირმა ყრილობის დადგენილებათა საფუძველზე გააცხოველა ახალგაზრდა მწერლებს შორის მუშაობა და შეებრძოლა ყოველგვარ უნიჭო და ხალტურულ ნაწარმოებთა გამოვლინებას ჩვენს პრესაში. ხალტურის წინააღმდეგ ბრძოლა არ ნიშნავს მხოლოდ მხატვრულ ხარისხისათვის ბრძოლას. ჩვენ მხატვრულ ნაწარმოების ხარისხს ვაჩივრებთ შინაარსისა და ფორმის მთლიანობაში, ამიტომ ახალგაზრდა მწერლებიდან ჩვენ მოვითხოვთ შინაარსობრივ სიჯანსაღეს და მხატვრულ სიმდიდრეს, მეტ იდეოლოგიურ სიმახვილეს — და პოლიტიკურ სიფხიზლეს. ის, ვინც ვერ არის პროლეტარულ სულისკვეთებით გაჟღენთილი, რა თქმა უნდა, ვერ დასწერს იდეოლოგიურად ჩვენთვის მისაღებს და მხატვრულად ძლიერ ნაწარმოებს. ამიტომ ასეთ შემთხვევაში ხშირად კარგ მწერლებსაც კი გამოუდით ხალტურული ნაწარმოები. არის მეორე შემთხვევაც, როცა ესა თუ ის მწერალი არის კომუნისტურ სულისკვეთებით გაჟღენთილი, მაგრამ მხატვრულად მაინც სუსტი ნაწარმოები გამოსდის. აქ უკვე მწერლის მხატვრულ უნარისა და კვალიფიკაციის სისუსტესთან გვაქვს საქმე. ჩვენ ვერც ერთ მოვლენას ვერ შევუბრუნებთ. ჩვენ არ გვინდა ისეთი კარგი მწერალიც კი, თუ ანტისაბჭოთა იდეოლოგიას შემოგვაპარებს და არც ისეთი მწერალი, რომელიც „ვამას“ გაკვივის ყოველ ლექსში, მაგრამ მხატვრულად კი ვერაფერს გვეუბნება. სანამ ჯერ კიდევ ჩვენ არ აგვიშენებია უკლასო საზოგადოება, სანამ ჯერ კიდევ არ აღმოფხვრილა კაპიტალიზმის ნაშთები ადამიანთა შეგნებიდან, ჩვენ დაგვკირდება დიდი აღძვრდებლობითი მუშაობის ჩატარება ახალგაზრდა მწერლებს შორის მათი კომუნისტურად გარდაქმნის ხაზით. ამხ. კიროვის მკვლელობის ფაქტი გვაფრთხილებს, რომ ლიტერატურაშიაც საჭიროა მეტი კლასობრივი სიფხიზლე. მახვილი თვალი არის საჭირო, რომ დაუნდობელი ბრძოლა ვაწარმოოთ ლიტერატურულ ნიკოლაევიზმსა და მის მსგავს მოვლენათა წინააღმდეგ. ამას წინათ ჩვენმა პრესამ სამართლიანი განგაში ასტება ახალგაზრდა პოეტის გ. შატბერაშვილის ორ ანტისაბჭოთა ლექსის გამო, რაც ერთხელ კიდევ გვიმტკიცებს, რომ ჩვენ ჯერ ახალგაზრდა მწერალთა შორის აღმზრდებლობითი მუშაობა არა გვაქვს სათანადო სიმაღლეზე დაყენებული.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ფრ. ნაროუშვილის აშკარა კონტრარევოლუციონურ ტროცკისტულ-ვარდინულ პოემის შესახებ

(„არწივი სტოგებს მშობლიურ ბუდეს“) ჯერჯერობით ჩვენს კრიტიკას არა ფერი უთქვამს, რაც მიგვაჩნია მძიმე დანაშაულად*).

თუ გასულ წელს ახალგაზრდა მწერლებს ჩვენი რედაქცია უკეთებდა ერთ-გვარ დათმობებს მათ ნაწარმოებთა დაბეჭდვის დროს — წელს, რა თქმა უნდა, ასე ვერ მოვიქცევით, რადგან ჩვენმა ჟურნალმა უკვე გამოამჟღავნა საკმაო რაოდენობით ახალგაზრდა მწერლები პროზისა და პოეზიის დარგში. წელს ჩვენ უმთავრესი ამოცანაა ახალი ძალების გამომჟღავნებასთან ერთად ამ ძალების შენარჩუნება მათი მხატვრული კვალიუიკაციის ამაღლების ხაზით. გამომჟღავნებულ ახალგაზრდა მწერლებიდან უნდა დაწინაურდეს შემოქმედებითი შეჯიბრებაში გამარჯვებული ახალგაზრდა. მიმდინარე წელში ჩვენი რედაქცია იბრძოლებს ჟურნალში მოთავსებულ მხატვრულ ნაწარმოებთა ხარისხის ზრდისათვის და არაერთარ დათმობას არ დაუშვებს ახალგაზრდა მწერლის მიმართ, თუ ის ჩვენ ვერ მოგვაწვდის იდეოლოგიურად მისაღებს და მხატვრულად ძლიერს ნაწარმოებს.

ახალგაზრდა მწერლებო, შეისწავლეთ ჩვენი ქვეყნის გმირები, მოგვეცით დიად ეპოქისთვის ღირსეული მხატვრული ნაწარმოებები!..

*) შატერაშვილის, ნაროუშვილის, პ. ქიქოძის და შავგულიძის ნაწერების გაშლილ კრიტიკას ვათავსებთ შემდეგ ნომერში.

ვარდინ-ქიქოძის კონტრარევოლუციონურ ჯგუფს ეკუთვნოდა აგრეთვე მწერალთა კავშირის კომ. უჯრ. ყოფილი მდივანი ბ. მეუნარგიაც.

ამხ. კიროვის ხსოვნას

ალარ გეკმარეს რაც სისხლი ვლვარეთ,
ზლვაც ვერ იტევდა მშრომელთა ცრემლებს,
ტანჯაედა მწუხრი მშობლიურ მხარეს
და საქართველოს მდუმარე სერებს.

როცა ლაქვარდში მცურავი ვერცხლი
არ ანათებდა პირბადრი მთვარე
და დასავლეთის მზიური ცეცხლი
კომისარივით ხუჭავდა თვალებს,
ნევა არწევდა კრფისერს მძიმედ,
ეხეუქებოდა ტალღები ნაპირს,
გეთხოვებოდა შენ, როგორც იმედს.
ცივ სანაპიროს გრიგალიც მძაფრი.

შენ დაილუპე — ურყევი მიზნით,
გიყვარდა მშრომელ ხალხში ნაეარდი,
შემოგეხვია სიკვდილის ნისლი
მტრების ვერაგულ ტყვიის გავარდნით.

შენ, ლენინგრადის დროშა ხარ წმინდა
და ღვიძლ ძმასავით უყვარდი სტალინს,
ჯერ შეუდრეკელს, ჯანლონით მდიდარს,
მეხად დაგეცა სიკვდილის ძალი.

ლენინელების ნალველი მწველი
ხესაც ახმოზდა შფოთიან ქარში
და მშობელ ქვეყნის ერთგული მცველი
ჰქუხდა წითელი მხედრების მარში.

ცა — ღიმილია არნახულ წელთა
საგანთიადო მომავლით მსრბოლი
და მეჩვენება, რომ სისხლის წვეთმა,
თითქოს შეღება მდინარე ბრძოლის.

საბჭოთა მხარე ბაირაღს არხევს
ხსოვნაში რჩება ალერსი თბილად,
სად მობიბინე ჯეჯილი გვალბენს
და მხიარულობს სისხამი დილა.

დღეები დადგენ. — დაიწვა სევდა,
კვლავ იგონებდენ სიცოცხლეს ნაქებს
და ისტორია აღზნებით სწერდა
სოციალიზმის უძლეველ საქმეს.

შენ ვერ მოესწარ ბრწყინვალე დროსა,
რომ კომუნისტურს ვეძახით მერმისს,
სადაც ცხოვრებას ღიმილი მოსაგს,
სადაც სიცოცხლე იმედით მღერის,
მაგრამ შენს საქმეს მტერი ვერ წაშლის,
კვლავ გაზარჯების მოვისმენთ გრიალს
და დასავლეთის ელვარე წვაში
ენახავთ ლენინურ დროშების ფრიალს.

ლენინის დროშით

დიდი ხანია ულენინოთ კომუნიზმს ვკედავთ,
დიდი ხანია ველარ ვუცქერთ საყვარელ ბელადს,
მაგრამ ის, რასაც სიცოცხლეში იგი ღრმად ქერეტდა
ღარაჲა პროგრამად სამოქმედოთ და საბრძოლველად.

დიდი ხანია აღარა გეყავს დიდი ბელადი,
მაგრამ იმ გზებით, სიცოცხლეში რაც მან დასახა,
მიდის ქვეყანა საბოლოო გამარჯვებაძდი
და მშრომელ მასებს აძლევს გასაქანს.

ყოველდღიურად მშენებლობის მატულობს ტემპი,
ბრძოლა ურყევი ჩვენს წინაშე დგას ამოცანად,
სრულდება გეგმა მშენებლობის გადამეტებით
და ამ ქიდილში ჩვენც ვიზრდებით გასაოცარად.

ლენინის დროშით წინ მივდივართ, ვიპყრობთ მწვერვალებს,
ლენინის დროშით გავიმარჯვებთ, ვიმარჯვებთ ახლაც,
ლენინის დროშა უძლეველი წითლად ელვარებს,
ლენინის დროშას გამარჯვება მუდამ თან ახლავს.

ძვირფასო ლენინ, შენ კვლავ ცოცხლობ, არა ხარ მკვდარი,
თუმც ჩამოგვშორდი და ჩვენს გულში სევდა დათოვე,
ბრძოლას აგრძელებს შენი გზებით კლდესავით მდგარი
სტალინი — ის ვინც შენ შემცვლელად შენვე დატოვე.

რაც მშენებლობის ტემპი უფრო მაღლა აწვიეთ,
ახალი ყოფა ქედავს ახალ ადამიანებს,
მდინარეები ელექტრონის ძალად ვაქციეთ —
ს. ს. რ. კ-ში ინდუსტრიის ცეცხლი გრიალებს.

მეორე ხუთწლედს გადავჭრით და ვივლით სულ ამ გზით,
ვიბრძოლებთ მტკიცედ, არ მივალწვეთ მიზანს ჩვენს ვიდრე,
რადგან წინ გვიძღვის უდიდესი ენტუზიაზმით —
დიდი სტალინი, ღირსეული შენი მემკვიდრე.

ლენინის დროშით წინ მივდივართ, ვიპყრობთ მწვერვალებს,
ლენინის დროშით გავიმარჯვებთ, ვიმარჯვებთ ახლაც,
ლენინის დროშა უძლეველი წითლად ელვარებს,
ლენინის დროშას გამარჯვება მუდამ თან ახლავს.

ლამე ჟოჰტანბაუს მახლობლად

მთაზე ავდივართ ხვალა,
ლამეს დავენებდით ახლა...
ფიქრები ფიქრებს ხრავენ:
— ეს განზრახვა თუ ახლა...

გადავალთ ცისფერ ხრამებს
თუ სიკვდილი არ დაგვხვდა;
მხოლოდ ეს ერთი ლამე —
და მთას ავიღებთ მაღალს.

ჩანჩქერნი კლდეებს გლეჯენ,
მთებს ნისლი ეფინება,
მთვარე დაჰყურებს გლექჩერს
და აღარ გვეძინება...

მიწის გულიდან თითქოს
ტყვიებს ვუშენდეთ ნისლებს,
მთა მღუმარებს და ფიქრობს,
როგორც ჩვენგანი ისე.

ჰყინავს... მწვერვალთა რკალში
ველური ქარი ჩნდება —
ნისლი დამუროთხალი მაშინ
კლდეებს ეცემა ჩერებად.

მოკრძალებული თოვლი
სხეულს თრთვილივით ჰფარავს
და უცნაური თრთოლვით
თითქოს სიმტკიცეს გვპარავს.

ცა მოკრიალდა წმინდათ
და ყოშტანტაუ აგერ
ხვალ დაგვიხვდება წინ და
ბრძოლის დიდ გეგმებს ადგენს...

რა მოწყენილი დგახარ,
მთაო, შევერცხლილ წვერით?
ხვალ გამაოჯვებით გვნახავ
ნუ იცქირები წყენით!..

სიმღერა მოხუც პარტიზანელზე

1.

თუმცა დაკრძალული დამხვდი ორი დღის,
ვერ მოგისწარი ცოცხალს, ერემა.

— მაგრამ არ ვტირი,

რისთვის მომიკვდი,

ვაი, უშენოდ რა „მეშველება“.

რომ დაგიტირო, სირცხვილს რა ვუთხრა,

ან რას გიშველის მწუხრი გვიანი,

ან შენ ჩამთელიდი, ბაბუ, ჭაბუკად,

რომ დაგენახე თვალცრემლიანი.

მახსოვს შენ ერთხელ მკერდზე მიმიკარ,

სევდით მომაპყარ სახე მიმქრალი.

— როცა მოგკედები, შვილის შვილი ხარ,

არ დაივიწყო, სიტყვა მითხარი.

ვერ აგისრულე, ბაბუ, ანდერძი,

ვერ აგისრულე მცირე პირობა.

დღეს რით შევავსო მე ეს ხარვეზი,

რით განვიკურნო მწვავე ჭრილობა.

შენს ოთახში ვარ, თვალებს ვაცეცებ,

ასე მგონია აქ იმალები,

შენ ხომ მკვდარი ხარ, რისთვის დაგეძებს,

ნეტავ ვიცოდე, ხატბი თვალები.

რა რიგ მიყვარდა შენი ამბორი:

(ამბეები უხვი, ლალი ოცნება,)

ბაბუ, ძვირფასო, ჩემი ბავშობის

სიხარულო და ასხივოსნება.

შენ ჩემ ნორჩ გულში ბევრ სპეტაკ აზრებს,

ჩვეულ სიდინჯით გაუდგი ფესვი.

თოთხმეტი წლისამ პირველად აქ მე

შენ მოგიძღვენი მზურვალე ლექსი.

2.

იმ ღამეს ძალზე წიოდა ქარი,

გარს ვეხვეოდით მომაცვდავ მამას.

მან ერთხელ კიდევ გააღო თვალი

და ძლიერ წარმოთქვა:

— მოდი აქ, თამაზ.

— მოდი აქ, ბიჭო, ხომ ხედავ ვკედლები,
(თან გაიღიმა, არ ვიცი რატომ).

ატირდა დედა, ატირდნენ დები,
მხოლოდ მე ვდუმდი კუთხეში მარტო.

ვერ გამერკვია თუ რას ნიშნავდა,
მწუხრი საერთო, შფოთვა იროდის.

მოკვდა მამა და ბავშვი, ნიადაგ
მის მოლოდინში დიდხანს ეტிரოდი,
არ ვასვენებდი დედას კითხვებით:

— სად არის მამა, ხომ მოვა მალე?

პასუხის ნაცვლად განაცვიფრები
ვაშტერდებოდი ცრემლიან თვალებს.
ცრემლიან თვალებს მუდამეამ ახლდა
სიკვდილის მიმართ კრულვა და ზიზღი.

მამა კი მაინც არსაიდ ჩანდა,

როგორც სხვა ბევრი წასული იმ გზით.

მაგრამ მის ხსოვნას, გულში ჩარჩენილს,

წინ გარბენილი წლები ვერ შლიდენ,

ბაბუ სპეტაკი, შვილის ანდერძით

მზრდიდა: „ოჯახის ბურჯს და მემკვიდრეს“.

3.

გარედ ქრის ოდნავ ნიავე წყნარი,
შორს მიმოზეგმა გაიშრაღეს.

გაფუტრებ სიერცეს სარკმელთან მდგარი,
თან გაფიქვრი „დაიგვიანეს“.

„დაიგვიანეს“,

აწ აღარ მოვლენ,

აწ მათ აჩრდილებს ნულარ ელიან.

ნეტავ ამ ჰიმნში რა შვებას ეპოვებ,

უცნაური და საკვირველია.

„დაიგვიანეს“,

გულო, რად ტოკავ,

ან უნებლიედ რად ვიღიმები,

ეხ, რას იტყოდნ აქ ჩემ მახლობლად,

რო იდგენ დები თარხნიშვილები.

ვშორდები სარკმელს მარცხნივ კედლიდან,

თითქოს მოხუცის სახე მიცინის,

მისი პორტრეტის ცქერას ვერ ვიტან

და ეტოვებ ოთახს ჩქარი სირბილით.

ხელში ბამბუკის ჯოხს ვათამაშებ,
საბრალო ბაბუ, ეს ხომ შენია,
ღრმა სიბერეში ცხოვრების გზაზე
ვინ უწყ... რამდენჯერ დაგიბჯენია.

ნატურით გიგონებ, სადა ხარ ეხლა,
ვერ მოგისწარი, ვწუხვარ ძალიან,
მაგრამ არ ეტირი, ბაბუ,—ამ ქვეყნად
ხომ ყოველივე წარმავალია...

4.

ეზოს დაჰყურებს მთვარე კაშკაშა,
სოფელს სუფსის ხმა უვლის გარშემო,
ნეტავი შენი კიდეც რა დამრჩა,
რო არ მშორდები, ბაბუაჩემო.
საითაც წავალ თან დამდეგს გელა,
ზოგჯერ შედგება: ხეს თუ ვარდს შეჰყვებს.
ცვარით შევერცხლილ ბალახებს თელავს
და შენს ნატერფალს ყნოსვით დაეძებს.

ბაბუ, აქ სადღაც მუხის ხე იდგა,
შენებრ მოხუცი დახრილ რტოება.
მის ქვეშ რამდენი ამბავი გითქვამს,
წარსულ ბრძოლების მოსაგონებლად.
გითქვამს, თუ რისთვის იყავ დევნილი,
რისთვის იგემე ციხე-კატორლა,
ან სიყვარული თვითონ ლენინის
სიბერის დღემდე რისთვის გადმოგყვა.
რისთვის გაჭირილხარ შენ ამ სოფლიდან
ამბოხებული ტყეში ყაჩაღად,
ასეთ ამბევებით ხშირად ყოჟილხარ
მუხის რტოებქვეშ მდგარი ქადაგად.
გყავდით გარშემო შემოსაფრული
შვილისშვილების მთელი პლეადა,
რომლებსაც გვთხოვდი გვეთქვა მაყრული
ან დაგვეცალა საესე ხელადა.
სადღევგოდელში ხშირად გვეტყოდი:
— დადექით ჩემზე კაოგი ვაჟკაცი.
ჩვენც სიხარულით ვთრთოდით, ვმღეროდით,
სანამ ცას ეკრა მთვარე კაშკაშით.

ეხ, მოგონებავ, მბავშვებ თითქოს,
კვლავ შორეული ფაქრებით მბურავ.
დაუბრუნებელ დღეების სითბოს
და აღტაცებას გულს მაფრქვევ წყლულად.

5.

თრთოლვით ვიგონებ შორეულ წარსულს
 გული ღონდება — გრძნობის თარაზო,
 წინ სილუეტი მიდგანა ბაბუს
 და კელავ შორეულ ამბებს განაგრძობს.

6.

... შემოესია ვარსკვლავთ ციმციმი, ცაშდე აშოლტილ ნაძვებს და რცხილებს,
 მთვარემ ესროლა სხივები ცივი, გზებზე გველივით გაწოლილ თხრილებს.
 თხრილების გასწვრივ ჩასაფრებულებს შევარდნაძის ხმა გულს გვიკაეზდა,
 გაუქროლებდა რაზმებს ვეფხურებ, თითქოს თვალეზში თვალეზს აჯენდა.

„ფხიზლად, ბიჭებო, დე მტრებმაც ნახონ ჩვენი გმირობა გასაკვირალი“.
 — სისხლი გეწყურია. — ქექდა, გრგვინავდა, ამბოხებული ნასაკირალი,
 ეი, შეილებო! რა რიგ ვთრთოლავდით, რა რიგ ტოკავდა ჩვენი გულები,
 როცა პლასტუნთა დასადევნებლად წამოვიშალეთ ჩასაფრულები.

ცასა წვდებოდა ჩვენი ყოყინა, ჩვენზე აშარი, ცეცხლად ვლენილი,
 მტერი კი ისევ მარდად გარბოდა: უკუქცეული და შერცხენილი.
 (ბრძოლის ხალისით გატაცებულნი ჩვენი ბიჭები ვეფხვებსა გაედენ),
 წინ მივიწვედით. ტყვიის ზუზუნს არ შეწყვეტილა განთიადამდე.

ცისფერ განთიადს თითქოს ამკობდა „წყალი ბახვისა“ სისხლით ნაღები,
 დაბურულ გორებს „მარსელიოზა“ და მოოქვრილი ბაირაღები.

მაგრამ, შეილებო, ეს გამარჯვება დარჩა ხანმოკლე, სიზმარეული, —
 სამი დღის შემდეგ გურიის საზღვრებს ალიხანოვის რაზმი წყეული
 შემოესია ცეცხლით და რისხვით მომქმედ ლავაზე დაუნდობელი,
 და იმპერიის ქუსლით გათელა იმპერიისვე ხალხი — მგმობელი.

ვინც კი გადავრჩით კვლავ შევიფიცეთ: „კვლავ ბრძოლა და ან დავიღუპებით,
 ან გავგილიმებს მარად ტანჯულებს მზე მოელვარე თავისუფლების“.

რასაც ვნატრობდი უკვე მელირსა, თავისუფლების გაეხდი მნახეელი,
 მაგრამ, შეილებო, ამ სიბერის დროს შემომეპარა ერთი ნალველი.

— ვწუხვარ, კუნთებში აღარ მაქვს ძალა, ადრე დავკარგე შრომის უნარი,
 თანდროულობას აღარ ვარგევარ ძველი მებრძოლი და კომუნარი.

ნეტავ მეც ვიყო თქვენი ასაკის, თქვენებრ კაბუკი, აი, რა მინდა,
 რომ საკუთარი თვალეზით ვნახო, რად მიბრძოლია ცხრაას სამიდან.

მაგრამ, შეალებო, თქვენ გაიხარეთ, თქვენ ხართ ზომავლის ჯანი და სისხლი,
 თქვენვე შეგერგოთ დედის რძესავით, მძლე სიტკბოება სოციალიზმის.

ფ ი ჟ რ ი

როგორც ღრუბლები ცაზე საავდროთ
წამოიშლება შავად და მშვიდათ,
ასე ფიქრების გროვა დამათოვს
მკითხავს, ვინა ვარ? — შემდეგ რა მინდა.

ათასჯერ ნახა პასუხი ჩემში,
და დამშვიდებით გაბრუნდა უკან.
მოვიდა ისევ (თითქოა ემხი)
და კაცი ისევ ფიქრებში სდუმხარ...

მამფოთებს იგი და ყოველწუთში
აჩრის სულ სხვა და აჩრის ახალი,
ხან მოგონებით გული დასუსხა,
ზოგჯერ სიცოცხლეს შემატებს ხალისს.

ფიქრი ცხოვრების გაზაფხულია —
წამოიზარდა ჩვენი თაობა,
პოეზიაში წინსვლა სწყურია
აქ არ შეხედება შური და მტრობა.

მაგრამ უეცრივ დავსვი წერტილი
და ფიქრი იდგა დღემილით დიდხანს,
ბუმბერაზების წამოდგა ჩრდილი
სიტყვა მათ შემდეგ ვერავის გვითქვამს.

შეგვედლებივართ მბრწყინავ ვარსკვლავებს
რამდენი სხვის ხმას განიმეორებს,
მაგრამ ხომ ვიცით ამ თაობებში
მაიაკოვსკი მოვა მეორედ.

ჯერ ხომ გრიგალებს ისევ მოველით,
მტრისთვის მახვილი ისევ ელვარებს.
დავადგათ ფეხი საკუთარ ხმაზე,
თუ უცხო ლექსის აზრს შეგვაპარებს.

ს უ რ ა მ ი*)

თავი მესამე

I

ბესარიონ ლობჯანიძეზე ქვეყანა ალაპარაკდა, მთელს დუნიაზე გაეპარდა მისი სახელი და დიდსა და პატარას ენაზე სურამის ამბები ეკერა. ყოველდღე ზოდოდენ გაზეთების წარმოქმადგენლები, განუწყვეტლივ აჩხაკუნებდნენ ფოტო-აპარატს, იღებდნენ ბესარიონის სურათებს და შემდეგ გაზეთებში ინტენერის ჟრცელ ბიოგრაფიასთან ერთად ბეჭდავდნენ.

ერთი მათგანი ლობჯანიძის სახლშიაც მივიდა. დარუმ არ იცოდა, როგორ მოქცეოდა ამ კაცს, დაფეთებული და უჩვეულო მდგომარეობაში ჩაეარდნილი თვალებს აბრიალებდა და ხელს უალაგოდ იფშენებდა. გაზეთის მუშაკმა ყოველგვარი ცნობები აიღო, არ დაივიწყა ნახევრად აშენებული სახლის ისტორიაც, მთელ ეზოს სამ-ოთხჯერ გადაუღო სურათი და შემდეგ ერთი კვირის განმავლობაში ბეჭდავდა ფელეტონებს. მოსკოვის ცენტრალურმა გაზეთებმა ხაშურში მუდმივი კორესპონდენტები გაიჩინეს, რომლებიც ყოველდღე აგზავნიდნენ დეპეშებს.

საქართველოს ცნობილი მწერლები ჩამოვიდნენ ულელტეხილზე, მათ უნდოდათ ელექტროფიკაციაზე საჩქაროდ დაეწერათ მოთხრობების წიგნი და სამისოდ დღე და ღამე მასალებს აგროვებდნენ. გამოცხადდა სახკინმრეწვის კინო-ოპერატორი, რომელმაც ყველაფერი გადილო, ოსიაურის მინდვრიდან ხაშურის გარეუბნამდე, გადაიღო ბესარიონი და სხვა ინტენერები: მუშაობის პროცესში, სადილობის დროს და ტექნიკურ მეცადინეობაზე. კინო-ოპერატორი საჩქაროდ დაბრუნდა ტფილისში და სამი დღის შემდეგ ფილმს უკვე ეკრანზე უჩვენებდნენ. მთელმა ქვეყანამ გაიცნო ბესარიონ ლობჯანიძე, მთელმა რესპუბლიკამ იცოდა მისი ვინაობა და სახელი.

ხაშურს აუარებელი ექსკურსანტები მოაწყდა, ისინი უპირველესად ყოვლისა, ლობჯანიძეს და მის სახლკარს კითხულობდნენ და თუ სადმე ბესარიონს იპოვნიდნენ, შემოეხვეოდნენ გარშემო, შემდეგ უკან გამოეკიდებოდნენ, როგორც ფუტკრები დედა-ფუტკარს და მთელი საათობით მშენებლობის ადგილზე ერთი ჟრამული იდგა.

საინტერესო სანახაობა იყო, როდესაც სახალხო მატარებელი ჩაივლიდა, მგზავრები თითქმის ვაგონებიდან გადმოცვენას აპირებდნენ, ისე გაიქედებოდა ფანჯრები ადამიანების თავებით და გარეთ გამოყოფილ ხელებით, რომლითაც ქულებს და ხელსახოცებს იქნევდნენ. ხოლო ბუფერის თეფშებთან და გადასაბმე-

*) დასაწყ. იხ. ჟურნ. „ახ. მწერალის“ № 6-7, 8-9.

თან ტევა აღარ იყო, ზოგიერთები კიბეებზე ჩამოკიდულიყვნენ და სახუ-
რეც მიიწევდნენ ასასვლელად.

ყველას უნდოდა თვალი მოეკრა სურამის მშენებლობისათვის, ყველას უნ-
და თვითონ დაენახა ის უჩვეულო ამბავი, რომელიც აქ ტრიალებდა; მატა-
ელი ჩაივლიდა, მაგრამ მის ფანჯრებს მაინც უფრო მეტი და მეტი მგზავრი
დებოდა, ახალ-ახალი ცხვირსახოცები და ქუდები იწყებდნენ ფრიალს.

მშენებლობას მოაწყდნენ უმუშევრები, ხაშური რამდენიმე დღეში გადასხვა-
და. საღამოობით ქუჩები ლურჯხალათიან ბიჭებით ივსებოდა და არღნით
ვი მოდიდან გამოვიდა. ახლა ყველას უნდოდა მოწყობილიყო ამ ახალ სა-
ხოებზე; ხაშურში გაიხსნა ელექტრო-ტექნიკური საშუალო სკოლა, დააწესეს
გონიერი მისაღები გამოცდები, მაინც რამდენიმე დღეში სკოლა მოწაფეებით
ვსო და ბევრს, გამოცდებ საუკეთესოდ ჩაბარებულებსაც, აღარ იღებდნენ. მთელ
ზუბდიკიდან მოდიოდნენ ინჟინერ-ტექნიკოსები, რომელთაც მათივე სიტყვით
წყინდათ „საქათმეების შენება“ და უნდოდათ თავიანთი ნიჭი სურამზე გა-
ცადნათ. ახლა ისინი უკვე საქათმეებს ეძახდნენ: შაქრის, კირის, კონსერვის
სხვა ქარხნებს.

ყველაზე უფრო მაინც საორთქლმავლო დეპო აფორიაქდა. აქ მემანქანე-
ნიმდვილი ზეიმი გამართეს. ორთქლმავლებს უნდა ამოეკვეთათ ფეხი სურა-
მან. უნდა მოსულიყო ახალი, ჯერ ქვეყნისათვის უნახავი, ელექტრონის მან-
ქა, რომელიც ათას მატარებელს, ათას მემანქანეს და ათას მემანქანის ოჯახს
აარჩენდა სურამზე დამსხვრევას და დაქცევას. ასი ათასი წვეთი ცრემლი და
ხლი უნდა დაეზოგა მას. უღელტეხილის დაგრეხილი და თავდაყირა უკეთუ-
ნ დაკიდებული ლიანდაგები, ბეწვის ხიდები და ვიაღუქები, რომლებზედაც
მდი საცოდავად დალოდადნენ ნავთის მატარებლის კუდშეკვეცილი შემად-
ლობები და განახევრებული სახალხო მატარებლები, უნდა გადაქცეულიყო
დვილ რკინისგზად, სადაც უშიშრად იქროლებდნენ: ჩქარი ექსპრესები და
იათასტონიანი მარშრუტები. ორთქლმავლებს უნდა ამოეკვეთათ სურამიდან
ქი და მემანქანეებიც უნდა წასულიყვნენ აქიდან. ისინი უნდა გადარჩენოდნენ
რამის ხიფათს და თავი ლენინაგანის, ბაქოს და სამტრედიის დეპოებისათვის
ყუდებიან, სანამდის აქედანაც არ გაყრიდა ელექტროწვევა. ან უნდა შეეს-
ვლათ ახალი მანქანა და განახლებულად უშიშრად ეჯიროთნათ სურამზე...
დი სიხარული დაბორცავდა ხაშურის დეპოს ქვარტლიან კედლებში. ის არ
ენებდა მემანქანეებს, თანაშემწეებს, მექვაბეებს, ზეინკლებს. საცაა ეს სიხა-
ლისმომგვრელი ოცნება ზორცმესხმულ სინამდვილედ უნდა ქცეულიყო.

ახლა ბესარიონი ჰქუხდა ხაშურის ცაზე. ის თითქოს როგორც ცეცხლი
ქარიშხალი ისე მოევლინა სურამს და ყველაფერი ფეხზე დააყენა, ყოველი-
ბობოქარი სული ჩაჰპერა და გააცოცხლა.

* * *

ხაშურის პარტრაიკომს აქამდის არავითარი დადგენილება არ ჰქონდა მი-
ბუთი სურამის თაობაზე, ახლა კი მათაც გაუჩნდათ საზრუნავი. ბიუროს
რველ სხდომაზე მდგომარეობას კარგად გაეცნენ და მშენებლობაში პარტ-

უჯრედის ჩამოყალიბება გადასწყვეტეს. და ასე რაიონული კომიტეტი ჩაება სურამის საერთო ფერხულში.

ბესარიონ ლობჯანიძე რაიკომის ბიუროს შემადგენლობაში შეიყვანეს.

უჯრედის მდივნად გურჯიშვილი გამოყვეს, რომელიც ლობჯანიძის ძველ ამხანაგს და ხაშურის დეპოს მემანქანე იყო.

მას წარსულში ბევრი რამე აკავშირებდა იმ ადამიანთან, რომელიც დღეს ასე საამაყოდ მოეველინა სურამს და მთელ ცხოვრებას ძირბუდნიანად შერყევს უპირებდა.

ბიუროს სხდომის ღამესვე მშენებლობის ნახევარზე მეტმა მუშამ გაიგო, რომ უჯრედის მდივნად გურჯიშვილი ინიშნებოდა.

ალექსი მჭედლიძის აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა. ის გურჯიშვილს კარგა ხანია იცნობდა. ნიველირზე მუშაობის დროს, ექსპედიციის წევრები ადრე-ადრე ერთხელ შემჯდარან მის ორთქლმავალზე და მჭედლიძეს არა ერთხელ მოუწოდებია მასთან თავის ოსტატის ყოველმხრივ გამთბარი, მეგობრული საუბარს. ალექსის სამუდამოდ დაამახსოვრდა ის სურათი, როდესაც ბესარიონმა პირველად ნახა გურჯიშვილი, იგი მივარდა თავის მეგობარს, გადაეხვია და კარგად ხანს არ მოშორდა, თვალები ცრემლმა გაუბრწყინა და ათრთოლებული ერთ-ერთი ხელით უაზროდ იძახოდა:

— როგორ ხარ, ლადუა, როგორ ხარ, ლადუა?!

ერთხელ ვიადუქებზე მუშაობის დროს, ნავთის გრძელმა მატარებელს აღმართზე ამოიარა. გაბაწრულ ცისტერნებს სამი ორთქლმავალი ება, ხოლო პირველ მანქანაზე გურჯიშვილი იჯდა. ბესარიონის დანახვაზე საყვირი მისცა და ექსპედიციას ხელის ქნევით მიესალმა. მატარებელი სურამის აღმართზე ჩვეულებრივ ისე ნელა მიდიოდა, რომ ლადუამ ექსპედიციასთან საუბარიც დაუძახა:

— დასცხეთ, ბიჭებო, დასცხეთ! — დაიძახა მან ორთქლმავლიდან და ხელს დაიქნია.

ბესარიონიც მიესალმა.

— გამარჯობა, ლადუშავ! გარეკე შენი ურემი და ჯავრი ნუ გაქვს, დასცხეთ!

— ეჰ! — მიიღო დასაწყლებული სახე ლადუამ, — სანამ თქვენ დაცხებდით მე კი, შეილოსან, ჩემი დამემართება, ეს ოხერი სადმე მიმამტკრევს და ის იქნება, როდესაც ლადუამ თავი ისე მოიქცეა, რომ მემანქანის ბეწვებიანი ქუდი ჩამოუვარდეს. მემანქანე არ შედრკა, შემოღმართზე ორთქლმავალი მაინც ნელა მიდიოდა, სახელდახელოდ ჩამოხტა, ქუდს ხელი დასტაცა, აიღო, გაბერტყა და ძუნძულით გაიქცა:

— ო-ჰოორეე, ოჰოორეე! — დააყარეს ბიჭებმა ხარხარი, მაგრამ გურჯიშვილი თავის მანქანას რამოდენიმე საჟენზე წამოეწია და შეახტა.

ესეც სურამის კეთილი აღმართი, თორემ კაცს ქუდი დაეკარგებოდა!

ორი დღის შემდეგ ლადუამ თავის მატარებელი დაღმართზე ჩაშოატარა მასთან ექსპედიცია უკვე მოლითის ნიშანსვეტთან იდგა. მატარებელი ისე სწრაფად შემოვიდა სადგურის ისრებში, ვეღარ გაარკვევდი სად თავდებოდა ცის

ერნა და სად იყო მიბმული ორთქლმავალი, ექსპედიციის წევრებს ეგონათ, რომ გრძელმა ცისტერნამ თუ გაიჯირითა, გასაოცრად გრძელმა და წავმა, ან ალაც უშველებელ ნავთსადენის მილის ვეებერთელა ნაქერმა. უღელტეხილის აღმართზე მატარებლები ძალიან ნელა ჩამოჰყავთ, მუხრუჭები სულ მოკერი-
ნა, რათა შედგენილობა არ გამოქანდეს. გამოირკვა, რომ მატარებელი გურ-
იშვილს გამოჰქცეოდა.

თავის ნათქვამი ლაღუას ღამის ორ ღლეში აუსრულდა — 'კინალამ და-
სხვრა.

მატარებელი მოლითის დაშქერ ჩიხში*) შევარდა, კლდეზე ერთი კილომეტ-
რი აირბინა და გაჩერდა.

ამავე ღლეს მთელმა ბრიგადამ გაიცნო გურჯიშვილი, ხოლო ლობჯანიძე
იფათს გადარჩენილ თავის ამხანაგს გადაეხვია და გადაჰკოცნა:

— მომილოცავს, ლაღუა! მომილოცავს! — და მაშინვე ირიბჯულ შეხედვით
კას მიაშტერდა, რჩოგორც ეს მან მძიმე მღელვარების დროს იცოდა ხოლმე.
გურჯიშვილს საამქვეყნო ფერი არ ედო, მას თითქოს კრიკა შეჰკროდა და
ჩაებრუდასხმული მიწაზე ესვენა, შემდეგ მას მოჰკიდეს ხელი და სადგურში
იასვენეს.

II

ლაღუას წარსულში ბევრი რამ აკავშირებდა ლობჯანიძესთან. ამათგან მე
სარტო ერთ ამბავს მოგიყვებით.

ინჟინერი ბესარიონ ლობჯანიძე, ამ ხანად მუშების მიერ „ბონდარენკოდ“
წოდებული, ჯერ კიდევ ხაშურის დეპოს მემანქანედ მუშაობდა. ეს ზედმეტი სა-
ხელი ლობჯანიძემ სულ ერთი წელიწადი იყო მიიღო, თავის ახალ გამოგონე-
ბასთან დაკავშირებით, რომლის განხორციელების დროს შეტაკება მოუხდა და
ასტიკად დამარცხა ვინმე ბონდარენკო. მანამდი კი ზედმეტ სახელად „მამა“
ერქვა, რადგან იმ ხანად უფროსი მემანქანეობა მიეღო, ხოლო ამავე დროს
„ბურნუთასაც“ ეძახოდნენ, თავისი შეუღრეკელობისა, პირდაპირობისა და ერთ-
გვარი უხეშობისათვის:

ლობჯანიძე-ბონდარენკო, დეპოდან გამოვიდა, ხელები დაეკარწახებია, ქული
არ ეხურა, ვიღაცას დაეძებდა, ლიანდაგზე რომ ვადმოიარა შეივინა.

სწორედ ამ დროს გურჯიშვილი შეხვდა, ბონდარენკო მაშინვე სახელურ-
ზე წაიტანა და გულმოსულმა შეანჯღრია:

— სადა ხარ, კაცო, მთელი ღლე დაგეძებ?..

— რა გინდა?! — შეეკითხა გურჯიშვილი.

— გაათავე, კაცო, ამაღამ კრებაა და გამოაცხადე!

— ეშმაკსაც წაუღიხარო, დამანებეთ თავი, თვითონ შენ გამოაცხადე, მე
კი დავრჩე გაუთლელი მემანქანე ლაღუა, გზაში რომ შემოგვხდე იქნებ საღამი

*) დამქერი ჩიხი უღელტეხილის ყველა სადგურზეა, ეს არის სპეციალურად აშენებული
ლიანდაგის შტო, რომელზედაც ლეზულობენ დაღმართიდან მომავალ მატარებელს. ჩიხი მიი-
მართება მაღლა მთისკენ და გამოქანებულ შემადგენლობას აკავებს.

მაინც ინებო: — გამარჯობა, ლადუა, როგორ ხარ, მუშ...აა ფუჰ, ეს რა არ მაზუთი? — არა უშავს რა, მე კმაყოფილი ვიქნები, წადი და ნუ კარგავ ძვირ ღროს ჩემს ჭკუის სწავლებაში, მასწავლებლობა რა შენი საქმეა...

ამ სიტყვებს ეუბნებოდნენ ბესარიონ ლობჯანიძეს, დიახ, სწორედ უღელტეხილის ყველაზე მამაც მემინჯანეს... გაჯავრებული ბესარიონი მძიმე ბიჯით მიუახლოვდა გურჯიშვილს და თითქოს ყურში ჩაუფუჩუნა:

— ლადუა! მე მასხარობის გუნებაზე არა ვარ!

და შემდეგ გადაქრით და უქმეხათ დაუმატა:

— აქამდე უნდა გამოგეცხადებია, ბალანდამწვარო!

გურჯიშვილი თითქოს ახლა გამოერკვა ვისთან ჰქონდა საქმე და, როგორ შემდეგ ლობჯანიძე ამბობდა, „ხმას ჩაუწია“:

— ვიცი! ვიცი, ბესარიონ, როგორ არ ვიცი! შენზე კარგადაც ვიცი. უკამომეცხადებია, მაგრამ შე კაი კაცო, მარტო გამოცხადებას რა ფასი აქვს ნახევრად დაყვავებით და ნახევრად საყვედურით ლულულულებდა გურჯიშვილი.

— ესე იგი მე არ ვიცი, შენ კი ჩემზე კარგად იცი, არა, ჭკუის კოლონია ხარ, ხომ. ვაი დედასა! — და აქ ლობჯანიძე „ზედმოქმედებაზე“ გადავიდა.

— შენ უნდა გიყვირონ ხმამალლა, თავში უნდა გიბრაგუნონ, მუშა ცხვირწინ გიტრიალონ, ცარსკი ვრემიას ღროს რომ იყო, ისე და მაშინ გაიგებ სხვა გზით არაფერი გამოვა!

გურჯიშვილი გაქირვებით იტანდა ლობჯანიძის შემოტევას, ხმას უფრო დაბლა უწევდა და თან აწვრილებდა, თითქოს ეფერებოდა კიდეც თავის ფრთხობელა ამხანაგს:

— მაშ როგორა, ყველა შენისთანა ბანდარენკო ხომ არ გინდოდა, ბესარიონ, შენ სულ სხვა ხურმა ხარ! რომ გიყურებ, უკვე შენი სახიდან ჩანს, ან ბათ მეხუთეჯერ გააკეთე მოხსენება წარმოებაზე, შენს ოთახში ცოლშვილის თვის... მაგრამ, ბიძიკო, იმ დღეს ხომ გახსოვს, ბარბაცით მოდიოდი გზაზე, ხე გახსოვს, ა? ხმა ხომ გაქვს და გაქვს, სიმღერის მაღაც არი და არი. „ტი, შენა ხარ“, ეკითხებოდი შენსავე მუცელს. მერე შუაგზაზე მიეყრდენი ტელეგრაფის ბოძს და მაშინვე, რაც ჩაცეცხლე და ჩახეთქე შედრეგანივით ამოუშვე მერე შენს ნაოხრალზევე გაიშხლართე და ღრუტუნი გააბი, ახლა მე ჭკუას მასწავლი, აა, ბონდარენკო!

ლობჯანიძე შეჩერდა. იმ დღეს მართლაც ზომაზე მეტი დათვრა და ზომა მეტიც მოუვიდა, მაგრამ ასეთი რამე გურჯიშვილსაც მოსვლია და ბესარიონის სრულებით არ დავიწყნია:

— ალარ გახსოვს? — შეეკითხა ის ნიშნისმოგებით ლადუას, — მოგვრ მანით გამოხეთქილმა სახალხო მატარებელი ოცდაათი კილომეტრის სისწრაფით შემოაგლიჯინე ნიშანსვეტთან, აა, ლადუა!

* * *

ნაშუადღევს საყვირის შემდეგ თათბირი შედგა. დარბაზი ხალხით გაჟღერილიყო. ნეტავ აქ ლადუას ფეხი არ მოედგა! რა უნდოდა, რას მოეხეტებოდა? მაგრამ დღეს ბესარიონი რომ არ მოეშვა? სირცხვილი არ არის აქ ახლ

ლადუასათვის ჯდომა? ლადუას ახლა ყველაფერი აგონდება რაც კი დამართეს: ერთხელ კედლის გაზეთში დახატეს! უზარმაზარი, გრძელი მოგრებილი ცხვირი გაუქეთეს, პირი ფართოდ დაღებული დაუტოვეს, გულმკერდი ობობას ქსელით მოუქარგეს და ქვეშ მსხვილი წითელი ასოებით წაუწერეს: „მაჩანალა“!... ლადუამ ბევრი იწვალა და ამ საქმეში ხელებ გასვრილიც აღმოაჩინა, — ბონდარენკოს დაეწერა. გზაში დაუხვდა და ქექა-ქუხილივით მიაყარა:

— აა, ბონდარენკო, ბურნუთავ, რა ღმერთი გიწყურება შენა?

ერთხელ კიდევ შავ დაფაზე ვეებერთელა ასოებით ჩაწერეს. ლადუამ ეს რომ ნახა, პაკლი მაზუთით დაასველა და ესროლა... რამდენი რამე დაჰმართეს, ყველაფერი როგორ ჩამოთვალოს!?. და ახლა აქ სირცხვილი არ არის? კი სირცხვილია, მაგრამ ლობჯანიძე რომ არ მოეშვა დღეს! რომ არ მოეშვა ეს ბურნუთა, ესა! და აჰა, თუმცა სირცხვილია, ლადუა მაინც მოვიდა კრებაზე. დეპოს მეპანქანეები წამოვიდნენ, ლადუაც გამოჰყვა და კუთხესთან მოიბუზა.

ვილაც უფერული კაცი მოხსენებას აკეთებდა. ლადუამ მოისმინა, რომ ეს კაცი ამტკიცებდა: — კვარტალში ორთქლმავალთა გუნდების თვითური გარბენა ორი ათას კილომეტრამდე შეიძლება ავიყვანოთო, დაკვრითი ამოცანააო, გადამწყვეტი თავდადებული პრძოლაა საქიროო. ლადუა ახლა გათამამდა, მოხსენებას ყური დაუგდო და სხვა ფიქრებით დაიტვირთა.

ლადუას ძალიან აკვირვებს! ეს ამოდენა კაცი ტყუილს რატომღა ლაპარაკობს. საიდან შეიძლება ორი ათასი კილომეტრი?

ვერა, ლადუა ამას ვერც დაიჯერებს და ვერც შეასრულებს.

ფიქრებს მიეცა, როგორ შეჰხედებინა მას ამხანაგები კრების შემდეგ. აი პატიოსან სიტყვას სდებს ლადუა, დოვის შემდეგ ისიც ივლის კრებაზე, ყველას მოუსმენს, მხოლოდ კედლის გაზეთი გააჩუმონ და მაჩანალად ნუ დახატავენ. ლადუა განივრად გაივლის სადგურის დერეფანში და არხეინად გააბოლებს მახორკას.

მემანქანეები კამათში ჩაეწერეს, აღფრთოვანებული ლადუაც ჩაეწერა და ბოლოს მასაც მოუწია რიგმა; აჰა, დე ზღსრულდეს ლობჯანიძის სურვილი, ლადუა გამოდის კამათში!

— ამხანაგებო, მე მინდა გამოგიტყდეთ, რეჩი არასოდეს მითქვამს ფართო კრებაშია, მიძნელებდა, მე არ მოგვკდე. აურ-დაურეც ხოლმე, ისე აურ-დაურეც, რომ არ მესმის რას ელაპარაკობ, მაგრამ როგორც ვხედავთ, აჰა, დღეს ენა ამომედგა თქვენთანა!

და ამ სიტყვაზე ლადუა მიხვდა, რომ ეს წინასიტყვაობა ზედმეტი იყო, რადგან საკუთარ თავზე ლაპარაკი საერთოდ არაა საქირო. ლადუა უკვე გამოფხიზლდა და ახლა სიტყვას პოლიტიკური მიმართულება მისცა:

— მა რითვინ იბრძოდა პროლეტარიატი? დედა უტირეთ ვაჟრებსა და ახლა ხომ არ გინდათ, თქვე მაწანწალეზო, ისევ ხმლით და მათრახით გვემდენ, როგორც... (ძლივს გაახსენდა დღეს ლობჯანიძის ნათქვამი...) როგორც ცარსკი ვრემიას დროს. გაუმარჯოს ოქტომბრის რევოლუციას, რომელმაც რომა, ნამდვილად მისცა გამარჯვება მშრომელ კაცსა...

და აქ ლაღუა შედგა, რადგანაც კრება ახმაურდა. იგი საშინლად შეეშფოთა იმის შეგნებამ, რომ ეს სიტყვები ამ კრებისთვის სრულიად უადგილი იყო. ლაღუა აღშფოთდა იმდენად, რომ მან მიატოვა ტრიბუნა და დაფეთებულ დარბაზისკენ გამოიქცა. აქა-იქ სიცილი გაჟსმა, მაგრამ გურჯიშვილი აღაღიბნა, წელში გასწორდა, მემანქანეებს გადახედა და შემდეგ თავმჯდომარე დაფეთებულმა ნაწყვეტ-ნაწყვეტ მიაძახა:

— ამხანაგებო, ზე გავათავე სიტყვა! — ეს იმიტომ გააკეთა, რომ აქ კრებაზე სუყველა მოკამათეები ასე იქცეოდნენ სიტყვის წარმოთქმის შემდეგ.

— რაც მთავარი იყო გამოტოვე!.. რატომ არ გამოაცხადე?

პირველ სიტყვასვე გაუქეთა ლობჯანიძემ უგემური შენიშვნა: ლაღუა ამას კი სულ დააბნია და გაცოფებულმა დაიყვირა:

— ბესარიონი არ მეშვება? ჩემგან რა უნდა ბურნათას, რა უნდა ჩემგან...

— აი რა მინდა. — საჩქაროდ შეაგება პასუხი ლობჯანიძემ. — შენ ახლაც ისევ ტრიბუნაზე აბრძანდი და იმაზე მელაპარაკე, თუ რას ფიქრობ ამ ორი ათას კილომეტრის გარბენის თაობაზე! — ლაღუას სახელურზე ხელი მოავლო და უკან გააბრუნა, მაგრამ მთელი დარბაზი იცინოდა და ბესარიონის სიტყვები, მხოლოდ ზოგიერთებმა გაიგონეს.

— ჰო, თქვი, შე კაი კაცო, რას ფიქრობ, გამოაცხადე გავირბენ თქვა!

მოემბარენ წინა რიგზე ჩამომსხდარი მემანქანეები ლობჯანიძეს.

წელმოწყვეტილი ლაღუა ისევ ავიდა ტრიბუნაზე. ერთიანად გაოფლიანებული და გონებადაკარგულმა, დარბაზის დაწყნარებას დაუცადა, რათა სამი-ოდე სიტყვა ეთქვა და ამით ხელმეორედ აეხმაურებინა იგი:

— ორ ათას კილომეტრს ვერაფერს გადაირბენს, თორემ აგერ ჩვენივე თვალებით ვნახეთ! მარტო გავირბენ მეტქი რომ გამოვაცხადო, ამას რა ფასი ექნება! ცარიელ სიტყვასა?

წარმოსთქვა ლაღუამ და ამის შემდეგ, მემანქანეების უანგარიშო შეძახიხილებს ყურადღება არ მიაქცია და თავის ადგილზე დაჯდა. ლობჯანიძემ ერთი შემოხედა ლაღუას, გაიცინა და თავი ჩაიკნია. და ლაღუა ამ გაცივნებაზე მიხვდა: აწი მისი საშველი არ იქნება. ისევ გაახსენდა გაზეთი, ახლა უეჭველად ხელმეორედ გასწერდნენ. შერცხვა, გაჯავრებულმა თავი ჩალუნა და წარბები შეკრა. შემდეგ წამოდგა, კრება დატოვა, დეპოში შეიარა და დასვენებაზე მდგარ თავის ორთქლმავალს შორიდანვე მიუთალერსა.

ორთქლმავალში შევიდა, ტენდერში ხის განიერი ყუთი გახსნა, ჯერ ბურბუშელა და პაკელი ამოყარა. ბოლოს სათუთად ამოიღო მოგვრემანი, ფსკერის მუხლზე დაკვრით მოუხსნა თავი, გამოსცალა.

ცოტა ხანში ლაღუა ძლივს დგებოდა ფეხზე, თან ორთქლმავალს ეალერსებოდა:

— ჩემი კნორა, ჩემი ლონიერი ბიჭი, ჩემი მამა! საწყალი კნორა! ვაი ცეცხლსა, შუალამით რომ მოვადგებით უღელტეხილის აღმართს, შე მაწანწალავ, როგორ ხენეშხარ მაშინ, თითქოს გული გისკდება. ლონიერი თვლები გრიალებენ და საყვირი კი მეძახის: ლ...ა...დ...უა!.. — მოიტა, გადაჰკარ, მოგვრემანი დიდებულია, ხასიათზე მოხვალ!

ლადლუა შედგა, თავში წუთით საშინელი ფიქრები მოუვიდა, თვითონვე შეეშინდა:

ახლა ან ორთქლმავალმა აბეზარ ლობჯანიძესავით რომ ენა ამოიდგას, შემდეგ რალაცეები უბის წიგნაკში ჩაიწეროს და თათბირზე ორსაათიანი სიტყვათქვას ლოთობაზე, რა ეშველება ლადლუას?!. ან კედლის გახეთქილ წერილი რომ მოათავსოს?!

— აა, რას იტყვი კნორა... ხომ არ გამამხელ?!

თვითონვე გაეცინა. ყუთიდან კვლავ ამოიღო სათუთად შეხვეული მოკვრემანო:

— გახსენი ბაგეები, შე მაწანწალავ, გახსენი. რაო? არ გინდა, თავი გტკივა? ჰოო, აბა მიყურე მე!

და აქ მემანქანემ კვლავ დასცალა შუშა. ესეც გაჯავრებულ გულზე. გათავდა!

შუალამისას მატარებელი მირბოდა მოლითსა და წიფას შუა, სურამის თავდაღმართზე და ორთქლმავლის ფანტელა კვამლი წვიმის თქეში წვეთებით იცხრილებოდა.

— ცუდი დარია!

გადატრიატ სოქვა მემანქანე ლადლუამ, ამოიხვნეშა და ტენდერისაკენ შეტრიალდა:

— ოსტატო, რას შვრებით?.. მე არ ვაგიშვებთ!.. უიმე, რას ჩადით!—გაეკიდა უკან თანაშემწე.

ცოტა ხნის შემდეგ ხაშურში ტელეგრაფმა ამბავი მოიტანა. ლადლუას მატარებელი ლიანდაგიდან აცდენილიყო.

ლადლუაც ჩამოიყვანეს, კისერჩაღუნული მარბიჯებდა, ორივე ხელები ზურგზე დაეწყო და თვალებით მიწას ჩასჩერებოდა.

მემანქანეები შემოეხვივნენ, მაგრამ ლადლუას გაწეწილი თმის ყველას შეეშინდა და ხმა არავის გაუცია, აედევნენ. მარტო ბესარიონმა წამოიძახა:

— ალბად, გახეთქილი იქნებოდა!

ლადლუამ აიხედა, ლობჯანიძეს თვალი აარიდა, აკანკალებული ხმით თავი იმართლა:

— მატარებელი დაღმართზე გამექცა, მუხრუჭმა შეწყვიტა მოქმედება, კონტრპარი გაუშვი, არაფერი უშველა. ვაიმე! მაშინ ცეცხლი ჩავატრე, ორთქლი გადავკეტე და უგრძნობლად დავეცი. ნაძვარებს, გვერდით რომ მისცურავდნენ, თითქოს სიზმარში ვხედავდი. მატარებელი დამკერ ჩიხში შევარდნილიყო. გამოვერკევი, მეგონა ყველაფერი გაცამტვერდა. მე განცალკევებით ვვადე მინდორზე. როგორ? საიდან? ჩემ ორთქლმავალს მარჯვენა ცილინდრი მოგლეჯოდა, მიწაში ჩაფლულიყო, ორთქლის ქვაბი გახეთქილიყო და დამაყრებელი ბლავილით იცლებოდნენ. ვილაც გულის შემღონებლად კენესოდა, მე ვიცანი ჩემი თანაშემწე... დაილუბა—ვაი დედასა, რა ბიჭი დაილუბა.— და აქ გურჯიშვილმა მუშტები მკერდზე დაიშინა.

ლადუა დასაკითხავად წაიყვანეს და ამის შემდეგ ათი დღე იკვლიეს ტარებლის დამსხვრევის მიზეზი. კომისიამ დაასკვნა: ლადუა მართალია. დღუას ამართლებენ მემუხრუჭები, რომლებიც ყველანი უვნებლად გადარისინიც ხომ მთელი ძალღონით ატრიალებდნენ ხელის მუხრუჭს, მაინც ვერაფერი უშველა, სოველ ლიანდაგზე მატარებელი მაინც მიუტრინავდა.

მაგრამ ლადუას აგონდებოდა თეთრი შუშა, საძაგლად თეთრი და შემდარ შორდებოდა იგი თვალიდან. გული ჩქარ ცემას უწყებდა. თავის თავს ედევნებოდა: — „მთვრალი არ ვყოფილიყავ, იქნებ არ მომსვლოდაო!“

ახლა კი საბოლოოდ გადაწყვიტა: მიეტოვებია სამსახური და სოფელ გადასახლებულიყო. მოშორებოდა ამხანაგებს, წასულიყო თავისთვის ძველ მულში. ჯერ იმ პატარა ტალახიან ეზოში ჩასახლდებოდა. ქალამნებს და გლხურ ძიქებს ჩაიცმევდა, მემანქანის ლურჯი ქულის მაგიერ ნაბდის ნაგლე დაიხურავდა.

მაგრამ გურჯიშვილმა როდესაც ასე წარმოიდგინა თავი, რალაცნაირი შეეშინდა და შემდეგ ხმამალა გაეცინა.

გავიდა ორი თვე.

ორ ათას კილომეტრს მემანქანებმა გადააქარბეს. დეპო ზეიმობდა. რტნის გზის კლუბი გაქედილი იყო.

ლიანდაგებს შორის მოაბიჯებდა ლადუა. მაზუთით გადატკეპნილი ტანს საცემელი ეცვა. ხელში ეკავა სანათური. დღეს, შევებულების შემდეგ, სოფლიდ პირველად მოდიოდა დეპოში. რალაც იდუმალ ძალას მიჰყავდა კლუბისაკე თითქოს ეს არც უნდოდა, ისე უკუღმართად მიაბიჯებდა ფეხებს.

შემოსასვლელ ისართან რომელიღაც ორთქლმავალმა წაგრძელებულად დიკივლა. ლადუამ ჯერ ყურადღება არ მიაქცია, შემდეგ ერთბაშად წელში გაწორდა, ხმა იცნო.

— ჩემი ორთქლმავალი? მერე როგორ, ეს შეუძლებელია!

იმავე წუთს სადგურში ხენეშით შემოვიდა ორთქლმავალი, რომელსაც ცისტერნის მატარებელი მოჰყავდა. ჰაერში ნავთის სუნი დატრიალდა.

— კნორა 40163.

ლადუა მივარდა მარჯვენა ცილინდრს, სახელური გადაუსვა, გაწმინდა ზემოთ ქვაბზე წითელი ასოებით ეწერა: „შეკეთებულია სამუშაოს ზედმეტ საათებში, უფასოდ“.

— ჩემი ორთქლმავალი! — აღმოხდა გაოცებულ გურჯიშვილს. შეტრიალდა, სირბილით გაჰყვა ლიანდაგებს. ხენეშოდა. ტალახს არ ერიდებოდა.

ახლა თითქოს ვილაცამ კლუბის კარები ფართოდ გააღო და მემანქანე ლადუა ერთი ძლიერი მოქნივით შეაგდო შიგნით.

ტრიბუნაზე ლობჯანიძე იდგა, რომელსაც ლადუას მოსვლა გაუკვირდა.

— ორთქლმავალი, ამხანაგებო! ორთქლმავალი შეუკეთებით, ჩემი ორთქლმავალი, მე ეს არ ვიცოდი, სრულებით არ ვიცოდი! — დაიყვირა ლადუამ.

ლობჯანიძეს გულიანად გაეცინა:

— მერე რა? სამაგიეროდ ჩვენ ვიცოდით! — და ლადუას ირიბულად გადმოხედა. გურჯიშვილმა გაიგო, რატომ ასე ირიბულად უმხერდნენ მას და სიტყვად არ დააგვიანა:

— ჯამბაზო, მე ვაცხადებ, ეშმაკსაც წაუღიხართ, თქვენ ოთხ ათას კილომეტრსაც გაირბენთ! — და ლაღუას ცრემლიც მოერია.

ამ დღიდან ლობჯანიძეს კიდევ ერთი ახალი სახელი შეერქვა: — „ჯამბაზი“!

ამფითეატრში უკრავდა მუსიკა, ლაღუას თვალები ცრემლით ჰქონდა სავსე და ლულულულებდა:

— ეშმაკსაც წაუღიხართ, ეშმაკსაც წაუღიხართ! თქვენ ოთხ ათასსაც გაირბენთ!

ამ დღის შემდეგ, მთელი ორი თვე ლაღუამ კრიჭა შეიკრა:

— ჭამა არ გინდა? — ეკითხებოდა ცოლი ფედოსია.

ლაღუა პასუხს არ აღირსებდა, მხოლოდ თანხმობის ნიშნად დაუქნევდა თავს. მაგრად რომ გამოძლებოდა, დამძიმებული ხასიათი ცოტათი შეეცვლებოდა, ეს იქიდან ჩანდა, რომ ბუხრის წინ თავჩაქინდრული დაჯდებოდა და მხიარულად უსტვენდა.

— რა გაქ ამდენი თავსამტვრევი და საფიქრებელი, დილიდან დაღამებამდე მოწუთხული სახე რომ დაგაქ, ა, ლაღუა? — არ უსვენებდა ფედოსია და ყბას უქცევდა. ლაღუა მხოლოდ ერთს შემოხედავდა და ცალს თვალს ოდნავ დაწყურავდა, ეგ იყო და ეგ, შემდეგ ისევ შეაბრუნებდა კისერს და უსტვენდა.

ლაღუა ფიქრობდა შესულიყო თუ არა პარტიაში...

ბოლოს როგორც იქნა საფიქრებელი გადასწყვიტა... პარტუჯრედის კრებაზე სულ ნელა შემოალო კარი და კუთხესთან დაჯდა. სირცხვილი რომ აეტანა სასწრაფოდ გაშალა გაზეთი და ცხვირი შიგ ჩარგო. ერთხელაც არ აუხედავს, თითქოს ისე გაიტაცა კითხვამ.

შემდეგ ბევრი დიდი ამბავი დატრიალდა პატარა ხაშურში. ლაღუა კანდიდატი გახდა, მალე წევრიც, ბოლოს უჯრედის მდივანიც, უფროსი მემანქანეობაც მიიღო. ლობჯანიძე სტუდენტი შეიქნა, მერე ინჟინერი, ახლა მთელს დუნიანზე მისი სახელი დიდსა და პატარას პირზე ეკერა. საორთქლმავლო დეპოშიც ჯერ უფრო ძლიერი სერიის მანქანები გამოგზავნეს. ახლა კი საბოლოოდ უნდა გაერეკათ აქედან ორთქლმავლები და სულმთლად ელექტროწევა დაეწესებიათ. ასე წავიდა წინ აღმავალი ხაზი. გუშინდელი დღეს უკვე სახე შეცვლილი და გაზრდილი გამოიყურება. ეს შეეხება ლაღუას, ეს შეეხება ლობჯანიძეს, საორთქლმავლო დეპოს და საერთოდ ყველაფერ საწაღმართოს.

* * *

და აი, ეს ლაღუა გურჯიშვილი, რაიკომის ბიურომ გამოჰყო უჯრედის მდივანად.

მას ისევ ბესარიონ ლობჯანიძესთან უნდა ემუშავებ, იმ კაცთან, რომელმაც ის პარტიაში მიიღო, რომელმაც ის ამ შეგნების სიმაღლეზე ამოიყვანა. ახლა გურჯიშვილი ბედნიერ კაცად ჩაითვლებოდა. ეს ერთი-ორად გაიზარდა. ლაღუა მეორე დღესვე ჩაება სურამის ორომტრიალში.

ელექტროფიკაციის სამუშაოებზე პარტუჯრედისათვის ბინა ვერსად იშოვეს. ამიტომ დროებით ზებო ინაიჩის „ძვლებით და ცრემლით“ აშენებულ

ოდაში, ერთი ოთახი დასცალეს და ყოფილი ვაჭარი ერთხელ კიდევ გაამწარე ზებომ ხმაც არ ამოიღო, მხოლოდ ეს კია, სადღაც ხელალებით, დათვრა და ნ ხევრად უგონო მოიყვანეს სახლში. იოსებ ბაბუციძე კიბეზე იდგა და მომყვან გულცივად ეუბნებოდა:

— გაუშვით, ბატონებო, ხელი, გაუშვით, საამისო არა უშავს რა!

დაღამდა. დაცლილ ოთახში ბელადების სურათები უკვე ჩამოეკიდათ, ერკუთხესთან პატარა მაგიდაც დაედგათ, რომელზედაც წითელი საფარი იყო გადაფარებული. ეს ყველაფერი მჭედლიძეს ნამოქმედარი გახლდათ. ალექსი ახლკიბეზე იჯდა და გალინას ესაუბრებოდა, დაბლა კი მინდორზე მუშები ისხდნენ ისინი გურჯიშვილის მოსვლას უცდიდნენ, კრება უნდა შემდგარიყო.

სწორედ საღვურის გზიდან გამოჩნდნ ორნი... ესენი იყვნენ ლადუა და ბესარიონი. თითქოს განსაკუთრებული საღამო იყო. ღელტეხილიდან მოდიოდა ორთქლმავლის შორეული და ნაწყვეტი კივილი. უღონო ცივი ნიავე უბერავდა და ლიანდაგის ხრეშიდან მტვერის კორიანტელი დგებოდა. ლიანდაგის გასწვრივ მწვანე მოლი გადატრუსულიყო, ბალახი მაზუთის სიშავეს გაემურა დაფრინავდნ მაზუთშივე ამოქვარქლილი ბელურები. ლადუას თეთრშერეული თმა შუბლზე ჩამოფხატოდა. სუსტი და მაღალი ტანი, სადღაც წკვარამში გადაცენილი წვრილი ჟღალი თვალები, კისერთან უხერხული გრძელი ხელები, აკაციის მესეროვით ჰქონდა დაკიდული, რომელსაც ენერგიულად იქნევდა, ის ახლა მოდიოდა ბესარიონის გვერდით და ეს მის საუბარს საქმიან კილოს მატებდა. ლადუას ისეთი გეგმები ჰქონდა დაწყობილი, ორორ დღესაც ვერ იტყოდა.

ბაბუციძეებმა ადრევე ჩააქრეს ლაშფა და დაიძინეს...

III

ასე ამოძრავდა მშენებლობის უზარმაზარი და რთული მანქანა. როგორც მატარებელი გასცდებოდა ხოლმე ზღაზვნით ისრებს და შემდეგ გრილით და წივილით გაეკიდებოდა შორეულ გზას, აახმაურებს რკინის ხიდებს და ლიანდაგის პირად ჩადგმულ სახლის კედლებს, ასევე წარიმართა სურამის სამუშაოები,

ხაშურში უკვე ზოგიერთებს ეჩვენებოდა: თითქოს ბესარიონ ლობჯანიძე იმდენად უცნაური გახდა, რომ იგი აწი არ ეკუთვნოდა საკუთარ თავს და მით უფრო არც თავის ნახევრად აშენებულ საცხოვრებელს და ცოლშვილს.

ის თითქოს ავიდა ყოველდღიური წვრილმანების მაღლა და სადღაც იქ, ზევით, სუფევდა, მხოლოდ იმისათვის, რომ ეხელმძღვანელებია უძნელეს სამუშაოებისათვის. ნახაზებისათვის სიცოცხლე მიენიჭებია, ათას რამისთვის დაიდგა თავი, ათას კაცისთვის ზოქმედების გეგმა გაეჩინა. წინისაკენ მსვლელობის სწორი გზები გამოენახა, სურამის ყოველ კუნჭულში დატრიალებულიყო და თითოეულ წვრილმანისათვის თავისი ხელი მიეწვდინა.

აი, მარტო ამისთვის უნდა ეცხოვრა ბესარიონს.

უკვე ბევრს წარმოუდგინა. რომ ლობჯანიძე თავის პირად ცხოვრებისათვის სრულებით არ ზრუნავდა და ფიქრობდა. ხაშურის მემჩანურ წრეებში დაინტერესებული იყვნენ, თუ რას სქამდა ბესარიონი, ისევ ეალერსებოდა თუ არა თავის ცოლს დარუს, ან როგორი საჩუქრები მოჰქონდა ოჯახში.

დღე-ღამის 24 საათში ბესარიონს რვა საათი ტყუილა-უბრალოდ უნდა დაეკარგა ძილისთვის? ეს რაღაც ეხამუშებოდათ.

მაგრამ ლობჯანიძე სრულებით არ ყოფილა ასეთი. მან გაანაწილა მთელი თავისი სამუშაო. შემოიკრიბა ადამიანები, თვითონ კი უძნელეს უბანზე დარჩენა გადასწყვიტა. ეს იყო უღელტეხილზე ანძების დადგმის სამუშაოები. ეს აქმე ახლო ხანში უნდა დაწყებულიყო. ლობჯანიძეც მოთმინებით ემზადებოდა. ჰას ამ პერიოდში პირის მოპარსვაც კი არ გადასცდენია. ეს კია, ბესარიონი უცებ გაითქეფა სურამის უშველებელ ენთუზიასტურ სამუშაოებში და მას, დღეის ამას იქით, ამ ორომტრიალის გარეშე ცხოვრება არ შეეძლო.

შემდეგ, როდესაც ლობჯანიძე სამუშაოებში უშუალოდ ჩაება, მისი თავდაბლობა და უბრალოება მთელი ქვეყნის სალაპარაკო შეიქნა. მაგრამ ამით ბესარიონის სახელი უფრო მეტად გაიზარდა.

მიწის მთხრელებმა და კალატოზებმა ყოველდღე მუშაობას უმატეს.

ხაშურის აღმოსავლეთ გარეუბნიდან, სოფელ ოსიაურამდე, მთელი მინდორი, სადაც რამოდენიმე ხნის წინად ცხვრები დაბალახობდნენ და ბაიებს დაეძებდნენ, ახლა სულ გადაეხნათ და გადაეშავებიათ.

მომავალი მუშათა კვარტალი უკვე კარგ სანახაობას წარმოადგენდა, ორსართულიანი სახლების საძირკვლები მკერდის სიმაღლეზე ამოეყვანათ და ახლა იატაკისთვის რკინის და ხის კოჭებს აწყობდნენ. ელექტროსადგური ამუშავებდათ და მთელი ღამე, გათენებამდის, ქაქანიტ მუშაობდა. ბესარიონმა პირველ დღესვე უმთავრესი ძალა რკინისგზის ლიანდაგის გამოსაყვანად გადაისროლა. ამჟამად ეს ლიანდაგი დაემთავრებიათ და პატარა მდინარეებზე, რომელშიც წყალი მარტო ავდარში იყო შესამჩნევი, დროებით ხიდს აგებდნენ. ხიდიც მალე დამთავრდა, განუწყვეტელი სალუეტით ორთქლმავალი შუა მინდვრამდე შემოვიდა და პირველ დღესვე იმდენი ქვა, კირი, ხრეში, ცემენტი, ხეტყე და ხარის-ხოვანი რკინა დაახვავა, რომ კაცს ეგონებოდა ეს მთელი წლისთვის სამყოფიყო. მზის ამოსვლიდან ჩასვლამდე ბორგავდა აქ ადამიანის ოფლი და ძალა.

კვლავ მიიღეს შავი მუშების ახალი პარტია ხუთასი კაცის რაოდენობით. რამდენიმე ხანში, მეორე ამდენი საქართველოს სხვადასხვა რაიონებიდან თავისით ჩამოვიდა. ამათ დაუყოვნებლივ მიიღეს სამუშაო და ეს ორთქლმავლის მიერ პირველ დღეს დახვავებული მასალა, რამოდენიმე საათში საღდაც გაქრა. საწყობების, ღია და დახურული ქვესადგურების შენობები, ელექტრომავლების მომავალი დეპო, მუშათა კვარტალი, მშენებლობის კანტორისთვის საჭირო სახლი, კლუბი, სასადილო და სახელოსნო, ყოველდღე უფრო მეტსა და მეტს მუშა-ხელს და სააღმშენებლო მასალას მოითხოვდა. ლობჯანიძეც მთელი დღე ტრიალებდა და გაუმძღვრე საძირკვლებს არაფერი შემოკლებიათ. ყოველდღე მოჰყავდა ორთქლმავალს ხარაგოულის ქვით და ქობულეთის ხრეშით დატვირთული ვაგონები. მუშები დაესეოდნენ მათ ბარებით და ლომებით. სულ რამდენიმე ხანში აცალიერებდნენ.

ერთი კვირის შემდეგ კიდევ მიიღეს შავი მუშების ახალი პარტია, ხუთასი კაცი.

გარეუბანში უკვე ნამდვილი მეორე ქალაქის საძირკველი ჩაყარეს. ეს ქალაქი არ გავდა ძველ ხაშურს. მას ბესარიონ ლობჯანიძის პროექტი თხზავდა. ამიტომ ხაშურელმა გლეხებმა, რომელთაც ჯერ კარგათ არ იცოდენ, რა კეთდებოდა იქ, მშენებლობის ადგილს ბესარიონიანთკარი დაარქვეს.

რაკი რამოდენიმე მილიონი მანეთის კრედიტი გაეხსნათ და ზოგიერთი პროექტიც საბოლოოდ მზად იყო, ხაშურში საქმე გვარიანად წარიმართა. მაგრამ მთავარი სამუშაო მაინც სურამის ულელტეხილზე უნდა ჩატარებულყო. მუშათა ქალაქები და ქვესადგურები ზესტაფონში და მოლ-თშიაც უნდა გაეშენებიათ. ამ ადგილებშიც ხაშურის ანალოგიური სამუშაოები უნდა წამოეწყათ, იქაც ასეთივე ამბები უნდა დატრიალებულიყო.

ლობჯანიძე საამისოდ ემზადებოდა: რამდენიმე კაცის თანხლებით ჩავიდა ზესტაფონში, იქიდან მოლითში დაბრუნდა. ხოლო ერთი კვირის შემდეგ სამასი კაცი სადგურ მოლითის პირდაპირ გალმა, გორაკზე კაფავდა ტყეს.

ძნელი იყო მისასვლელად ეს ადგილი. ქვის კიბეები, კედლები, პიტალოები ისე შეეთხზა ბუნებას, რომ იქ აღამიანის ფეხის მიკარება აქამდე ვეკაცობის საქმედ ითვლებოდა.

კლდის საფეხურების ქვევით მიემართებოდა მდინარე ჩხერიმელა, საშემოდგომო წვიმებით აღიდებული. კალაპოტი პირამდის გაეზიზინებია და გიჟური ყფით მიიკვლევდა გზას, ბორგავდა.

ტყის ღუმელი გატყდა. ღამე შორიახლო მოდიოდენ ტურები და გაცოფებულნი ყმულით ვარსკვლავებს სწყვეტდენ. ეს იმიტომ, რომ სწორედ იქ, სადაც ქვესადგურის საძირკველი გათხარეს, იმათი ბუნავი აღმოჩნდა და ოთხი კუდაგრძელი ლეკები ამოიყვანეს. გალიაში ჩაამწყვდიეს. ლობჯანიძემ ბიჭებს თხოვა ტურები კარგად გამოეკვებნათ, მაგრამ ისინი, ეს კატის კერძები, მაინც მთელი ღღე ქყაოდენ, გალიაში წალმა-უკულმა დასუნსულებდენ, თვალდაქყეტილი შეპყურებდენ მზის სინათლეს, აღამიანებს. ცალი თვალი ტყისკენ ეჭირათ და ყოველწუთს გაქცევაზე ოცნებობდენ, ხოლო როდესაც ღამით ტურები კივილს ატეხდენ, ეს სინსილა გამოლეული კუდაგრძელებიც წკავწკავს მოყვებოდენ.

მაგრამ ტურებიც ჩქარა აილაგდნენ. გარშემო ნახევარ კვადრატულ კილომეტრზე ტყე სრულიად გააჩანაგეს, გაკაფეს და მხოლოდ ახლა გამოჩნდა, ხელისგულივით სწორი ვაკე. მოლითის ქვესადგურების მომავალი უბანი და მუშათა კვარტალი. ზედ ვაკეს გვერდით პიტალო კლდე იყო აღმართული; კედელივით სწორად შეღესილი, დაფარული ხავსით, მჭონავი წყლით სოველი. ეს კლდე ვაკეს ჩრდილოეთიდან ეფარებოდა. ამიტომ აქ ზამთრობით მზე საამოდ დააქრდა. ქარბუქი ველარ მოსწვდებოდა. ეს იყო სურამის ლამაზი კალთა, სადაც აქამომდე ტურებზე მონადირეებს თუ გაეკლოთ. ქვევით ხევში აღმოსავლეთის მხრით მოსჩანდა რკინისგზის სადგური და მის წინ, ჩხერიმელას ორივე ნაპირზე გაფენილი დაბა მოლითი. ეს ვაკე ბესარიონ ლობჯანიძემ აღმოაჩინა. ამ მთის ორწოხეში ის ერთადერთ მშენიერ კუთხეს წარმოადგენდა, სადაც მკლავის თავისუფალი მოქნევა შეიძლებოდა. ცუდი მხოლოდ ის იყო, რომ გზა არსაილენ მიუდგებოდა. რკინისგზის მხრიდან ქვის კედლებით იყო შემორაგული.

თ მშვენიერს, მაღალს და მიფარებულს ადგილებში წინედ ეკლესიებს აგებ-
ნ. აქ ზაფხულობით ნამდვილი აგარაკი იქნებოდა, უღელტეხილის ცივი ჰაე-
თ საესე. ყოველმხრივ ვაკეს რცხილების და წიფელას ტყე ერტყა. უსიერი
ე, ბარდებით და ძიგრებით აქოჩრილი, ხოლო ზემოთ ალბიური ზონა და
წვიანი ჯიშების უხვი წიალი ბიბინებდა.

პირველ კვირას ჩხერიმელაზე გააგეს ხიდი და რკინისგზის სადგურს და-
აეშორდენ, ლობჯანიძემ სახელდახელოდ გამოიგონა ამწვეი ოწონარი, რომე-
აც ზედ ხიდთან დადგეს. ამ ოწონარით შეიძლებოდა უმძიმეს ელექტრომოწ-
იბილობის, საჰაერო გზით კალთისთვის მიწოდება. ის ჰგავდა, რალაც ზღაპ-
ულ სამთითს, რომლითაც ფოლადისგან ჩამოსხმულ მანქანებს კლდეებზე
სროდენ. აბა ამ ერთმანეთის გვერდით უკეთურად აღმართულ პიტალოებს აქ
ვაფრივ ველარაფერს მოუხერხებდენ!

მთელი დღე გრიალებდა ოწონარი! აჰქონდათ და აჰქონდათ: ცემენტი,
რი, ხრეში, ხე-ტყე, სილა, ხარისხოვანი რკინა, ხორაგოულის ქვა... ამ ფშია-
ებში ურთულესი გენერატორები, ტრანსფორმატორები, ზეთის ამომრთვე-
ები. ვოლტმეტრები და ამპერმეტრები უნდა ჩაეყარათ... ტრიალებდა სამა-
კაცი.

ახლა ლობჯანიძეს დაბა მოლითშიაც დიდი და პატარა იცნობდა. ბესა-
რიონმა აქაურ ცაზეც დაიქუხა და ქვეყანას თავისი ახალი გამარჯვება ამცნო.

ერთსა და იმავე დროს ასეთივე ამბები დატრიალდა ზესტაფონში. აქ ხა-
ურის ნამდვილი ანალოგიური საქმეები წამოიწყეს. სწორედ იმდენივე სახლი
ნდა გაეშენებიათ, იმდენივე ელექტრომოწობილობა დაედგათ, რამდენიც ეს
აშურში იყო გათვალისწინებული. ამიტომ ზესტაფონს ბესარიონმა მეორე ხა-
ური დაარქვა.

ელექტროფიკაციის სამუშაოების წამოსაწყებად, ზესტაფონში მუშები რომ
ამოვიდენ შუალამე იყო, სადგური მაინც დამბდურებით გაქედილი შეეგება
ატარებელს. პერონზე სასულე ორკესტრი უკრავდა და ზურნა ქიქყინებდა.

ზესტაფონის გარეუბანში მეორე დილას ათასი კაცი დატრიალდა. დაგე-
ქმეს. გათხარეს. გადახნეს. გადააშავეს. ლიანდაგი გამოჰყავდათ. სადგურის
იხებს აფართოებდენ. ახალ მუშებს ღებულობდენ. ბარაქებს სახელდახელოდ
აგებდენ. სადილისათვის ხორცს ყიდულობდენ...

ახლა ლობჯანიძე ზესტაფონშიც ყველასათვის ნაცნობი და ახლობელი
შეიქნა. ბესარიონის გეგმამ აქაც გაშალა ფრთები, დატრიალდა კუდიან ქარი-
ვით და აქამდე მთელმხარე დაბას, ბობოქარი სიცოცხლე მიანიჭა...

ხაშურში, მოლითში და ზესტაფონშიც უკვე ადამიანის რკინის ხელები
დაუდგრომლად ბორგავდა. აგურს აგურზე ადულებდენ, აშენებდენ, ზელავდენ;
ბარაქიანი და ხევიანი ოფლით შეუწერებლივ იკონებოდა მიწა... მაგრამ ეს მაინც
არ კმაროდა! ლობჯანიძეს შედარებით ეს უმნიშვნელო საქმედ ეჩვენებოდა;
კარგი წარმატებები სამივე უბანზე, მაინც და მაინც ჯერ გამარჯვების საკითხს
არ წყვეტდა.

ბესარიონი უმთავრეს უბანზე შეტევისათვის იკრეფდა ძალას და სამისოდ
შესაფერის ადამიანებსაც არჩევდა.

ყველაზე უმთავრეს უბნად იმ ხანად კი მაინც ორი ძლიერი ჰიდროელექტრალის „რიონჰესის“ და „ზაჰესის“ შეერთება იყო მიჩნეული, რომლებსაც ორას კილომეტრზე მეტით დაშორებული არიან ერთმანეთისაგან. ეს სამუშაოები „ზაჰენერგო“-ს ხელმძღვანელობით უნდა ჩატარებულიყო, მაგრამ „ზაჰენერგო“ სრულებითაც არ ჩქარობდა. ბესარიონ ლობჯანიძეს ამიტომ ზესტაფონიდან ტფილისში მოუხდა წასვლა და საქმეც გააკეთა. ამის შემდეგ დაუყოვნებლივ შეუდგენ ამ შესაერთებელ მშენებლობასაც.

ბესარიონმა სამასი კაცი წაიყვანა. მშენებლობის მწარმოებლებად და თავმჯდომარეებად ამ დარგში ინჟინრები: მიქაბერიძე და კოტჩენკო გამოჰყვაროვნელთაც ის მარჯვენა ხელს ეძახოდა. მუშების ერთი წყება ავჭალისაკენ წაიშველიდა, ხოლო მეორემ დასახლებული ადგილები უკან მიატოვა და სურამის ტყეს შეერივა.

მკედლიძისათვის სურამზე უკვე ნაცნობი იყო თითოეული მწვერვალის ფერდობი, გადასავარდნი. ამიტომაც სხვებს ჰკუთხას ასწავლიდა. ბესარიონს ექვსი ძალიან მოსწონდა და მკედლიძემ მიიღო პირველი დაწინაურება: მიწის მთხრელ მუშების ბრიგადირად დანიშნეს. მკედლიძეს თავებზე დაესხა და მადლობის თქმაც ვერ მოახერხა.

ბრიგადირი მკედლიძე გადაჰყურებდა უბრალო შავ-მუშებს და ყურს უგებდა უკან არავინ ჩამორჩენილიყო. ფერდობს შეუყვანენ და აღზიდულ საძოვრებში ჩაიკარგენ. ახლა მთის მაღალი ბალახებიდან მარტო ადამიანების თავები და ჩანდა, როგორც თევზების თავები ჩხერიშელას ნაპირზე. ისინი დაუდგრომლად მოძრაობდნენ და წინ მიიწეოდნენ, მაღლა ამართულ ბარებით, ლომებით და წერაქვებით.

ხელისგულივით ჩანდა სურამის მაღალი მთები და კავკასიონის თოვლიან-ყინულოვანი გოლიათები. დაბლა რკინისგზის ლიანდაგის პატარა ნაწყვეტი, ერთი ხევიდან გამოდიოდა და მეორე უფრო დიდ ხევისკენ უხვევდა.

ლობჯანიძემ ხელები მოიფშვინტა, გაიცინა და მკედლიძეს უბრძანა:

— დაარტყი, ალექსი!

ბრიგადირმა მუშები გაანაწილა და დაარტყა...

რაც ძალი და ღონე ჰქონდა აწვებოდა ბარს, შემდეგ ურტყამდა წერაქვს და ქვაზე მოხვედრილ რკინას ნაპერწკლები ცვივოდა. მას არაფერი ახსოვდა გარდა იმისა, რომ უნდა დაერტყა წერაქვი, რაც შეიძლება ღონივრად და მაღიმაღ.

საათნახევარში პირველი ორმო გაიჭრა და თავიდან ფეხის ფრჩხილებამდე ოფელში გაწურულმა მკედლიძემ შიგ რომ ჩაიხედა, გაუკვირდა, რატომ უხაროდა ბესარიონს ამის ამოთხრა?

მკედლიძეს, რამდენი ორმო გაუჭრია შილაკაძის ეზოში, ვაშლის ძირები-სათვის და მისთვის არასოდეს აქედან სახარბიელო არაფერი გამოსულა...

ალექსიმ გადააფურთხა, ამოიღო თუთუნის და მოსწია, შემდეგ მის წინ თითქოს შილაკაძე მდგარიყოს, ლობჯანიძეს ისე შეეკითხა, რამდენს მიიღებდა ბრიგადა თითოეულ ამგვარ ორმოს ამოთხრაში. ბრიგადაში ოცი კაცი შედიოდა, ამ ანგარიშით მკედლიძემ სახელდახელოდ გაითვალისწინა, თუ რამდენი

რმოს ამოთხრა მოუხდებოდა მას ხარის საყიდლად საჭირო ფულის საშოვნელად, შემდეგ წამოდგა და წერაქვი ისევ ღონივრად დასცხო.

რით უნდა ამოეტანათ აქ ანძები? თოვლის ზევეების ნაკვალევი, გადატყალი ზოლები და ჩამოწოლილი მიწა ქმნიდა გზის ილუზიას, მაგრამ ეს გზა რ იყო. ბესარიონს აქ გზა უნდა გაეჭრა! ამიტომ სახელდახელოდ გამოყო რიგადა და ამ საქმეს თავისი თანაშემწეები მიუჩინა.

დალამდა. თითოეული ბრიგადა ახლა თავის ადგილზეა, ბესარიონს შეეძლია ცოტა ხანს წამოჯდეს და იოცნებოს. ინჟინერი ფიქრობს იმაზე, რომ აცაა მოვა: ხარისხოვანი რკინა, წეკრული ანძები, ცემენტით სავსე კასრები, ზოლატორები, სპილენძის გამტარი...

და ახლა ინჟინერს წარმოუდგა, ვითომ დამთავრდა სურამის სამუშაოები, ვითომ ყველაფერი კარგად წარიმართა. ბესარიონი ხედავს ანძა დგას აშ სიმალეზე უფრო ზევით, იზოლატორები მზეზე იწყებენ ბზინვას. აგერ თავდაღმართზე ჩამოკიდებულმა ელმავალმა დაიკივლა, ცისტერნებმა მოინდომეს თავაწყვეტილი გაქცევა, მაგრამ ელმავალმა არ გაუშვა და ეს ცისტერნების მოწოლის ძალა გადასცა მეორე მატარებელს, რომელიც აღმართზე ამოდის... თუმცა ბესარიონს ელმავალი ჯერ თვალთ არასოდეს უნახავს... მაინც ესმის: კომპრესორი გუგუნებს და ატმოსფეროს იხაზირებს, სირენა წივის და პანტოგრაფიდან ნაკვერცხლები სცივია... და ამ ნაკვერცხლის ლურჯ სხივებს არე-მარე მკრთალად გაუნათებია.

ბესარიონი მინდორზე შეიშმუშნა და გაშტერებული თვლები ცას მიაბჯინა. მწყობრად ეცემა წერაქვები და ბარები...

* *

ბესარიონის ოცნებამ ყოველთვის სახელდახელოდ იცოდა ფრთების შესხმა.

რამოდენიმე დღის შემდეგ სადგურ ტფილისში, მართლაც მოვიდა ორასი ვაგონი ხარისხოვანი რკინა. აქიდან უნდა დაემზადებიათ ანძები სურამისათვის. თითოეულზე უნდა წასულიყო ორი ტონა რკინა. ვისთვის გადაეცათ ეს სამუშაოები? ვერავინ შესძლებდა ანძების დამზადებას, რადგანაც საქართველოში არ არსებობდა ასე თუ ისე, მოწყობილი ანძათმშენებლობის ქარხანა.

საკითხის გადაჭრა არც ისე ადვილი საქმე იყო, მაგრამ იოსებ ბაბუციძემ ტფილისში რალაც წერილი გააგზავნა ბუდაგოვთან და საქმეც ადვილად გადაწყდა.

უკვე მოესწრო ხარისხოვანი რკინის პირველი პარტიის როსტოვში გადაგზავნა და იმ სალამოს ბაბუციძემ არ დაიძინა, გალინას ეწვია სახლში და ვახშამი გამართეს.

საქმე იმაში იყო, რომ ბუდაგოვს საჩქარო შემთხვევის დროს შეეძლო ლობჟანიძის დაუკითხავად მიეცა დაკვეთები და შეეძინა მზა საქონელი სურამისათვის.

ლობჟანიძე ამით კმაყოფილი არ იყო და ბუდაგოვს კრიკაში ედგა. გაიგო თუ არა ბესარიონმა რკინის როსტოვში გაგზავნის ამბავი, ტაში შემოჰკრა და აღშფოთებულმა დაიძახა:

— ეს უთავბოლობაა! როსტოვში რკინები დაიკარგება!

სწორედ იმ ღამესვე უღელტეხილიდან ტფილისში წავიდა და გამოარკვეოდა რომ საქართველოს სახალხო მეურნეობის უმალესი საბჭო მზადაა მოაწყოს ანძათშენებლობის ქარხანა, თუ კი რკინისგზა დახმარებას გაუწევს. რკინისგზის სამმართველომ ჩქარა გაიღო რამდენიმე ათასი მანეთი და დიდუბეში ორ კვირის შემდეგ როსტოვში გასავაზენი ხარისხოვანი რკინით დატვირთული ვაგონები გადმოსცალეს. აკრიახდნენ პნევმატიური ჩაქუჩები და ქარხნის ეზოში, გამოჩნდა პირველი ახლად აკინძული ანძა, რომელსაც ჩქარა ფეხები ბესარიონის მიერ ამოთხრილ ორმოში უნდა ჩაეკირა და სურამის კლდეების გაგრძელებად ქცეულიყო.

ლობჯანიძე უღელტეხილზე რომ დაბრუნდა, გაოცებული დარჩა. ნახა საქმეს მისი არ ყოფნა არაფერში დატყობოდა. მიქაბერიძეს, კოჭენკოს და მჭედლიძეს ლობჯანიძის მაგივრობაც გაეწიათ და უკვე სადგურ ხაშურის გასწვრივ იდგნენ და ანძებს მოუთმენლად მოელოდნენ.

პირველმა ანძამაც არ დაიგვიანა. ჩქარა ანძით დატვირთული ვაგონი სადგურის ჩიხში შემოაყენეს. სიგრძით 11 მეტრი, გრუზა და განიერი... ბრივად ვაგონზე აცვივდა. ზოგი ფეხს კრავდა რკინის კონსტრუქციას, ზოგი ხეხავდა შემდეგ გადმოტვირთვა სცადეს, მაგრამ აღდგლიდან ვერ დასძრეს. ანძა როგორ უნდა აეტანათ იქ, სადაც ალექსი ნიველირს ძლივს დაათრევდა?!

ლობჯანიძეც ააშფოთა ანძის მთლიანად გაქედვამ და მეორე დღისთვის ტფილისში წასვლა გადასწყვიტა.

სალამოს პირველი ანძა ვაგონიდან გადმოაყირავეს, ყვეარი მიაბეს და გზას გაუდგნენ. დაღამებამდე ორი კილომეტრი გაიარეს. ხაშური ქუჩაში გადმოფინა და ყვეარს სასაფლაომდე გამოყვა.

მეორე დღეს სადგურის ჩიხები ასეთივე მთლიანად დაქვრივ ანძებით გაივსო. დაფეთებული ლობჯანიძე დაუყოვნებლივ ტფილისში გაიქცა.

— რა ამბავია, ამხანაგო ბუღაგოვ, ვისი განკარგულებით ქედავენ ასე ანძებს?

— რა იყო? ანძები მთლიანად უნდა იყოს გაქედილი, აბა როგორ?

— არა, ჩემი წინადადება იყო, ანძები ათ ნაწილად დაშლილი გამოგზავნათ.

— არაფერი ვიცი ამ წინადადების შესახებ.

— მათი საბოლოო გაქედვა კლდეებზე ატანის შემდეგ უნდა მომხდარიყო.

— რას ამბობ, კლდეებზე ვინ გაქედავს, მეტალისტები სადა გვყავს?!.

— მეტალისტებს ვიშოვით!

— კი, მაგრამ გაქედვას გახურებული ქანკიკი უნდა, ქანკიკის გახურებას კიდე საბერველი, ნახშირი და სამჭედლო ესაჭიროება, ამათ კლდეებში როგორ მოაწყობათ?

*) დიდუბეში ეს ქარხანა შემდეგ გააფართოვეს. ამჟამად იქ რამდენიმე ათასი კაცი მუშაობს. ამჟამად ანძების გარდა რკინის სხვა კონსტრუქციებს და აგრეთვე ცისტერნებისათვის ქვებებსაც ამზადებენ.

— ესეც იქნება!

ლობჯანიძემ იმ საღამოს ტფილისში მეტალისტები იშოვა, ხოლო იოსებ აბუციძემ ჩვეულებრივად მოიკენიბა უღვაში, კბილები დაახრქიალა და გათე-
ქებამდე ძილი არ მიიკარა. მთლიანად გაქედილი ანძები უკან გააბრუნეს. ზა-
ხალი მნიშვნელოვანი იყო.

იწყეს დენა ცალკე კუთხეებად დაშლილმა ანძებმა. ლობჯანიძეს, უღელტე-
ხილის ჯერ ფეხდაუქარებელ ფშიარცაში, უკვე ორმოცდაათი კილომეტრი გზა
გაეჭრა. ახლა თითქმის ყველა საუღელტეხილო სადგურები: ლიხი, წიფა, მო-
ლითი, მარელისი, ხარაგოული, ძირულა ამ გზით დაკავშირებული იყო მთა-
ვარ გადამცემ ხაზის სამუშაოებთან. ანძის ნაწილებიც ყვერებიც თ სულ ად-
გილად გადაჰქონდათ, მაშინ, როდესაც მთლიანად გაქედილი პირველი ანძა,
აღმართამდე ძლივს აეთრიათ და იქ დაეტოვებიათ. შემდეგ ეს ანძაც ადგილობ-
რივად დაშალეს და ისე წაიღეს.

ლობჯანიძის სამუშაოებმა ახლა უფრო მეტი თავგანწირვა მოითხოვა,
ანძები კლდეებზე და ტყეში უნდა აეკინძათ და ქანჭიკებით დაეჭედათ. ეს სა-
ხუმარო არ იყო.

პირველ ქვაბთან ჩვიდმეტმეტრიანი რკინის კონსტრუქციის ათი სხვა და
სხვა ნაწილი ამოათრია. ლობჯანიძემ მეტალისტები ტფილისიდან ჩამოიყვა-
ნა. გასქედეს, მაგრამ ანძის ფეხზე წამოყენება უფრო მეტ წვალეზად დაჯდა,
უღელტეხილის დაუდგრომელი ქარები ჰქროდენ და ანძას გადასაფარდნის-
კენ უჯრკავენდენ. ორჯერ რახუნით წაიქა რკინის გოლიათი და ლამის მთელი
ბრიგადა ხრამში ჩაჰყარა. რვა მეტრის სიმაღლის ორ სამკუთხედზე მოწყობილი
იყო ბორბალი, მქედლიძე ატრიალებდა ამ ბორბალს. მასთან მთელ ბრიგადას
ეჭიდა ხელი. ბორბლის ღერძზე ნელ-ნელა ეხვეოდა ლითონის თოკი და ანძა
სტებდა ქარის წინალობას, ქანაობით და ბანცალით იმართებოდა წელში, მაგ-
რამ ისევ შემოუტყვდა ქარი და გაქედილ საფეხურებთან შემზარავად ღმუოდა.

ბოლოს პირველი ანძა წელში გაიმართა, საძირკველი დაბეტონეს და
შემდეგ მოლზე გაწოლილი ბრიგადა სულგანაბული უყუოებდა თავის ნამოქმე-
დარს. ლობჯანიძე კი მოწყენას მისცემოდა.

ნას ეს გამარჯვება სულ არ უხაროდა, ერთ ანძის ამართვას მთელი დღე
მოანდომეს. აი, დაღამდა კიდეც! საქმე ასე რომ წავიდეს, ორი წელიწადი ვერ
ჩავლენ ძირულაში.

და მქედლიძემ მეორე დღიდან მეტალისტის სამუშაოებში ხელი გარია.
პირველი და მეორე ჩაქუჩი აუცდა. მესამე დარტყმა კი ისეთი გამოუვიდა, რომ
ქანჭიკი მთლიანად ჩაესო და ტფილისელმაც დაუყვირა:

— ეყოფა, კაცო!

სამ დღეში მქედლიძე უკვე მეტალისტობდა და ახლა ხელობას სხვას ასწავ-
ლიდა. ბრიგადაში დაბეტონების მცოდნეებიც გაჩნდნ და შემდეგ ეს ახალი
საქმე თითქმის ყველამ ისწავლა. ახლა დღეში ხუთ ანძას მართავდნ. ჩქარა
ლობჯანიძემ ერთიც დაუმატა. ხოლო შემდეგ მუშაობის დამთავრების წინ, ათ
ანძას მართავდნ და პირველ დღეს გადაღებული ზეიმი, ახლა მოეწყო, შეიკრი-

ბენ: მეტალისტები, კალატოზები, ბორბლის დამტრიალებელი შავი მუშები და ფშოებში ზეიმი გაიმართა.

მაგრამ უკვე ოქტომბერია, უღელტეხილზე შემოდგომა და ზამთარი ერთა მოდის.

ხეებს ფოთოლი სცივია. ღამლამობით ყინავს, მინდორში ან კარვებში ძილ შეუძლებელია. ბიჭებს სცივათ, მთელი ღამეები არ სძინავთ. ლოგინში შამფურით ტრიალებენ და განუწყვეტლივ ახველებენ.

თბილი წამოსასხამი, ჩექმები, ხელთათმანები, თბილი შარვალი და ხალათი, რომელსაც ლობჯანიძე მუშებს შეჰპირდა იგვიანებს... ძალიან იგვიანებს!

მალე მწვერვლებზე თოვლი გამოჩნდა.

ლობჯანიძე მუშებს თვლებში არ უმზერდა, თავჩაქინდრული ბოლთა სცემდა და ახალ თოვლს შიშით შეჰყურებდა, რომელიც ყოველდღე უფრო დაბლა და დაბლა, კალთებისაკენ მოიწვედა.

ბოლოს თოვლი ძირს ჩამოვიდა. ანძების დადგმის სამუშაოები შესწყვიტა და გლეხები თავიანთ სოფლებში გაჰვანტა. მარტო ოციოდე ბიჭი დარჩა. ლობჯანიძე ისევ ტფილისში გაიქცა და რამდენიმე დღეში გამოწყობილი საქმე ჩამოიტანა.

მთებში შემადერთებული ხაზის ანძების დადგმა წყდებოდა. სამაგიეროდ ბესარიონს, ძლიერი თოვლის და ყინვის მოსვლამდე, მთელი შემოდგომა ღიანდაკის გასწვრივ, საკონტაქტო ქსელის*) ანძებისთვის ქვაბები უნდა ანოეთხარავს გაცილებით ადვილი საქმე იყო.

მუშაობამ ისევ დუღილი იწყო, მქედლიძე უკვე დახელოვნდა ქვაბების ამოთხრაში. ამიტომ დაიწყებდა მუშაობას თუ არა, ორ საათში მიწაში იმალებოდა, მეტრის ქვეშ ურტყამდა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა და რაც შეეძლო მალი-მალ. ლითონის წვერთან ნაპერწკლები ისევ ცივინათელებივით ენთებოდა და ქრებოდა. ქვის ფენები ერთი მეორეზე უფრო მაგარი აღმოჩნდა ამიტომ ჩქარა მქედლიძემ წერაქვი დაადგო და სახვრეტი აიღო.

აპობდენ კლდის გულს, აწყობდენ შიგნით დინამიტს და აფეთქებდენ მაგრამ ახლა ამ სამუშაოებს ხელს უშლიდა მატარებლების ხშირი მოძრაობა.

წითა მოლითის გადასარბენზე არის რამოდენიმე ქვის ხიდი, გვირაბიდან გამოტეხილ ქვის განსაკუთრებულ მაგარ ჯიშისაგან აშენებული. ეს ქვა გრანიტზე ყოველმხრივ ჯიქია. აქ ანძების მისამაგრებლად ხიდის კედლები უნდა გაეხვრიტათ. ზევიდან სამოცი მეტრის სიმაღლეზე ჩამოკიდულ კაცს პრიმიტიული სატეხით უნდა ემუშავა.

ბესარიონმა იცოდა გლეხები ხიდს ახლოსაც არ მიეკარებოდენ, ამიტომ პირველად თვითონ მოიბა ბაწარი და ხელში სატეხი აიღო. მაშინ მასთან გაფითრებული მქედლიძე მივარდა, კისერი წაიგრძელა, თვლები სისხლით გაივსო და თავის ოსტატს მაჯაზე ხელი სტაცა:

*) საკონტაქტო ქსელი მიჰყვება ღიანდაკს, ხაშურიდან ზესტაფონამდე. ანძები აქაც რკინისაა. საკონტაქტო ქსელი დენს აწვდის ელმავალს. უღელტეხილზე ამ ხაზის სიგრძე უდრის 63 კილომეტრს.

— არ გაგიშვებ, მე არ მოგიკვდებ არ გაგიშვებ, მე თვითონ ჩავალ!

ლობჯანიძე მაინც ჩამოეცა და ორ დღეში, პირველი სამარქველ თავის ხელით გამოკრა.

მკედლიძე გათამამდა და ახლა კი მართლა ჩამოეცა. მთელი დღე თოკი საათის ქანქარასავით ირწეოდა და მკედლიძე ისე ქანაობდა, როგორც გრძელ შვეულზე მობმული ტყეის ნაჭერი.

ჩქარა რიგ-რიგობით ყველა დაეცა, თითო მეტრის სიღრმის სამარქველები გამოსტრეს და ორი ხიდი უკან მოიტოვეს.

უმეტესი ლამეები ეძინათ სადგურ მოლითის მორიგის გრძელ სკამზე, რადგან ბარაკებში ისე ციოდა, შიგნით არ შეისვლებოდა.

თვე მიიწურა. გეგმის შესრულებას უკვლია ოთხი ქვაბის ამოთხრა. მათ შორის ორი კლდეზეა გამოსატრელი. მუშებმა პირველად წამოაყენეს შემხვედრი გეგმა. დღეს ოცდახუთს ყველაფერი უნდა გათავდეს! მკედლიძემ ხაბეიშვილი გამოიწვია. მასავით სქელკისერა, ჯიშტი და მკლავმაგარი.

ერთი ქვაბი დღის ორი საათისთვის მზად იყო. მკედლიძემ დაამთავრა საქმე და ხაბეიშვილს აჯობა. მეორე ქვაბი ხუთის ნახევარზე დამთავრდა, ესეც მკედლიძის ზედმეტი ძალა და ღონე! მესამე ხაბეიშვილმა გაათავა! მეოთხე ქვაბი კი მარტო ნახევარ კუბომეტრზეა ამოქოლილი. ხაბეიშვილი დებს დინამიტს, გარბიან და კლდეებში იმალებიან, იფეთქებს, მაგრამ მხოლოდ ორ კილოგრამს მოამსხვრევს.

დაბლა, მაგარი სიბი დაუხვდათ და ლობჯანიძეც საათს დახედა. უკვე უკან დაბრუნების დრო იყო, რადგან სადგურამდე კარგა მანძილი ჰქონდათ წამოსასვლელი და თუ ახლავს არ აიყრებოდნენ, ღამე კლდეებზე მოუსწრებდათ.

ლობჯანიძემ საათს ხანგრძლივად არ მოაშორა თვალი, მკედლიძემ მოიხედა და ოსტატი ამ ყოფაში რომ ნახა, ერთბაშად ყველაფერს მიუხვდა. შეწუხებულმა სიბს უმწეოდ გადახედა და მინდორზე ადგილი მოინაცვლა:

— ბესარიონ, რამდენი საათია? — შეეკითხა ალექსი.

— ხუთი საათია!

იცრუა ბესარიონმა, საათის ისარი საგრძნობლად იყო გადაწეული ექვსისაკენ.

— მაშ ცოტა კიდევ მოვიცადოთ!

გადასწყვიტა მკედლიძემ და ხელი წერაქვს წაუპოტინა, მაგრამ ლობჯანიძემ გამოგლიჯა და თვითონ დასცხო. ისე მატულობდა სიბნელე, რომ ეს ახლა თვალისთვის აშკარა ხდებოდა. მეზობელ გორაკიდან წამოსული ნისლი თანდათან გაიშალა და მთელს ხეობას მოედო. ჩხერიმელა ავდრის წინ უფრო ხმამალლა ქუხდა. ქარები უფრო ღონიერად სისინებდნენ... გამყინავი ქარები, რომლებიც თითქმის მღვიმეებიდან უბერავენ.

საცაა წვიმას დაუშენს.

ლობჯანიძე ურტყამდა წერაქვს და ხანდიხან თვალს საათზე აჩერებდა.

ბრიგადა უყურებდა ბესარიონის საქციელს და ბიჭები მზად იყვნენ, თუ გინდ წყალში ჩაცვნილიყვენ და ისე ემუშავნათ.

ასე იცოდა ბესარიონმა! ის კი არ მუშაობდა; ხარობდა და ცხოვრობდა ეს ერთი თვე ასე წავიდა ყოველი შეღამება, გათენება და ისევ შეღამებდნენ გარბოდნენ ისე მაღლივ, თითქოს ტყვიამფრქვევის სუფთა კაქანით იღებოდა და ერთ საერთო ხმაურს გამოსცემდა.

ცა დილიდანვე მოღრუბლული იყო, ახლა დასავლეთით, მზის ჩასვლის გაწითლდა, შემდეგ მტრედისფრად ჩაქრა.

— აბა, წავიდეთ! — თქვა ლობჯანიძემ.

— როგორ თუ წავიდეთ, ჯერ სინათლეა, მაშ ამ პატარა სამუშაოსათვის თავს ხომ არ შევირცხვენთ?!

გაფიცდა მკედლიძე და წუხილიც დააყოლა:

— უჰ, მაგის!.. — შემდეგ ჯიბეში ხელი გააფათურა და წინადადება შემოიტანა:

— რა უჭირს, ცოტა ხანი კიდევ დავრჩეთ!

— დავრჩეთ! — დაუდასტურა ლობჯანიძემ და წერაქვი აიღო.

ისევ დებს ხაბეიშვილი დინამიტს, ისევ გარბიან, ქვაბი მაინც ნახევარკუბომეტრზეა ამოქოლილი. დინამიტის ძლიერ აფეთქებას ხელს უშლის წყალრომელიც სიბს ქვევიდან შესდგომია.

ყოველ ათ წუთში ცვლიან ერთმანეთს. ქვაბიდან ამოდინა დაღლილი და გაოფლიანებული.

გაიარა საღამოს საფოსტო მატარებელმა, წამოვიდა კოკისპირული წვიმა.

— ჩააწყვეთ დინამიტი!

გასცა განკარგულება ლობჯანიძემ და აცახცახებულმა მკედლიძემ დინამიტი ჩააწყო. დაღლილი, ღონემიხდილი ისევ და ისევ გარბიან განზე, სოვერკლდეში მიძვრებიან, იმალებიან და აფეთქებას უცდიან.

შვიდ საათზე ქვაბი მზად იყო.

— ვაშა, ბიჭებო! — დაიქუხა აღფრთოვანებულმა ლობჯანიძემ და სახელდახელო ზეიმი გაიმართა. ლობჯანიძის ეს ერთი შეძახილი მთელს მოხსენებებზე უფრო ბრძნული და ჟრუანტელის მომგვრელი იყო:

— ვაშა, ვაშა...აა! — ჰქუხდა ბრიგადა.

ლობჯანიძემ გიგმის შესრულების თაობაზე ტფალისში იმავე საღამოს ტელეფონით დაუძახა ინჟენერ ბუდაგოვს. პასუხად ბრიგადამ მიიღო მადლობა მილოცვა და ჯილდო.

ამით შეწყდა ამ სეზონზე ქვაბების სამუშაოები.

* * *

ბესარიონის მიერ ჩატარებული ზემოთმოხსენებული სამუშაოები ბაშურში არავის გამოპარვია მხედველობიდან. ჯერ თავდაპირველად ლობჯანიძის ისტყველებურად უღელტეხილზე წასვლამ საკმაო გაოცება გამოიწვია, მითქმა-მოთქმაც დაბადა:

— ალბათ ლობჯანიძე ისევ ისე დააქვეითესო და ამიტომ იქცევა ასეო! — გავრცელდა ქალაქში ხმა.

შემთხვევით ჩამოსულ ბრიგადირებს დაუჯერებელი ამბები მოჰქონდათ. თურმე ბესარიონ ლობჯანიძე, რომელიც ასე გაიზარდა მთელი ქვეყნის თვალში, სრულიად უბრალოდ იქცეოდა.

ყველამ გაიგო ის, რომ ლობჯანიძემ პირველმა თავისი ხელით გამოსჭრა სამარკვლეები ვიადუქებზე. ბაწრით ჩამოეკიდა და სატეხს ღონივრად ურტყამდა.

— ბესარიონმა გასთხარა ქვაბი!

— ბესარიონმა ერთი კვირა კარავში გაათია!

— ბესარიონმა, თურმე, წერაქვს წაუპოტინა ხელი!

— ჩაჯდა მუშებში და სიმღერა წამოიწყო!

და ასე: — ბესარიონი, ბესარიონი, ბესარიონი!... — გაისმოდა ბობოქარი სახელი ხაშურის ქუჩებში.

ლობჯანიძეს არავინ აქვეითებდა. ამიტომ ახლა ლობჯანიძის მოქმედება საქმისადმი საოცარი თავდადებით ახსნეს და ხალხმა დაიწყო ბევრი კარგი საქციელის, კარგი თავგადასავალის, გმირული მუშაობის და თავდადების ამ კაცის პიროვნებასთან დაკავშირება. დეზოში რომელიმე ბრიგადა საოცრად გადააქარბებდა გეგვას, ამას ლობჯანიძეს მიაწერდნენ. უღელტეხილზე მემანქანე მატარებელს დამსხვრევას გადაარჩენდა, ამ საქმეს ხელად ბესარიონის სახელთან დაკავშირებდნენ...

ახლა ლობჯანიძეს ისე არ შეეძლო გაველო ქუჩაში, რომ ცნობისმოყვარეების მთელი ტალღა არ ადევნებოდა:

— აგერ ის!..

— აგერ ბესარიონი, ნახეთ? — ჩურჩულებდნენ დარბებთან შეჯგუფული მოქალაქეები.

ლობჯანიძეს ყოველმხრიდან აძლევდნენ სალამს და ნაცნობ-მეგობრების გაბრწყინებული სახეები ყოველ ნაბიჯზე წინ ეფეთებოდა.

გამოირკვა, რომ ლობჯანიძე ჩვეულებრივად, თუმცა არა ხშირად, მაგრამ მაინც, დადიოდა სახლში. ცოლშვილთან დაჰქონდა საჩუქრები და საერთოდ მის კერძო ცხოვრებაში არაფერი შეცვლილა.

სახოგადობამ იგი უკვე შემოსა უაღრესი პატივისცემის და სიყვარულის ბრწყინვალეობით.

ბესარიონი აქამდე ისევ ძველ ბინაში ცხოვრობდა. სახლში ტელეფონი დაუდგეს. მავთული ეზოში ეშვებოდა დაბლა და მას დარუ სარეცხის გასაფენად იყენებდა.

მთელი კვირაობით ლობჯანიძე სახლს არ ეკარებოდა. ასეთ შემთხვევაში ცოლ-შვილს ნაჩქარევად სადღაც ბოძზე მიწერილ ბარათებს და სახარჯო ფულს მემანქანეების ხელით უგზავნიდა.

დარუ ამ ბარათს რომ გახსნიდა რაღაცნაირად ყელი უშრებოდა და ენაზე წყველა აცეგებოდა. დოდო კიდეც ფულს ჩააფრინდებოდა, და ჰაიდა ჰაა, მიჰქროდა და საბრალო დარუს ქმრის საწყევლი გული და სიტყვები შვილზე გადმოჰქონდა.

ახლა სადგურ მოლითთან ქვაბების ამოთხრის გეგმის შესრულებამ და ჯილდომ ლობჯანიძეს საშუალება მისცა ორი დღით სახლში მოსულიყო. თავისი ჯილდო: შალის ნაქერი და საპატიო სიგელი, დარუს მოწიწებით მიართვა.

ცოლი, გადაჩვეული ქმრის დანახვაზე ჯერ ცოტა შედრკა, მაგრას შემდეგ ჩაბლუჯა და მდულარეც სახელდახელოდ ჩამოჰყარა. დოდო მამას ფეხებზე მოებლაუტა.

ბესარიონი როგორც იქნა თავის სახლში მოვიდა და ლოგინზე წამოწვა:

— როგორ ხართ, თქვე მანანწალებო, როგორ ხართ! სახლში ხომ არავინ შემომიხტა? — იმეორებდა აღფრთოვანებული ოჯახის უფროსი.

დარუ ლოგინზე ჩამოჯდა, თავს მარჯვნივ და მარცხნივ აქანავებდა თან მოსთქვამდა:

— დედა, დედა! შე ჟებედურო, შენ ისე ხარ გაქედილი, ლოგინზე სიკვდილი არ გიწერია, დედა!

ტელეფონის ზარი ყოველ წუთს სწყვეტდა მათ საუბარს. ხან რას ეკითხებოდნენ და ხან რას. ხან საიდან ეძახოდნენ და ხან საიდან. ლობჯანიძე იძულებული იყო, აფორიაქებული ცოლშვილი, ხელის ქნევით გაეჩუმებია და ყველა სათვის მოესმინა და პასუხი გაეცა.

დარუმ რომ ვერაფერი მოახერხა, გავიდა გარედ, იქაურობა ერთი მომენტსხველად გადაათვალიერა, ხომ არავინ მზევრავსო, შემდეგ აიღო აკაციის გრძელი ქოგრი და რამდენიც შეეძლო მათეულს დასცხო. მეორე დარტყმაზე მათეული ბზრიალით გაწყდა. დარუმ ქოგრი თავის ადგილას წესიერად მიაყუდა, ისევ შემოვიდა ოთახში, ქმარი მაგრად ჩაიკრა და ცრემლით სოველი თბილი საყვედურები წყვილად დაუჟაკლა:

— სახლი უკაცო! მარტო ცხოვრება მეტი არ შემიძლია! ალბად ოჯახი არ გიყვარს და იმიტირება, ბატონო, ასე. მეც დაგავიწყდი და დოდოც. სახლი ისევ გადაუხურავია. ეს ბიჭი თავზეხელაღებული ავარა ვინმე გამოდის...

ბესარიონიც აწყნარებდა და თმაზე ხელს უსვამდა:

— დარუ, ა, დარუ ნუ მეჩხუბები, შე რჯულძაღლო, ნუ მღერღავ!!

ბესარიონის ცხოვრებაში ეს ორი დღე განსაკუთრებულია იმიტომ, რომ მეორე დილით თერთმეტ საათამდე გამოიძინა და ისე წამოდგა. ამ დროიდან ყოველ წუთს წამოსასვლელად რომ ემზადებოდა, შუადღეს გადაცილებულზე ძლიეს გამოეტია ეზოს კარიდან.

IV

მქედლიძემაც გვარიანად გაატარა ეს დასვენების ორი დღე.

სადგურის მორიგის გრძელ სკამზე იჯდა და ყურებამდე გაწითლებული ქეჭავდა ვერიას წერილებს.

აგერ ეს ნაჩქარევათაა დაწერილი... ამაზე კიდევ ბევრი უმუშავნია... ეს რა არის? ალბად საწერი დაკლებია და კვამლით გაყვითლებული ქალაღი კედლიდან ჩამოუხეცია. ამას ხედავთ? ცრემლები! ვერიას ცრემლები! ალბად როდესაც მეზობლის გოგო უკითხავდა კარნახით დაწერილ წერილებს, მაშინ ვერიას ეტირებოდა...

არა, მქედლიძე ვერიას ვერ დაივიწყებს! ვერც თხინარას მიატოვებს. მან ეფრემის ძველებზე დაიფიცა.

აგერ მიხოს წერილიც! საწყალი მიხო, რა ბატის ფეხურად წერს. ახლა რამოდენიმე თვეში ალექსი რომ სოფელში ჩაეა, ალბად მიხოს თვალეზზე ცრემლი მოადგება და იტყვის:

— კარგია, შემოდგომაზე მოზერები რომ იყიდო, გასულს ყვეარში გამოდგებიან, პატარა საქმეს მოკიდებს კაცი ხელსა.

ალექსი მჭედლაძეც მიაყრის:

— მოზერები კი არა, უღელ ხარს ვიყიდი, თუ გინდა, უღელ ხარს!

„თუ გინდა“? მიხოს რაეა არ ენდომება.

მჭედლიძე ახლა უკვე იყიდის თბილ კალოშებს, შალის წამოსასხამს და ბუფუფებიან კაბას. რისთვის? ბევრი ხანია ბილიკის ბოლოს მჭედლიძის ქოხი არ დგას. ქოხში აღარ არის ანთებული კერა და მოხუცი დედა.

...ეს რა არის? სადგურის კედლებია თუ მჭედლიძეს ეჩვენება: დედა წინდებს ქსოვს, კარებისაგან იყურება. კერიაზე მუგუზლები იფერფლებს, იწვის და ნაცარტუტა ცვივა, დრომ ეს კედლები ქვარტლით გამურა და სახურავი გაცრიცა. ავდარში წვიმის წვეთები მწყობრად კაკუნებს. ჟონავს და დაშლილი სახურავი ტალახად ჩამოაქვს.

აგერ თხინარას შუკები, შარბები, ორლობეები და მურდალი სალორე ბილიკები. ტალახით შეღესილი გომურები და ქოხმახები. აგერ ღარიბი, ფარაჯა შემოხეული, თხინვალელი გლეხები, დგანან თავიანთ ჯოხზე დაყრდნობილნი. თავჩაქინდრულნი ჩაჰყურებენ მიწას. აკაციის ხეები შრიალებენ, და ეს სურნელი... აკაციის თეთრი ყვავილების მათრობელა სურნელი, ფუტყრის სუნისმაგვარი, მჭედლიძეს ცხვირში საამოდ სცემს.

ალექსი აყვება მოჩვენებას, სკამზე წამოიწევა, ყურებს სცქევტავს და თვალეზახელილი ისმენს, თუ როგორ არხეის ბორიო აკაციის ყვავილებს და თეთრი, მოწყვეტილი კუნწულები სცვივა და სცვივა. ყვავილების ქვეშ დგანან ჯოხზე დაყრდნობილი, თავჩაქინდრული გლეხები და ჩაყურებენ მიწას.

და შემდეგ, ძალიან გვიან, ნელა გაქრება ეს მოჩვენება და მჭედლიძე ისევ სადგურის მოსაცდელ დარბაზში გადასახლდება.

დაკეცა წერილები და გადასწყვიტა ოთხივე ჯიბეზე გაენაწილებია, რადგან ერთში არ ეტეოდა, მაგრამ წერილებმა ყველა ჯიბეებიც რომ გამოავსო, ისევ ყველა უკან ამოალაგა, მავთულით შეკრა და ყუთში შეინახა.

*
*
*

სწორედ ახლა, როდესაც მოლითის გამარჯვების შემდეგ ბესარიონი შინ მოვიდა, ხაშურის სამუშაოებზე ბევრი რამ არეულ-დარეულიყო. საქმე ისაა, რომ ახლა ხაშურის სამუშაოებში ყველაფერს იოსებ ბაბუციძე ხელმძღვანელობდა, რომელსაც შეეძლო ლობჯანიძისათვის გვერდი აეხვია და პირდაპირ ბუდაგოვთან შეეთანხმებია საკითხები.

ამ ზამთრის პირზე, აქ მუშებს მშენებლობისათვის თავი გაენებებიდათ და მშენებლობაც ძალიან შეფერხებულიყო. სწორედ ახლა უჯრედში ირჩეოდა ორი საძირკველის წყლით ამოვსების და დანგრევის საქმე.

ბესარიონს რაკი ტელეფონით ველარ დაურეკეს, კაცი გამოუგზავნეს. ბესარიონი მოვიდა და კრება შესდგა.

— მე ელექტროფიკაციის ბიუროს მომუშავეთა გულში არ ვზივარ! ისინი კალატოზებს შემპირდნენ და უსინდისოდ მომატყუელეს! — გამოუცხადა უჯრედის იოსებ ბაბუციძემ.

ოთახში სულ ათი კაცი იჯდა. ახლებიდან აქ იყვნენ მკედლიძე, ხაბეიშვილი, ღონღაძე და ორიოდ სხვები. ისინი ისხდნენ და ბაბუციძეს თვალს არ აშორებდნენ.

რაკი არც ერთმა ხმა არ ამოიღო ბაბუციძემ ისევ განაგრძო:

— ორმოები ამომათხრევენეს და კალატოზები კი არ გამოგზავნეს. უსინდისოდ მომატყუეს! ან რა ვიცოდი იმ საღამოს წვიმა მოვიდოდა, თორემ საძირკვლებს ბრენენტით გადავხურავდი, რა ვიცოდი თუ ცა ჩამოიქცეოდა!

ხმას მაინც არავინ იღებდა. ბაბუციძე გაათამაშა ამ დუმლიშმა. ერთხელ კიდევ დაათვალიერა მათი სახეები და თითქოს ახლა მიხვედრილიყო, თუ ვინ იყვნენ ისინი, ხმას აუწია:

— აი, თქვენ ხართ კონტროლი, დიახ კონტროლი! პარტიული თვალი, მაგრამ ხომ უნდა იცოდეს ის საქმე, რასაც კონტროლს უწევს?!. ისე ვერაფერს დაინახავ!

ახლა კი გურჯიშვილმა ზარი დარეკა და იოსებს სიტყვა შეაწყვეტა. მაგრამ იოსებმა წუთის შემდეგ ისევ განაგრძო.

— ბესარიონ ლობჯანიძე აქ ზის და თქვას: ასეთი წვრილმანი შეცდომები არის თუ არა დასაშვები იქ, სადაც დიდი მშენებლობა მხოლოდ ეგ არის წამოიწყო?

ბესარიონმა ერთი წამოიწია და ისე ჩქარა უპასუხა, თითქოს ეგ სიტყვები დიდი ხნის ნააზრვევი ჭონოდეს:

— ყოველ შემთხვევაში სასურველი არ არის!

— მეც შენთანა ვარ, სწორედ ასეა!

დაუდასტურა გახარებულმა იოსებმა. ახლა კი ყველამ მოითხოვა სიტყვა და ბაბუციძეს ცუდად მოდგენ.

მეორე ოთახიდან ცნობისმოყვარე ზებო ინაიჩი უჯრედის კრებას ყურს უგდებდა. ზებოს ყველაფერი გამოავლოვია და დაავიწყა სამსახურის მიღებაში. ის ახლა ხაშურის სასადილოს გამგედ მუშაობდა და მშენებლობას თბილისადილით ამარაგებდა.

ცუდად მოსდგენ ბაბუციძეს! ის ორი საათის შემდეგ მოწყენილი დაბრუნდა კრებიდან, ძალიან მოწყენილი. ახლა მას გურჯიშვილი ლობჯანიძეზე ენერგიულ მამაკაცად ეხატებოდა.

შუა ეზოში წინ ზებო შემოეფეთა. ხვალ მას უნდა გაეკეთებია მოხსენება სასადილოს მუშაობაზე, ამიტომ შიშის ქარი ჰქონდა შემდგარი.

— რა იყო, რა გკითხეს?

სამ-ოთხჯერ შეეკითხა იოსებს, თითქოს აქამდე არაფერი გაეგონოს, მაგრამ რადგანაც პასუხი ვერ მიიღო, თვითონვე წარმოისტქვა:

— ყველაფერი ყველაფერია, ამათ კა გამათავეს ნამდვილად!

იოსებს სახლში ფეხდაფეხ გალინა შეჰყვა. გურჯიშვილმა უჯრედის ოთახი დაჰკეტა და ლამვა ჩააქრო. წავიდნენ.

მალე იოსების ოთახში გალინა შემოვიდა.

ისიც დათენთილი, ღამე უძილობისაგან თვალგაწითლებული, უფერული.

— იოსებ, იძინებ? — შეეკითხა ის, მაგრამ ბაბუციძემ ხმა არ გასცა, უარის გამოსახატავად მარტო დაღლილი თავი დააქნია და თვალები დახუჭა.

— იოსებ, ღმერთო ჩემო, შენ რა ფერი გაძევს! რა ფერი გაძევს შენ? არც ამალამ გეძინება?

და გალინამ ნერვიულად პალტოს ჯიბეში ხელი ისე გააფათურა, რომ იქიდან ამოცვინდა რალაც ქალაღდები და ძველი გაზეთის ამონაქერი...

ბაბუციძემ ამ სიტყვებზე გაახილა თვალები და გაიოცა:

— შენ რა გინდა?

მაშინ გალინა ორად მოიკეცა, კისერი საცოდავად ააქანავა, სახე დაეღმიჭა, ფეხაკრფით მიუჯდა იოსებს და ასლუკუნდა:

— იოსებ, მე მეტი არ შემიძლია, არ შემიძლია, არა!

— რა გინდა მეთქი? — გაუმეორა კითხვა სახლის პატრონმა.

ბაბუციძემ ყველაფერი ძალიან კარგად იცოდა და ახლა გალინას სახე თითქოს წისკილის ქვასავით ტრიალებდა, ბაბუციძემ წამოიწია:

— რა გინდა, რა გი...ნდა?

არ დააცადეს. ზებო და ღუნიაშა შემოვიდნენ. ზებო იღიმებოდა და ნამძინარე თვალებს იფშენებდა, მაგრამ იოსებმა ისინი დატუქსა და უკან დააბრუნა. გალინა დაჯდა ლოგინზე და უხმოდ ატირდა. სულის მოუთქმელად მდულარე გადმოყარა:

— ეს არის იოსებ? ღმერთო ჩემო! როგორ დაეცი! ვით გეკადრება? ვისთან, ოჰო-ჰ-ჰ-ჰ... არ მინდა, არ შემიძლია. როგორ ჩავრჩი ამ სიველურეში, ღმერთო ჩემო!.. — ზლუქუნებდა გალინა და თვალებს სახელურებით იწმენდდა.

ამ დროს გვერდით ოთახი გაიღო, გურჯიშვილი მძიმე ნაბიჯით შემოვიდა... ვილაცხვებოც შემოყვინნ და იქაურობა ხარხარით გაავსეს. იოსებ ბაბუციძის ოჯახში სახელდახელოდ ყველაფერი წესრიგში მოვიდა. გალინამაც ხმა ჩაიწყვიტა. მაგრამ გურჯიშვილმა ჩქარა ისევ დაკეტა კარები და კიბე ჩაიარა.

იოსებმა ანათო აბაჟურიანი ღამეა, რომელიც ქერის შუა ალაგას ქალით ეკიდა. ოთახში სიწყნარე სუფევდა და გარკვევით ისმოდა ფითილის წვის გრძელი და ერთფეროვანი მელოდია.

იოსებ ბაბუციძე წიგნების ფურცლას შეუდგა, მაგრამ გალინამ არ მოასვენა, შუალამემდე არ დააძინა და ბოლოს გამოუტყდა:

— იოსებ, მე ახლა დაწყნარებით მინდა გელაპარაკო.

— რა უნდა მელაპარაკო?... — გაიოცა იოსებმა და ამის შემდეგ კვლავ ხანგრძლივი სიჩუმე ჩამოვარდა; ღამის მელოდია შორეულ დეღეში ჩადგმულ წისკილის ხმაურს დაემგვანა, განათებულ აბაჟურის გარშემო ღამის პელების ფარფატი ისმოდა.

— მე მინდა დაწყნარებით გელაპარაკო! მე მაინტერესებს შენთან დაწყობილი ლაპარაკი, როგორც ვიცოდით ჩვენ უწინ, უფრო დიდ საქმეების კეთების დროს.

ქალმა ისე შეარბილა ხმა, რომ იოსებ ბაბუციძეს ის გულწრფელად შეეცოდა:

— კარგი, ვილაპარაკოთ! — და მაშინვე ამოიღო პაპიროსი, მოსწია.

— მე გატყობ! მე ყველაზე მეტად ვხედავ და ვიტანჯები. — დაიწყო გალინამ — შენს გულში აქ ჩემს მეტი არაფერია ზის. ყველანი გენდობიან და პატივს გცემენ, ყველანი, ლობჯანიძედან დაწყებული და უბრალო მუშით გათავებული. მე მარტო ვხედავ შენს სულიერ წვალეზას. მე მარტო მესმის შენი უფერულობის და უძილობის მიზეზი და შენი შიში, რომელიც სულიერად ავადმყოფის ქალუცინაციებამდე მიდის. შეიბრალეთ თქვენი თავი და მეც მომასვენეთ! ხომ წაიკითხე გაზეთი? შენ ჩემზე ადრე წაიკითხე. ჩვენ რაღა ვართ? ჩარჩენილების ხელმძღვანელობის და საერთო თავის გარეშე ჩარჩენილები. ახლა შენ რაზედაც იბრძვი ის არაფრად ღირს. ღმერთო ჩემო, ახლა როგორ მახსენდება ჩემი ბავშობა, ფეხშიშველი, მშიერი, როგორ დავრბოდი?... მაშაჩემი როგორ ჰგავდა ბესარიონ ლობჯანიძეს. ღმერთო ჩემო, როგორ ჰგავდა! ისიც უბრალო მუშა იყო. ის ისპანკით გათავდა. ბესარიონივით ჯერ კიდევ ლაპარაკი იცოდა და პირდაპირი შეჯახება. ახლა მე უნდა ვებრძოდე ლობჯანიძეს. რა გინდა რა, იოსებ! შეიბრალე შენი თავი და მეც მომასვენე! ვიმუშაოთ! ხომ შეიძლება კაცი ჩამოშორდეს პოლიტიკას? ხომ შეიძლება? ვაშენოთ. ბოლოს და ბოლოს ეს მაინც სახალხო ბედნიერების საქმეა. მარტო კომუნისტები არ ჩაჯდებიან ელექტრომატარებელში... ვიმუშაოთ ასე, თორემ ხომ იცი *Wer anderen eine grube gräbt, vällt selber darein**). როგორც ეს ჩვენებს მოუფიქრებლად... და როდესაც გალინა ამ სიტყვებს ლაპარაკობდა იოსები უსმენდა ის მიხვდა, რომ გალინა ამის შემდეგ მკვდარია, რომ მას არ შეიძლება რამე ანდო და ქალს სიტყვა შეაწყვეტია:

— გალინა! მე მაოცებს, ძლიერ მაოცებს! რომლის შემდეგ გახდი შენ ასეთი? შენ სულელი ხარ, გალინა და სხვა არაფერი!

ამ სიტყვებზე ბაბუციძე წამოდგა და ფანჯარას მძიმე ნაბიჯით მიუახლოვდა.

— დიახ, შენ სულელი ხარ! ვინც ასე მარტივად უდგება საქმეს, ის სულელია. განა კომუნისტები ხალხის ბედნიერებისათვის აშენებენ? მათ ეს თავიანთ გამარჯვებისათვის უნდათ! სწორედ ასე! და რადგანაც ასეა, ბრძოლა უკანასკნელ ამოსუნთქვამდის უნდა გაგრძელდეს, დიახ ლობჯანიძეც იმიტომაც ასე აღესილი და გაბოროტებული, მაშ როგორ გგონია შენ, გალინა?

— თქვენ ასე ლაპარაკობდით რამდენიმე წელიწადი და მაშინ მე მეგონა, თქვენ თვით ცამდისაც იყავით სწორი, მაგრამ თურმე ყველაფერში ტყუოდით და ეს მე სამწუხაროდ მარტო ახლა გავიგე.

— გალინა! — წამოიძახა ბაბუციძემ, მაგრამ გაცეცხლებული ქალი ვერ გააჩერა:

— თქვენ მე ყოველთვის მიყვარხართ ასე, დასატუქსავე ბავშვივით, ხუთი წელიწადი, მაგონა თქვენ გავიწყდებათ ერთი რამ... თქვენ გავიწყდებათ, რომ

*) ვინც სხვას ორმოს უთხრის, შიგ თვითონ ვარდება (გერმანული ანდაზა).

უკვე ჩარჩენილი ხაროთ იმ ტალახში, საიდანაც უფალსაც არ შეუძლია თქვენი ამოყვანა.

— დიახ მე გადავწყვიტე და მსურს ამ ტალახში დავრჩე. მე ვგრძნობ, რომ სურამიდან ვედარსად წავალ. — ხედავ? ლობჯანიძემ თავის ხალხს მოუყარა თავი. გურჯიშვილი და ის დღე და ღამეს ერთად ატარებენ. ყოველივეს დამზერავად უყურებენ, განა ღირდა იმ ორმოების დაქცევა ამალამინდელ ისტორიად. ეს ხომ წვრილმანია? რა უნდა გააკეთო აქ?

ბაბუციძე კარგა ხანს სდუმდა. შემდეგ ჩაჯდა რბილ სავარძელში, ხელი ჭულზე დაიკრია და მხოლოდ ნახევარ საათის შემდეგ ამოიღო ხმა:

— აბა, ახლა მომასვენე!

* * *

ბესარიონს გაუთავდა ორი დღის შვებულება.

ისევ წავიდა ტფილისში და კლავ გამოწყობილი საქმე მოიტანა: ცოტა ხანს საცდელი მონტაჟი უნდა ეწარმოებიათ.

რამოდენიმე ვაგონი სპილენძის მავთული გაჩნდა სადგურზე. ახლა ჰიდროცენტრალების შესაერთებელ ხაზის საცდელი მონტაჟი დაიწყეს, მაგრამ ლობჯანიძემ არ იცოდა როგორ ეწარმოებია ეს საქმე.

ჩაუჯდა წიგნებს. არსებობდა მდიდარი გერმანული ლიტერატურა, მაგრამ ბესარიონს ამით სარგებლობა არ შეეძლო, ასევე კარგი წიგნები იყო ინგლისურ ენაზე, რომელსაც ბესარიონი გაკირვებით კითხულობდა. ბაბუციძე კი ორივე ენაზე ლაპარაკობდა.

და ბესარიონმა ეს წინასწარაც ძალიან კარგად იცოდა, წავიდა იოსებ ბაბუციძესთან და ოთახის კარები ჯიქურ შეაღო:

— აბა, მხანაგო იოსებ, გადამითარგმნე ეს წიგნები და ამიხსენი!..

იოსები წერდა. მას ლობჯანიძის შემოსვლის დროს რატომღაც შეეშინდა. ქალღმერთი დაეცა და უჯრაში შეინახა, შემდეგ გაიცინა: — მაქვს პატივი გემსახურო, ამხანაგო ლობჯანიძე!

დასხდნენ. ბაბუციძემ წიგნი გაშალა, წაიკითხა და გადითარგმნა. ბესარიონი ნაშუალამევს დაბრუნდა. მეორე დღესაც კიდევ თარგმნეს. ლობჯანიძე ღამე დაიძინებს თორმეტ საათზე და ალიონზე ისევ ფეხზე დვას.

ინჟენერების: ჩიქოვანის და ჭანკვეტაძის თანდასწრებით ლობჯანიძემ და ბაბუციძემ გააბჟს პირველი მავთული „ზაჰსიდან“ კასპის მიმართულებით და იზოლატორები დაამონტაჟეს.

სუყველანი პირდაღებულნი უყურებდნენ ამ ნამოქმედარს, ხოლო ოფელში გაწუწულ ლობჯანიძეს ეგონა, აბა, საცა ვინმე ენას ამოიდგამს და ყველაფერს დაიწუნებსო.

ვის უნდა დაეწუნებია? ეს ინჟენერები ლობჯანიძეზე ახალგაზრდები იყვნენ. მათ ბევრი ეკითხათ წიგნები რკინისგზების ელექტროფიკაციაზე... პრაქტიკულად მონტაჟი კი, დღეს აი აქ ნახეს, ბესარიონ ლობჯანიძის ხელიდან გამოსული.

ოდის რიკულებივით ამოჰრილი იზოლატორი, წყალში ჩავდებულ ცარიელ დოქივით ქანაობდა და ბზინავდა.

რამოდენიმე წუთის შემდეგ ოზოლატორი ჰანკეტაძეშვიც დაამონტაჟა და გაგანიერებული თვალები თავის ოსტატს მიანათა:

— ყოჩაღ!

მოუწონა ლობჯანიძემ. მთელი ბრიგადა მიეჩუქა უცნაურ ნამოქმედარს უყურებდნენ ძლიერ ბევრ ხანს. შემდეგ მათ ერთმანეთს შეხედეს თვალებში და სიხარულის ხარხარი ასტეხეს.

ახლა გასწვრივ ჩამწყრივებულ ბოძებზე მავთულები რომ გააბეს და ოზოლატორები ზამბარებით ჩამოკიდეს, იგი მშვენიერ სანახავ სურათს წარმოადგენდა. ერთმანეთის გვერდით ჩარაზმული ბოძები დაუსრულებელ ხეივანს ჰგავდა. ხოლო ბოძებს შორის სპილენძის მსხვილი მავთული ოქროს ბაწარივით ეკიდა.

აი, ამაზე ოცნებობდა ლობჯანიძე და ახლა მათ რომ უყურებს ძალაუნებურად თვალები ცისკენ ეპარება და სიხარულის კურცხლებით ეცემა.

ერთი ორად გაიზარდა ლობჯანიძის საქმეები.

დამმონტაჟებლები დაჩქარებით უნდა ჩასულიყვნენ კასპში, სადაც გადამცემ ხაზიდან ცემენტის ქარხანა მიიღებდა ელექტროდენს.

ახლა უკვე ლობჯანიძე სურამშიც უნდა ყოფილიყო, ხაშურშიც და აქაც.

ქსელის მონტაჟზე ბესარიონს სამი დღე თავაუღებელიც მუშაობა მოუხდა. ახლა ზამთრის პირზე მუშაობის შეჩერების წინ, საქმე ძლიერ ხელს მოითხოვდა.

მთელი ღამეები კითხულობდა წიგნს. შემდეგ ხაზავდა და ამონაწერები რვეულში შეჰქონდა. მეორე დღე დაღამებამდე კოჭებივით ამოქრილ ყავისფერ ოზოლატორებზე სპილენძის და ფოლადალიუმინის მავთულებს აქსოვდა. შეღამებულზე ანძების სამუშაოებს ჩამოურბენდა. ქვაბებს გასინჯავდა, ბრიგადებს ახალ ამბებს გამოკითხავდა. იქიდან საკონტაქტო ხაზის სამუშაოებს გადაუქროლებდა... მოლითს გაღმა კლდეზე ტყეში, ღია და დახურულ ქვესადგურების სამუშაოებს მოინახულებდა. ყველგან მისი ხელი და ტვინი უნდა მიწვდენილიყო. ყველასათვის მოესმინა და ეპასუხა. კითხვები დაესვა და გამოეცაღა. ესწავლებია და ესწავლა. აქედან ზესტაფონის სამუშაოებს ეწვეოდა, ეს ყველაზე მძიმე საქმე იყო. აქ როგორც მუშათა სახლების, ისე ქვესადგურების შენობების საძირკვლების მოშენებაც ვერ დაემთავრებიათ. შემდეგ ხაშურში გადმოვარდებოდა და იოსებ ბაბუციძის საქმეებისათვის თავი უნდა დაედგა, ბაბუციძეს თითო გესაქირი მაინც ჰქონდა. შემდეგ საათობით უნდა ელაპარაკა ტფილისთან. მის სახეოზე მოსული აუარებელი კორესპონდენციები გადაეკითხა. მუშათა განცხადებებიც განეხილა. გურჯიშვილთან უჯრედის ბიუროს კრებას დასწრებოდა. ბანკიდან დროზე ფულის გამოტანის საქმეც უზრუნველყო. და როდესაც დაღლილი თავის ლოგინზე წამოწვიბოდა, რული შეეპარებოდა, მაგრამ ლობჯანიძეს დაღლილობისთვისაც ცოტა წინააღმდეგობა უნდა გაეწია და ლავამი ამოკიდო, წამოდგებოდა, ხაზავდა, კითხულობდა, ამოწერილი სიტყვები რვეულში შეჰქონდა. ამის შემდეგ ის მკედარივით იძინებდა.

ახლა კი ბესარიონი სრულებით ვეუ იცლიდა სახლისათვის.

დარუს უმთავრეს საზრუნავს ამ ზამთრის პირზე გადაუხურავი სახლი შეადგენდა. ქმრისადმი გაგზავნილ ყოველ წერილში, ყოველ სააღერსო სიტყვებში, მას არ ავიწყდებოდა თავისი ბუდის უკეთესად მოწყობა.

— ეზო ნამოსახლარს გავს. სახლს შევხედავ, საქათმე მგონია. კედლები ოდნავ ამოსულია და გაჩერებული. ქვითკირს წყალი ესხმება და ოხრდება. რათა ვარ ცოცხალი! — იმეორებდა ხშირად დარუ. ასეთ მოთვინიერებულ სიტყვებიდან რომ არაფერი გამოუვიდა, დარუმ ტონს აუწვია და რაც ამდენ ხანს გულში ედო ერთიანად გადმოალაგა:

— კაცს კი არა, ბინა ხედავსაც უნდა. რა ეუყო ახლა? ეს სახლი ასე ამოაშენე და მერე ხელში შემატოვე! მეზობლებისა მაინც არა გრცხვენია, შე კაცო! ავერ ჩვენი მარკოზაი! ის კაცი არც იჩენიერია და არც არაფერი, სახლი კი ისეთი გააშენა, ვაი, რატომ თვალები არ დამეთხრება. მრცხვენია!.. მომწყინდა, ადამიანო, მომწყინდა, შენთვის ამდენი პირის მოწმენდა და ბოდისების მოხდა! გავთავდი, მეტი არა ვარ ქალი! რად მინდა შენი იჩენირობა, დღეის ამას იქით, შევკამ, შევსვამ თუ დავიხურავ?!.

თუ წერილს მისწერდა ორიოდ კურცხალს დააწვეთებდა, ჩადებდა კონვერტში და აგზავნიდა. თუ სიტყვიერი მოლაპარაკება იყო, ყველაფერ ამას იტყოდა თუ არა, სააღერსოდ მოხვეულ მკლავებს შეუშვებდა და აიბურძენებოდა.

ლობჯანიძე სამაგიეროს არაფერს იტყოდა, მარტო იცინოდა:

— გაიგე, ქალო! გაიგე, ახლა აბა, საამისო დრო მაქვს? ან მოცლა, ან შეძლება? მოვა მაგის დროც, მანამ ნუ დამღერღ!

— არა, არა! შენ დროც გაქვს, მოცლაც, შეძლებაც, მარტო ერთი ლა გაკლია, თორემ განა არ ვიცი იჩენიერი ხარ და ამ სურამს, როგორც მოგესურვება ისე აბრუნებ.

— იცოდე არ გამაჯავრო! — აფრთხილებდა ლობჯანიძე. მაშინ დარუ ცოტა ხნით უკან იხევდა, მაგრამ ერთი კვირის შემდეგ ისევ შეტევაზე გადმოდიოდა. ისევ უარეს წერილებს უგზავნიდა. თავიდან ბოლომდე ყველაფერს ხელახლა გადმოალაგებდა და ცოტაოდენ ქოქოლასაც მოაყრიდა. ბოლოს ბესარიონმა მოგერიებაზე ხელი აიღო, გაუყუჩა და წერილების მოთმენით წაკითხვასაც შეეჩვია.

დაბოლოს ამ ჩხუბს ბოლო იმით მოეღო, რომ ლობჯანიძემ სახლისთვისაც მოიკალა. კალატოზები და ღურგლები დაიქირავა. მშენებლობის კალენდარული გეგმა შეადგინა და გაეცინა. ნეტავ ასეთი უბრალო საქმე ყოფილიყო ელექტროფიკაციის სამუშაოები. ხუთმეტ დღეში სახლი ააგეს.

დარუ თავდავიწყებაში იყო წასული. ის აკეთებდა ყოველგვარ საქმეს, რაც კი ხელში შემოხვდებოდა: ხვეტავდა, აწყობდა, ასუფთავებდა, ალაკებდა, აძბავში გართული და აფოფრილი. მოეწყვენენ. ტელეფონის გვერდით რადიო დადგეს. დოდოს თავის ლოგინი ცალკე მიუჩინეს. საძინებელ ოთახში წყილი ნიკოლის ლოგინი გაიმართა, ლოგინის სასთუმალთან პაწია მაგიდა მოთავსდა, რომელზედაც აბაქურიანი ლამაზი იდგა და ნახევრად წაკითხული, გადაკეცილი წიგნები ელაგა.

ახლა ჩქარა დარუმ შავ სამუშაოებზე ხელი აიღო, პირაღმა წამოწვებოდა, რადიოს ტრანსილაციას ისმენდა და შთაგონებული კითხულობდა გაზეთებში მეოთხე გვერდზე დაბეჭდილ განცხადებებს.

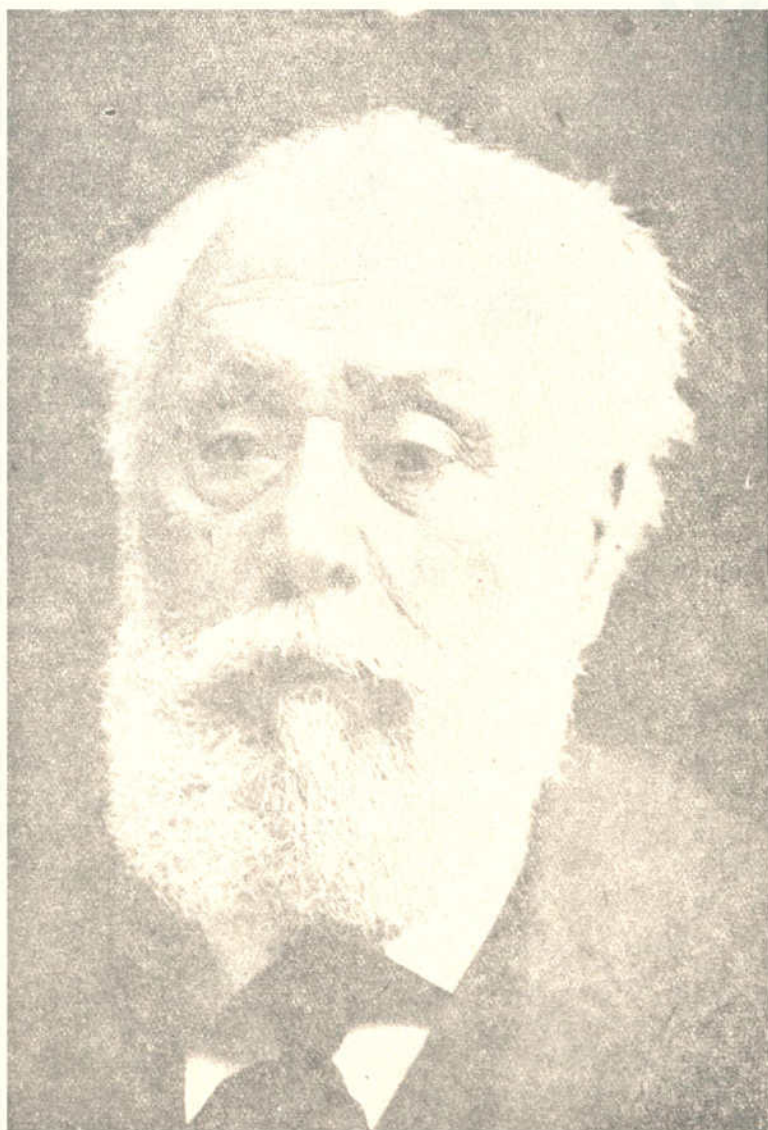
ასე მოვიდა ზამთარი და თოვლი ჩამოწვა. ამან ყოველგვარი სამუშაოები შეაჩერა. გლეხები სოფელში წავიდნენ. დარჩა მარტო ასიოდე კაცი. მკედლიძემ გაზაფხულამდე დარჩენა გადასწყვიტა. ვის უნდა შეჰყედლებოდა ამ ზამთარს თავის სოფელში? ლობჯანიძემ თავი მოუყარა ინჟენერებს და პროექტების შედგენას მოჰკიდეს ხელი. გაზაფხულზე ყველაზე უძნელესი საქმეები უნდა დაწყებულყო... მათ შორის ლიანდაგის გასწვრივ საკონტაქტო ქსელის ბოძებზე სპილენძის მავთული უნდა დაეკიდათ. ამ საქმის შესრულება-სათვის მანტიორები იყვნენ საჭირო და ხაშურში მოკლევადიანი მოსამზადებელი კურსები გაიხსნა. მკედლიძეც მოვიდა და ხელი წიგნს მოკიდა. ფანქარს ნაჯახივით იჭერდა და აკანკალებული თითებით მთელი დღე სწვრდა. იძინებდა ლობჯანიძის სახლში და დასახაზავად სქელ ქაღალდსაც იჭვე შოულობდა.

ასე ამოძრავდა მშენებლობის უზარმაზარი მანქანა. საქმეები გვარიანად წარიმართა. მაგრამ ამ ხანებში მოხდა ისეთი ამბავი, რომელმაც სურამში თითქმის ყველაფერი შესწყვიტა და ჩაჰკლა.

ეს თითქმის უდრიდა გამანადგურებელ ქარიშხლის შემოტევას, რომელიც ერთი ხელის მოსმით ყველაფერს არყევს და აცამტკერებს.

პირველი ნაწილის დასასრული.

(გაგრძელება იქნება)

ა კ ა კ ი

(გარდაცვალებიდან ოცი წლის შესრულების გამო)

ჟურნალ „ახალგაზრდა მწერლის“ ახალი პროზაიკოსები*)

ჩვენი დამწყები და აქამდე უცნობი ახალგაზრდა მწერლები მტკიცე ნაბიჯით შემოდინან ლიტერატურაში. ჩვენს თვალწინ ხდება დიდი ამბავი: მოდის ახალი ლიტერატურული თაობა. მოაქვს საკუთარი სახე, სტილი და იდეური გაქანება.

რა თქმა უნდა, ეს დიდი პროცესია და ჩემს მოკლე მოხსენებაში მას მთელი სისავსით ვერ შევხები. თაობა თაობას ორგანიული თანამიმდევრობით სცვლის. ახალი თაობის სახის სრულ გამომჟღავნებას ხანგრძლივი ისტორია სჭირია.

ჟურნალი „ახალგაზრდა მწერლის“ დამწყები და ახალგაზრდა მწერლების პროზა ერთი პატარა ეპიზოდია აქ აღნიშნული დიდი ისტორიული პროცესისა. მეც ამ ეპიზოდის ვიწრო ფარგალს არ გავცილდები.

ენახოთ, რას გვეუბნება ეს ეპიზოდი. უკვე ერთი წელი სრულდება მას შემდეგ, რაც ჟურნალი „ახ. მწერალი“ გამოდის. აქამდის დაიბეჭდა მხოლოდ ცხრა ნომერი 5 წიგნად, არც ისე დიდი ზომისა და ტანის. კაცი უთუოდ იფიქრებს, რომ ხუთ პატარა წიგნს მაინცადამაინც რა პროზის მოცემა შეეძლო, მით უმეტეს, როცა ამავე ხუთ წიგნში პოეზიაც არის მოქცეული, კრიტიკაც, პუბლიცისტიკაც და სხ. და სხ. ექვის თვალთ შევუდექი მასალის ხელახლა და უკურო ახლო გაცნობას. იმ ისტორიული პერსპექტივის თვალსაზრისით, რომლითაც მე ვხელმძღვანელობ, მართლაც რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს მეთქი ათიოდე პატარა მოთხრობას, რომლებიდანაც ორი ნაწყვეტია, ერთი დაუშთავრებელი, ხოლო ორი კიდევ ნარკვევს წარმოადგენს.

მაგრამ წაკითხულმა მოთხრობებმა დამარწმუნეს, რომ „ახალგაზრდა მწერლის“ მიერ გამოქვეყნებული პროზა არც ისე უმნიშვნელოა ჩვენს უახლოეს ნორჩ ლიტერატურაში, როგორც ეს ზოგსა ჰგონია.

მე მინდა თავიდანვე უფრო ზუსტად შემოვფარგლო ჩემი ამოცანა. „ახალგაზრდა მწერალში“ იბეჭდებოდნენ არა მხოლოდ დამწყები და უცნობი ახალგაზრდა პროზაიკოსები. მიმდინარე წელს ჟურნალში დაიბეჭდნენ ელიზბარ პოლუმორდინოვი, ს. ერთაწმინდელი და ლ. კიკინაძე. რა თქმა უნდა, ამ მწერლების გარჩევა მე შორს წამიყვანდა. მათ უკვე არა ერთი და ორი წიგნი აქვთ გამოცემული და იმდენად სახელმოხვეჭილებიც არიან, რომ თითოეული ცალკე მოხსენების ღირსია.

*) მოხსენება წაკითხული ახ. მწერალთა სადამოხე 1934 წ., 16 დეკემბერს.

ამათ გამოკლებით მიმდინარე წელს სულ 9 პროზაიკოსი დაიბეჭდა „ახალგაზრდა მწერალში“. ამათში 7 ავტორი სრულიად უცნობია. ესენი არიან: კ. ხიმშიაშვილი, გრ. ჩიქოვანი, ი. ნუკრიანი, ა. ქუმბურაძე, ი. ჩხაიძე, ნ. თარხნიშვილი და ა. იასალიშვილი. დანარჩენი 2 კი — ახალგაზრდა მწერალია, ლიტერატურაში ცნობილი, მაგრამ ჯერ კიდევ სახელმოუხვეჭელნი — მ. გვასალია, და კლ. გოგიავა.

უწინარეს ყოვლისა თქვენს ყურადღებას მიიპყრევ აქ მოხსენებული ახალი ავტორების თემატიკას. მეტად საყურადღებო მოვლენად მიმაჩნია, რომ ამ ავტორების პროზას ახასიათებს მრავალფეროვანი თემატიკა. ეს არის დიდი ღირსება უთუოდ. ამ მხრით ჩვენი დამწელები და ახალგაზრდა მწერლები საკვირველად განირჩევიან რუს დამწელებ და ახალგაზრდა მწერლებისაგან. ამხ. ა. კოსარევი თავის ერთერთ საყურადღებო სიტყვაში („ახალგაზრდა მწერალი ხაბჭოთა ლიტერატურაში“) აღნიშნავს შემდეგს: „ლიტერატურაში განმტკიცდა ის აზრი, რომ ახალგაზრდა მწერალმა უნდა სწეროს უთუოდ ახალგაზრდობის შესახებ. ახალგაზრდა მწერლებმა უნდა გააფართოვონ თემატიკა, გასცილდნენ ახალგაზრდობის ფენებს. ცხადია, ეს არ უარყოფს ახალგაზრდობაზე წერას, მაგრამ მაინც სცადეთ გასცილდეთ ამ ფარგალს“. ეს იმას ნიშნავს, რომ რუსი ახალგაზრდა დამწელები მწერლები თემატიკურად უფრო ახალგაზრდობის ყოფას, ცხოვრებას ეტანებიან.

სრულიად საწინააღმდეგო მოვლენას ვხედავთ ქართულ ლიტერატურაში. ყოველ შემთხვევაში ზემოთ დასახელებულ 9 ავტორში მხოლოდ ერთი ეხება ბავშვთა ყოფის საკითხს (კ. ხიმშიაშვილი), ხოლო რვა ავტორისათვის საბავშვო და ახალგაზრდობის თემატიკა სრულიად უცნობია. საყურადღებოა ეს მოვლენა. თუ რუსეთში ერთნაირ უკიდურესობასთან გვაქვს საქმე, ჩვენში მეორენაირ უკიდურესობას აქვს ადგილი. ჩვენში ახალგაზრდა და დამწელები მწერლებს უნდა მოეფუოდოთ, პირიქით, რაც შეიძლება მეტი ყურადღება მიიპყრონ ახალგაზრდობის ცხოვრებას.

„ახალგაზრდა მწერლის“ პროზის თემატიკა შეეხება უმთავრესად კოლექტივიზაციას და კლასთა ბრძოლას სოფლად. მოგეხსენებათ, რომ კოლექტივიზაცია ყველაზე უფრო ძნელი და საპასუხისმგებლო თემაა დღევანდელ საბჭოთა ლიტერატურაში. ძნელი და რთული თემების დასაძლევად გარდა ცოდნისა, გინდ ოსტატობისა, საჭიროა პირადი გამოცდილება, დიდი დაკვირვება. სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს ახალგაზრდა დამწელებს მწერლებს ყოველივე ეს აკლიათ. მაგრამ ეს გასაგებია: იმიტომაც არიან დამწელები და ახალგაზრდანი. — არც ცოდნა, არც ოსტატობა, მით უმეტეს არც გამოცდილება და არც დაკვირვება თანდაყოლილი ბუნებრივი ნიჭი არ არის. თითოეული მათგანი შრომით, ბრძოლით და სიცოცხლის ხანგრძლივობით შეიძინება.

აქედან წარმოდგება, რომ დამწელები მწერლები ამ დიდ თემას უმეტეს შემთხვევაში ასქემატიზებენ და აუბრალოებენ. ეს რუსეთშიაც ასეა, რაც ამხ. სტავსკიმ აღნიშნა თავის მოხსენებაში I ყრილობაზე.

და სწორედ აქ მინდა თქვენი ყურადღება მივაქციო ჩვენი კავშირის პრეზიდენტთან არსებულ ლიტ.-კაბინეტის დამსახურებას: მთელი წლის განმავლობაში კაბინეტს უთვალავი მასალა მოსდიოდა — მოთხრობების, ნარკვევების და რომანების სახით, და ყველა თუ არა, 99% მაინც შეეხებოდა კოლექტივიზაციას და კლასთა ბრძოლას სოფლად. კოლექტივიზაციისა და კლასთა ბრძოლის ნიადაგზე საშინელ ამბებს ატრიალებდნენ დამწყები ავტორები თავიანთ ნაწერებში: მამა შვილს ჰკლავდა დაუზოგველად, ძმა — ძმას, ამხანაგი — ამხანაგს და სხ. მტკიცედ გაუმკლავდა კაბინეტი ამ მოვლენას და ჩვენი ლიტერატურული ჟურნალ-გაზეთები და გამომცემლობანი იხსნა ერთგვარი წარღვნისაგან: მათკენ გზა გადაუჭრა მეტისმეტად გულმოდგინე „მწერლებს“.

ნაწილობრივად უთუოდ ლიტ.-კაბინეტის ამ დამსახურებით აიხსნება ის ბედნიერი გარემოება, რომ „ახალგაზრდა მწერალში“ მოთავსებული მოთხრობები „კულაკობასთან“ ბრძოლის და კოლექტივიზაციის თემაზე მხატვრული ღირსებით საშუალო დონეზე მაინც დგანან.

ცხრა ავტორში ამ თემას „ახალგაზრდა მწერალში“ ოთხი შეეხო: 1. კლ. გოგიავა — „კაპარქინის მეზადურნი“ და „აფრიათი ხომალდები“. 2. გ. ჩიქოვანი — „ყარამან ხვინჯია“ და ზაურბეგ“. 3. ი. ჩხაიძე — „აბრეშუმის საკაბე“. 4. ნ. ნუკრიანი — „კოლმეურნე ქალი თამრო“. — სულ ხუთი მოთხრობა და და ერთი ნარკვევი.

მაგრამ კოლექტივიზაციით არ ამოიწურება „ახალგაზრდა მწერლის“ პროზის თემატიკა. ამის გარდა ჩვენი ავტორები შეეხნენ შემდეგ აქტუალურ და მნიშვნელოვან თემებს: ელექტროფიკაციას (მოსე გვასალია), სამოქალაქო ომის საქართველოში (იასლაშვილი), წითელი არმიის ცხოვრებას (კ. ხიმშიაშვილი), ათასცხრაასხუთი წლის რევოლუციას (თარხნიშვილი), მალაროებში მუშაობას (ა. ჭუმბურიძე).

თემატიკის მრავალფეროვნება, როგორც ხედავთ, დამახასიათებელია „ახალგაზრდა მწერლის“ ავტორებისათვის. ის გარემოება, რომ კოლექტივიზაციის თემატიკა სქარბობს, ამ შემთხვევაში გასაგებია და არც ეწინააღმდეგება ამ მტკიცებას. საჭმე ის არის, რომ საქართველოს ეთნოგრაფიულ-გეოგრაფიულ პირობებში კლასთა ბრძოლის თემა საკვირველად მრავალფეროვან მასალას შეიცავს, მაგალითად, გოგიავა რომ აგვიწერს კაპარქინისა და პალიასტომის მეზადურთა ბრძოლას კოლექტივიზაციისათვის, ნ. ნუკრიანი — კახეთის მშრომელ გლეხობის ბრძოლას გვაცნობს, ხოლო გ. ჩიქოვანს მთაში მიყვავართ ინგუშ-ოსებთან, და ი. ჩხაიძეს კიდევ აჭარისტანში. ბუნება, სოციალ-ისტორიული გარემოცვა, ეთნოგრაფია, ისე ასხევეებს ამ ავტორების მოთხრობებს, რომ თემატიკური იგივეობა თითქმის შეუძინველი ხდება.

აქვე მინდა თქვენი ყურადღება მივაქციო ერთ დამახასიათებელ მოვლენას. ეს არის კეთილ მასალაზე მუშაობა.

კეთილ მასალაზე მუშაობა ქართულ ლიტერატურას სჩვევია. XIX საუკუნის ჩვენი ლიტერატურა მეტწილად ასე მუშაობს. ყაზბეგი, ვაჟა, დ. კლდიაშვილი ამის რელიეფური მაგალითებია. არც მე-XX ს. დამოკიდებულია მაინც ამ გზას. ამ მოვლენას ბევრი დადებითი მხარე აქვს. უწინარეს ყოვლისა

ის ბუნებრივია. ცნობილია, რომ მწერლის ცნობიერებაში პირველად შეჭრილი საგნები, მოვლენანი და სახეები მისი მხატვრული შემოქმედების უტყუარ საყრდენად გვევლინებიან. ამ მხრედ კუთხური მასალა ხელწამოსაკრავი როდია. მაგრამ აუცილებელია ისიც, რომ ამ მოვლენას ბევრი უარყოფითი მხარეც აქვს. ეს მელანქოლია უფრო ენაში, რაზედაც შემდეგ ვილაპარაკებ. მანამდე უნდა აღვნიშნო ერთი სიძნელე, რომელიც დაკავშირებულია ამ კუთხურ ამბავთან: — უთუოდ დიდი მხატვარი უნდა იყოს მწერალი, რომ კუთხურ მასალას, მასზე აგებულ სახესა და მხატვრულ კონცეპციას ზოგადი მნიშვნელობის ხასიათი და ძალა მისცეს. დიდი მხატვრები კი იშვიათად იბადებიან.

მე ამ „კუთხურ“ საკითხზე ამდენხანს არ შეეჩერებოდით, რომ მას არ ეუკავშირებდე კუთხური ენის ამბავს ჩვენს ლიტერატურაში, რაც უთუოდ ერთგვარ უბედურებას წარმოადგენს. ქართველ მწერლებს ეს უბედურება დღესაც არ აქვთ დაძლეული.

კუთხურ მასალას, ადამიანს, ყოფას თან კუთხური ენაც მოაქვს ლიტერატურაში. ახალგაზრდა მწერლებს ძალიან უჭირთ კუთხური ენის დაძლევა. თუ ახალგაზრდა მწერალი მეგრელია — ენობრივი დაბრკოლება ხშირად გადაულახველიც რჩება მისთვის. მხატვრულ შემოქმედებისათვის, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ, ენის ფესვებია მთავარი, რაც ხალხურ მეტყველებაშია ჩამარბული. საცოდავია მწერალი, რომელიც ამ ფესვებს დაშორებულია. ბედნიერები არიან ისინი, ვინც ამ ფესვებიდან მოდიან. შეიძლება ითქვას, რომ მხატვრულ ნიჭთან ერთად, ასეთი მწერლები ენითაც არიან დაჯილდოვებულნი. ბევრ მწერალს კი ენის ფესვებთან მისვლა ათეული წლების განუწყვეტელი შრომის შემდეგაც უჭირს.

ამ დებულებას სხვათა შორის ჩვენი დამწყები და ახალგაზრდა მწერლების პრაქტიკაც ადასტურებს. მაგალითად, ავიღოთ კლ. გოგიავას მოთხრობები: ეკვი არ არის, ეს მოთხრობები მოწმობენ იმას, რომ გოგიავას ნაშთიდან მხატვრული თვალთა აქვს დანახული და შეგრძნობილი პალიასტომის, კაპარქინის და საერთოდ კოლხიდის ამ კუთხის ღერხორცი, ტონი, ბუხება, ადამიანი და სხ. ეს აუცილებელი ღირსებაა მწერლის. გოგიავას ეს ღირსება უდავოდ აქვს. სამაგიეროდ მას ძალზე სუსტი ენა აქვს. გოგიავას, როგორც ყოველ მეგრელს, დასაძლევია აქვს, უწინარეს ყოვლისა, ენის უცოდინებობა. დამახასიათებელია გოგიავას ენა: იგი რაღაც გაუბედავია. საზოგადოდ გაუბედავი, რაღაც ფრთხილი ქართული, მეგრელებს ჩვევით, რომლებმაც ენა კარგად არ იციან, მის ძირფესვებს არ ჰგრძნობენ. სწორედ ეს გაუბედავი ენა არის იმის მიზეზი, რომ კლ. გოგიავას მხატვრობა ზოგჯერ დამაჯერებლობას მოკლებულია.

გ. ჩიქოვანსაც სჭირია ამ მხრით დიდი მუშაობის ჩატარება. ამ დამწყებ ავტორსაც არ აქვს ჯეროვანად ენა გამართული.

მოსე გვასალიას მოთხრობის „სურამის“ ენა ბედნიერ გამოხატვის წარმოადგენს. ეტყობა, რომ ავტორს უკვე დაუძლევია მთავარი დაბრკოლება. თუმცა მ. გვასალიასაც დასჭირდება ამ მიმართულებით კიდევ დიდი მუშაობა.

კოტე ხიმშიაშვილის ენა ყველაზე უფრო დახვეწილია, წმინდა ლიტერატურული. მის ენას არ ეტყობა არავითარი კუთხურობა. ეს გარემოება ხელს

უწყობს ხიმშიაშვილს თავისი მხატვრული ნიჭი უფრო ადვილად გამოამჟღავნოს და შემოქმედებითი ენერგიის მთელი მარაგი პირდაპირ დანიშნულებას მოახმაროს.

ხიმშიაშვილის ენას მე მინდა დავუპირისპირო ნ. ნუკრიანის ენა. ნუკრიანის ენა უფრო ხალხურია (კახური), ამასთანავე იგი ლიტერატურულად საკმაოდ დაწმენდილია. — ნუკრიანმა იცის ხალხური ენა. კარგადაც იცის. შედარებით სხვა დამწყებ მწერლებთან მას მდიდარი ლექსიკონი აქვს. მის ენას მეტი გამოკვეთილობაც და ძარღვიანობაც ახასიათებს. და ყოველივე ეს იმიტომ არის, რომ ნუკრიანი ენის ხალხურ ფესვებიდან მოდის უშუალოდ. სამაგიეროდ შემოქმედებითი პოტენცია ნუკრიანისა მე ჯერჯერობით მისი ენის შესაძლებლობასთან შედარებით სუსტად მიმაჩნია.

ამ წინასწარი და ზოგადი დახასიათების შემდეგ მე გადავალ თითოეული ავტორის მოკლე დახასიათებაზე. თუქცა აქვე უნდა შევნიშნო, რომ მწერლის ცოტად თუ ბევრად სწორი დახასიათებისათვის არ კმარა ერთი რომელიმე ნაწყვეტის ან პატარა მოთხრობის გარჩევა. ამიტომ მე ისეთ ავტორებზე შევაჩერებ თქვენს ყურადღებას, რომლებსაც ორი მოთხრობა მაინც აქვთ გამოქვეყნებული „ახალგაზრდა მწერალში“. ამ შემთხვევაში ჩემდა სამწუხაროდ მე ვერ შევეხები ისეთ საინტერესო დამწყებ ავტორებს, როგორიც არის ჩემი კარგი მეგობარი ნიკო ნუკრიანი (კახელი კოლმეურნე და მეურმე, ახლა მოსკოვს მივლინებული ლიტ. კურსებზე), რომელსაც მხოლოდ ერთი პატარა მხატვრული ნარკვევი აქვს „ახალგაზრდა მწერალში“ დაბეჭდილი. ვერც ჩემს მეორე მეგობარს აბო კუმბურძეს — მაღაროს მუშას — შევეხები, — მოთხრობის საინტერესო ნაწყვეტი, მაგრამ მაინც ნაწყვეტი აქვს მხოლოდ დაბეჭდილი. ასევე ითქმის ი. ჩხაიძეზე, იასალაშვილზე და თარხნიშვილზედაც. ეს ავტორებიც ნაწყვეტებით თუ თითო პატარა მოთხრობით არიან წარმოდგენილი ჩვენს ჟურნალში.

განსახილველი დამრჩა მაშასადამე შემდეგი ავტორები: მ. გვასალია, კ. ხიმშიაშვილი, კ. გოგიავა და გ. ჩიქოვანი.

ამას წინად გამართულ ახალგაზრდა მწერალთა სალიტერატურო საღამოზე ჩვენმა მწერლებმა საკმარისად გაიცენეს დამწყები მწერალი კ. ხიმშიაშვილი. მიმდინარე წელს მან „ახალგაზრდა მწერალში“ დაბეჭდა ორი მოთხრობა: „ბეზია ელისაბედი“ და „წერილი პოლიტხელთან“. ახლაბან ჟურნალ „მნათობში“ დაიბეჭდა მისი საუკეთესო მოთხრობა „ღამე“, რომელმაც თავიდანვე მიიქცია ჩვენი ყურადღება. — თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ეს ახალგაზრდა ავტორი უტყუარი მხატვრული ნიჭით არის დაჯილდოებული. მას ემარჯვება უფრო მცირე ფორმის ნაწარმოები — მოკრილი, მოკვეთილი ამბავი, სადა, სხარტულ ფორმაში ჩამოსხმული. მისი „ბეზია ელისაბედი“ საყურადღებოა ძველისა და ახლის დაპირისპირების კონცეპციით.

ერთი ბნელი ოთახი და შავთვალწარბა ბიჭი ღა დარჩა ბეზია ელისაბედს. ეს არის კონტრეველუციონერის ოჯახი, ცოცხლად დარჩენილი ბეზია ელისაბედი ერთადერთ თავის შვილიშვილს საბჭოთა ხელისუფლების მტრად ზრდის.

მაგრამ ცხოვრებას თავისი გააქვს და ელისაბედის კონტრარეოლუციონერი „იმედი“ — პიონერი ხდება. მოთხოვნის მთელი ძალა და ინტერესი ამ „იმედის“ გაპიონერებაშია, ძალიან უბრალოდ, კონკრეტულად და დამაჯერებლად მოგვითხრობს ამ პატარა ამბავს ხიმშიაშვილი. ახალს ყოველთვის თავისი გზა აქვს. ვერავითარი ბებია ელისაბედი ვერ გადაიყვანს მას ამ გზიდან.

მის მეორე მოთხოვნაზე „წერილი პოლიტხელთან“ მე აქ არ შევჩერდები. ამ პატარა ეპისტოლიარული სახის მოთხოვნას რამდენიმედ მაინც უთუოდ აკლია ის მტკიცე შინაგანი დამაჯერებლობა, რომელიც ახასიათებს კ. ხიმშიაშვილის „ბებია ელისაბედს“.

როგორც ზემოდ აღვნიშნე, კ. ხიმშიაშვილი დამწყებ პროზაიკოსთა შორის ენის სისუფთავით, ლიტერატურული დახვეწილობით გამოირჩევა. მას სხვა ღირსებაც აქვს: შეუძლია და ეხერხება მცირე მოცულობის მასალაზე საინტერესო და დამაფიქრებელი სინტეზი შეკრას. — მცირე ფორმის ავტორისათვის ეს აუცილებელ თვისებად უნდა ჩაითვალოს.

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ კ. ხიმშიაშვილი ბევრ ნიშანს გვაძლევს იმისას, რომ ის მცირე ფორმის ოსტატი დადგება, თუ თავისთავზე მუშაობა არ შეიძლება და პირველი ნაბიჯის პატარა წარმატებით არ დაკმაყოფილდა.

გ. რ. ჩიქოვანს „ახალგაზრდა მწერალში“ მიმდინარე წელს ორი მოთხოვნა აქვს დაბეჭდილი — „ყარამან ხეივანია“ და „ზაურბეგ“ (ეს უკანასკნელი დასრულებული არ არის). არსებითად ეს მოთხოვნები ერთმანეთს იმეორებენ, როგორც თემატიურად, ისე მხატვრული ხერხების მხრივაც. გ. რ. ჩიქოვანის ჟანრი, როგორც ამ ორი ნაწარმოებიდან ჩანს, ფსიქოლოგიური მოთხოვნაა. დამწყები მწერლისათვის ეს ჟანრი დიდად სახიფათოა. რთული ფსიქოლოგიური ხლართების შეკვრა და გახსნა ღრდ ოსტატობას მოითხოვს ავტორისაგან, — ადამიანის ზედმიწევნით ცოდნას, ხანგრძლივ დაკვირვებას და გამოცდილებასაც. უპირველესად უდიდეს საშიშროებას წარმოადგენს გადამლაშება, ფსიქოლოგიზმი. არც ერთი ჟანრი არ მოითხოვს მწერლისაგან იმდენ მხატვრული ზომის დაცვას და მოვლენათა ღრმა ცოდნას, როგორც ფსიქოლოგიური მოთხოვნა ანუ რომანი.

გ. რ. ჩიქოვანს უთუოდ ეხერხება გმირების „მოკვეთა“. მისი ხედვა საკმაოდ მახვილია. ის ხშირად აღწევს ესთეტიურ ეფექტს. მაგრამ ზოგჯერ უთუოდ აკარბებს და ფსიქოლოგიზმში ვარდება. ზომიერების ფარგალს სცილდება. უფრო დამაფიქრებელია ხერხების განმეორება: აფექტაციის აღწერა თითქმის ყოველთვის, ყველა შემთხვევაში, ერთნაირი აქვს. მაგალითად:

„სულემიანის თვალებში ცეცხლის ნაპერწკლებმა იელვეს. ტანში წუთით სისხლი გაეყინა და მერე უცებ თავში აუფარდა“ („ზაურბეგ“).

„ყარამანს კვიკენიას ხსენებაზე თვალებში ცეცხლის ნაპერწკლებმა გაუბინეს“. („ყარამან ხეივანია“, გვ. 43, № 4-5).

„ყარამანს ამ ფიქრებთან ერთად თავში სისხლი აუფარდა“... („ყარამან ხეივანია“).

უნდა ითქვას, ფსიქოლოგიური ჟანრის ავტორებს საერთოდ ასეთი განმეორება სჩვევიათ, მაგრამ თვალსაჩინო და დიდ მწერლებს ეს იშვიათად მოსდით.

გ. ჩიქოვანს ყარამან ხვინგია კარგად ჰყავს დანახული. ეს ტიპი საინტერესოა. მთელი მოთხრობაც საინტერესოდ იკითხება. „ზაურბეგი“ კი, თუ არ ვცდები, უფრო სქემატიურია. ყალბი პათოსიც ბევრია „ზაურბეგში“. მაგალითად:

„ინგუშთა აული მზადაა ემსახუროს საყვარელ სტუმრებს“.

„ყარამან ხვინგიაში“ მეგრელები ასე არ ლაპარაკობენ. ეს იმიტომ რომ ჩიქოვანი უკეთ იცნობს სამეგრელოს.

თუმცა ისიც არის აღსანიშნავი, რომ მთას საზოგადოდ პათეტიური სიტყვა უყვარს და ყალბი პათოსიც სჩვევია სინამდვილეში. — შეიძლება, ჩიქოვანი მართალი იყოს.

მე ინტერესით ვადევნებ თვალყურს ამ ახალგაზრდა მწერლის შემოქმედებას. რას დაგვიწერს ის „ყარამანისა“ და „ზაურბეგის“ შემდეგ. ყოველ შემთხვევაში, სასურველია, რომ ჩიქოვანის ახალი ნაწარმოები არ იყოს „ყარამანისა“ და „ზაურბეგის“ განმეორება, ვარაიკია.

ახალგაზრდა მწერალი კლ. გოგიავე საინტერესოა განსაკუთრებულად იმით, რომ მას ახალი, უცნობი მასალა მოაქვს ჩვენს ლიტერატურაში. — ეს არის კაპარჭინის და პალიასტომის მეზადურთა ცხოვრება. მდინარე კაპარჭინა არც ერთ მდინარეს არ ჰგავს საქართველოში. პალიასტომიც მეტად თავისებური ტბაა. განსაკუთრებულმა გეოგრაფ. კლიმატიურმა პირობებმა ადამიანის განსაკუთრებული ტიპი შექმნეს ამ ნხარეში. — ძალიან კარგად იცნობს კ. გოგიავე კაპარჭინას, პალიასტომს და, რაც უმთავრესია, ამ მდინარისა და ტბის მეზადურთ. თვითონაც ამ კუთხის მკვიდრია. როგორც ზემოდ მაქვს აღნიშნული, კ. გოგიავე ნათლად, მკაფიოდ გრძნობს პალიასტომისა და კაპარჭინას ხორცუფერს, ბუნებას, ტონს.

გოგიავე კარგად იცნობს ამ კუთხის ადამიანებსაც. განსაკუთრებით მეზადურთ.

„გიორგის ერთადერთი იმედი იყო 15 წლის გუჯა, რომელსაც დღეში ორჯელ აციებდა. ეს გარემოება ყველაზე უფრო აფიქრებდა გიორგის. ცოლი ხანგრძლივი ციებით მოუყვდა“... („კაპარჭინას მეზადურნი“).

გოგიავეს ექუთენის, ჩემის აზრით, ძალიან კარგად დახატული პორტრეტი კაპარჭინის მეზადურისა.

„ოცი წელიწადია მაკარს „თევზის მრეწველს“ ეძახიან. ახლა 55 წლისაა. თვალები ჭროლა და ოდნავ მოთეთრო აქვს, რომლებიც ანკესზე წამოგებულ თევზის უნუგეშო თვალებს მიუგავს. მაღალია. ბეჭებში გაშლილი. მხრებზე უზომოდ გრძელი ხელები ჰკიდია“.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს აქ „ანკესზე წამოგებული თევზის უნუგეშო თვალები“. — ეს უთუოდ კაპარჭინის თევზია. ეს სახე უთუოდ შესანიშნავია.

არ შეიძლება ითქვას, რომ გოგიავეს ასეთი სახე ბევრი ჰქონდეს, გოგიავეს ენაზე მე უკვე ვილაპარაკე. თემატიურად კლ. გოგიავე კაპარჭინისა და პალიასტომის ფარგლებს არ სცილდება. მე წავიკითხე მისი მესამე დაუბეჭდავი მოთხრობა. თემატიურად ეს მესამეც პირველი ორის განმეორებაა. თემატიური

ერთფეროვანება არ ვარგა. კლ. გოგიავამ უნდა დაგვიმტკიცოს, რომ მას ამ მსოფლიოში კაპარქინის და მისი მებადურების გარდა სხვა მოვლენების დანახვაც შეუძლია.

მოსე გვასალიას მოთხრობა „სურამი“ ძალიან ბევრი მხრით არის ღირსშესანიშნავი. თემა: საულელტეხილო რკინის გზის ელექტროფიკაცია. ახალი და უთუოდ ძალიან ძნელი. ახალი გზაა გასაკვალავი. ახალი ადამიანების დანახვაა საჭირო. — ეს არის დღევანდელი საბჭოთა მშენებლობის დიდი ამბავი. დიდ გამბედაობად მიმაჩნია, რომ ახალგაზრდა მწერალს ასეთი დიდი „ამბვისათვის“ მოუკიდია ხელი. დიდის ექვით დავიწყე კითხვა გვასალიას მოთხრობის. ავტორმა სულ მალე გამიფანტა ექვი. გვასალია ისე წერს, როგორც კარგად გამოცდილი, დამდგარი მწერალი.

თვითონ „სურამის“ სრული შეფასება, სამწუხაროდ, არ შეიძლება, რადგანაც „ახალგაზრდა მწერალში“ მხოლოდ ერთი ნაწილია დაბეჭდილი. მაგრამ ისიც, რაც დაბეჭდილია, საკმაო საბუთს იძლევა იმისას, რომ გვასალია ძალიან საყურადღებო მოვლენად ჩაეთვალოთ ჩვენს უახლოეს ლიტერატურაში.

ნება მიბოძეთ ამ ჩემი ნათქვამის დასამტკიცებლად რამდენიმე მაგალითი მოვიყვანო მისი „სურამიდან“. ეს არ იქნება მოსაწყენი.

ინჟ. ლობჯანიძე, ყოფილი მემანქანე, სურამის ულელტეხილზე მუშაობს. მისი კვლევებიების საგანია ულელტეხილის რკინისგზის ელექტროფიკაცია. — დავალებული აქვს პროექტის შედგენა. მას ახლავს შავი მუშა ალექსი მჭედლიძე, ინჟ. ლობჯანიძე უდავოდ ახალი ადამიანია. — ის საბჭოთა ინჟინერია. წინად უბრალო მემანქანე იყო ამავე ულელტეხილზე. შემდეგ დაწინაურდა და.. რომანის დასაწყისში მას უკვე ინჟინერად ვხვდებით, თავის საქმის შესანიშნავ სპეციალისტად. მისი შავი მუშა ალექსი მჭედლიძე უბრალო გლეხია, მაგრამ ძალიან ახირებული კაცი. ეტყობა, რომ მასაც ლობჯანიძესავით დიდი მომავალი აქვს: თუ უბრალო მემანქანე ინჟინერი გახდა, რატომ არ შეიძლება უბრალო გლეხი და შავი მუშა ალექსი მჭედლიძეც სპეციალური ცოდნით აღჭურვილი მოქალაქე გახდეს, შეიძლება დიდი სპეციალისტიც... ლობჯანიძეზე გაცილებით უფრო ნიჭიერი და სახელგანთქმული? — ასეთი შესაძლებლობა ახალი მოვლენაა ჩვენს სინამდვილეში. იგი სრულიად რეალურია.

საინტერესოა ამ ორი ახალი ადამიანის ურთიერთ დამოკიდებულება.

„ბესარიონ ლობჯანიძე საჩქაროდ წამოხტა და ხელების ფათურით ასანთი მოძებნა, ხენწით ჩაიცვა ჩექმები და პერანგამარა გარედ გაეარდა.

— ჰეი, მჭედლიძე!

მჭედლიძე გვერდით კარავში ცხოვრობდა და ლობჯანიძის წარმოდგენით მას ახლა განცხრომით ეძინა. მაგრამ დაძახებისთანავე მჭედლიძე კარავიდან გამოვარდა და ინჟინერმა ვერ გაიგო, მართლა ეძინა, თუ დიდხინის წამომდგარი იყო.

— რა არის, ზაზუნჯან? — კშენით წარმოსთქვა სქელკიცრა ბიჭმა და ცალი თვალი იჭითენ გააპარა, სადაც წერაქვი და ნიველირი ინახებოდა. ლობჯანიძეს ამ კაცთან ამხანაგური უბრალო დამოკიდებულება ჰქონდა. ამ დილასაც საყელოზე ხელი მოავლო და კიდაობა გაუშართა.

— გამაგრდი, გამაგრდი, ნუ კანკალებ?

— ჰეი, ხაზენჯან... მე არ ვკანკალებ... მე შენ გაჩვენებ! — ბურტყუნებს მჭედ-
ლოძე და თავის „ხაზენს“ წელზე მაგრად ჰიდებს ხელს. შემდეგ მალლა წევს ჰაერში.
იციის და თან ეკითხება:

— დაგახეტო ახლა, ხაზენ, თუ არ დაგახეტო!.. — მაგრამ შიწაზე ფრთხი-
ლად დასვა.

— ბიჭო, რამდენჯერ მოტყუამს, ხაზენს ნუ მეძახი მეტო?

— ჰი... გოტყუამს, მართალია.

მჭედლოძე ჩაუჭრდა.

— ვერ მომიგონია, ხაზენ... — როგორც იყო გაახსენდა:

— ინჟენერი, ინჟენერი, უნდა დავიხსოვო...“

აი კიდეც ერთი ადგილი:

„ჯორაქზე მთვარემ ყური ამოყო. ლობჯანიძე უღელტეხილის ტოპოგრაფიას არ-
კვევს... მაგრამ ეს რა არის? მჭედლოძეს შარელის კერვა მიუტოვებია.

— მჭედლოძე... ალექსი...“

შეგირდს ხელში ნემსი შერჩენოდა და ისე ეძინა. ლობჯანიძემ ხმა ჩაიწყვიტა და
ისე დაიხრიალა:

— არიკა, ერთი ჰიკა წყალი, მიშველეთ...“

ერთი ჰიკა წყალი ზედ კისერზე დაუყრავა და გადიხარხარა. მჭედლოძემ ოდნავ
გაახილა თვალი და ისევ მიიძინა. ლობჯანიძემ ნჯღრევა დაუწყო. ხან ყური უსრისა,
ხან ცხვირი... რომ ვერაუქრს გახდა, თავი მიაწება, გაუკერავი ზარვალის ზედ გადააფარა...
აი, რა ძარღვის პატრონია ეს ალექსი მჭედლოძე!

მას სულ სხვანაირი დამოკიდებულება აქვს მეორე ინჟენერთან ბაბუცი-
ქსთან. ეს ინჟენერი სხვა წრის კაცია, სხვანაირი ყოფაქცევის და ჩვეულების.

„პაწია ჩემოდანში ინახავდა სარკეს, საუკეთესო ხარისხის საცხებელს, საპნებს,
სამართებელს, აბრეშუმის პირსახოცებს და რალაც ფხენილგებს.

ყოველ სამღელში მოიხსნიდა განუყრელ ოქროს სათვალეს. მჭედლოძეს წყალს გა-
ათბობინებდა. აქაფავდა ფხენილს, დაიდგამდა წინ სარკეს, თეთრ ხელთათმანებს წა-
მოიცვამდა და სახის კანზე თითების უფრთხილესი შეხებით იპარსავდა წვერულვას.
მჭედლოძეს ასეთი რამე არასოდეს ენახა და პირდადებული შეჰყურებდა.

ყოველივე ამისთვის მჭედლოძეს ამ კაცის დიდი პირიდება ჰქონდა და შიში. მას-
თან სიტყვის ამოღებასაც ვერ ბედავდა...“

ეს ამონაწერები არ წარმოადგენენ „სურამის“ საუკეთესო ადგილებს. მო-
თხრობაში გაცილებით უფრო ძლიერ მხატვრულ ადგილებს ნახავთ. მაგრამ ეს
ადგილები უფრო მოწმობენ იმას, რომ გვესალისა აქვს გარკვეული ხერხი და-
ხასიათებისა, დაპირისპირებისა, თავისი საყვარელ გმირების ხელსაყრელი ექს-
პოზიციისა და სხ.

ვიმეორებ: სამწუხაროდ მიმაჩნია, რომ ამ საინტერესო ნაწარმოების სრუ-
ლი გარჩევა არ შეიძლება, რადგანაც დაუმთავრებელია. მაგრამ მე მგონია, თუ
ავტორმა ბოლომდის შესძლო, პირველი დაბეჭდილი ნაწილის მხატვრობის სი-
მაღლეზე დგომა, ეს მოთხრობა უთუოდ დიდად საყურადღებო და გამოსარჩევი
აქნება ჩვენი ახალგაზრდა პროზაიკოსების პროდუქციაში. მე პირადად უდი-
დესი სიამოვნებით წავიკითხე იგი. ჩვენზე განსაკუთრებული შოაბეჭდილება და-
ტოვა ამ მოთხრობის ერთმა ეპიზოდმა, რომელსაც ავტორი სამართლიანად
ორგანიულად უკავშირებს მთელ თავის ნაწარმოებს. არ შემოიძლია, თქვენი ყუ-
რადლება არ მივაქციო ამ ეპიზოდს.

სურამის საუღელტეხილო რკინისგზა დიდხანია რაც არსებობს. საქართველოს ეკონომიურ-მეურნეობრივ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ამ გზა უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. არას ვიტყვი პოლიტიკურსა და ეროვნულ მნიშვნელობაზე. ეს გზა თავისი შესანიშნავი გვირაბით ტექნიკურადაც ძალზე საინტერესო მოვლენაა არა მხოლოდ საქართველოს მასშტაბით. მიუხედავად ამისა ჩვენს მხატვრულ ლიტერატურას სრულიად გამოჩნა იგი. რამდენი ტრაგედი და ტრიალეზული ამ გზაზე. რამდენ გრანდიოზულ კატასტროფას ჰქონია ადგილი ამ უღელტეხილზე. ზოგი ასეთი კატასტროფის მოწმის ნაამბობი რომ მაგონდება, ახლაც თმა ყალყზე მდგება. მე არ ვიცი, როგორ მოხდა, რომ ჩვენ მწერლებს ერთხელაც არ გამოუყენებიათ ეს მასალა.

ახლაგზრდა მწერალს გეასალიას ეს მასალა პირდაპირ შესანიშნავად აქვს გამოყენებული. როგორც ვთქვი, მას ეპიზოდური ხასიათი აქვს, მაგრამ მთელ ნაწარმოებს ორგანიულად უკავშირდება, და უღელტეხილის ელექტროფიკაციის ერთ-ერთ ძლიერ არგუმენტს წარმოადგენს.

ეს არის სურამის უღელტეხილის მემანქანე ბლიაძეების გმირული ისტორია, მათი თავგანწირვის, ოსტატობის ამბავი და ბოლოს უკანასკნელი ბლიაძეების (მამა შვილის) კატასტროფული დაღუპვა. სახელოვანი ბლიაძეების სათავეში გამოჩენილი მემანქანე ნოე ბლიაძე დგას...

მაგრამ მე არ შემიძლია დაწვრილებით არ შევეხო ამ დიდ ამბავს. თავის თავად, გარეშე გეასალიას მოთხრობის ღირსების დემონსტრაციის სურვილისა ბლიაძეების ამბავი ისე დიდად მეჩვენება, რომ ეპიზოდი თავიდან ბოლომდე უნდა გადმოგვცეთ, როგორც ეს გეასალიას აქვს მოთხრობილი:

... „ნოე თორმეტი წლისა იყო დეპოში რომ მოვიდა, და აი, ახლა ხომ მას ცალ ფეხი სამარეში უდგას, მეორე დეპოდან მაინც ვერ მოუცვლია. მას ახსოვს უღელტეხილზე რკინისგზის გაყვანა და ამ ხნის განმავლობაში მატარებელი არ დაუმსხვრევია. მისი შვილი გიორგიც მამას დაემსგავსა. დარჩენ მამა და შვილი. ახლო ნათესაეები უღელტეხილზე დაელუბათ. თვითონ ნოეს უფროსს ძმას წიფიდან მატარებელი გაეცქა. მას მიჰყვდა თათრების ეშელთი. ეს იყო 1918 წ. მოლითში მატარებელმა ერთი ევროსი აირბინა დამჭერ ჩიხზე. შემდეგ, სადაც ლიანდაგი უხვევდა, პირდაპირი მიმართულება აიღო, გააღიჯარელსები და კლდეში რახრახით გადაეშვა. რომოდები კრთმანეთს შეასხდენ და შემდეგ სამი დღე იწოდენ ნამსხვრევები. მემანქანე ბლიაძის ფერფლიც ვერ იპოვნეს... ნოეს უმცროსმა ძმამ, გიგოლამ, თავდადმართზე გაქანებული მატარებელი მოლითის ნიშანსვეტთან ვერ შეაჩერა. შევარდა დაკავებულ ლიანდაგზე, დაეჯახა ცისტერნებს. ორთქლმა გალი ლიანდაგიდან გადაეარდა. მემანქანე ორთქლში მოიხრმა...

ბლიაძეების დიდი ოჯახი უღელტეხილმა ორ კაცამდე ჩამოიყვანა... მამა და შვილი...“

ახლა მოვისმინოთ ამ მამა და შვილის თავგადასავალიც.

ინტენერი ლობჯანიძე და მისი მსახური ალექსი მკედლიძე ერთ დღეს სადგურ წიფიდან მარელისში უნდა წასულიყვნენ. სახალხო მატარებლის დრო არ იყო. ცისტერნიანი მატარებელი მოვიდა. მას მართავდა ნოეს შვილი გიორგი ბლიაძე. ლობჯანიძე და მკედლიძე შეასხდენ უკანა ლია ვაგონს. აქედან ავტორი ეალაპარაკოთ:

„წიფიდან მოვლითის მიმართულებით რომ გაიხედო ნიშანსვეტი არ ჩანს. ეს იმიტომ, რომ ცოტაოდენი ვაკე გზის გავლის შემდეგ ჩწყება თავდადმართი და სვეტიც ფერდობს ეფარება. დაღმართის დაწყებამდე მემანქანემ დაამუხრუჭა, ეს ჩანდა იქიდან, რომ მუხრუჭები აკრიალდნენ და ჩანსაკუთრებული სუნი ავარდა. ინჟ. ლობჯანიძემ იცოდა, რომ აქ მუხრუჭების მოჭერის შემდეგ ათის დათვლამდე უნდა შენელებულიყო მსვლელობა. ლობჯანიძის მემანქანე ბაში ყოველთვის ეს ათამდე დათვლა იყო სიკვდილ-სიცოცხლის სასწორი. ამ ათამდე დათვლაში ყოველთვის რალაქნიარად ეკუმშებოდა გული და გახშვალა ყელი სუნთქვას აკავებდა.

და დღესაც ძველი მემანქანე გულში იფვლიდა: თერთმეტი, თორმეტი, ცამეტი... სიჩქარის შენელების მაგიერ მატარებელი უფრო გაქანდა. მოსახვევებთან ბორბლებმა წივილი გააბეს და ლიანდაგს ნაკვერცხლები გასცივედა...

... მატარებელი ბოლოს ერთბაშად მოწყდა და გასრიალდა. ყველაფერი ირყეოდა. შეშინებული და გონებადაკარგული მკედლაძე თავდაღმა დაემხო იატაკზე და მკლავები თავზე შემოიკლა.

... მთებმა და ნაძვანარებმა საკუთარი სახე დაჭარბეს. ისე მიჭრაღენ გვერდით, თითქოს რალაც უხარზახარი ნახტის ნახევები და ნაქუწები ყოფილიყვნენ. ფერდობები ზღაზენით ეშობოდნენ დაბლა....

გამოჩნდა მოლითი. ლიანდაგის გარშემო მტერის კორიანტელი დადგა და მატარებელი დამტერ ჩიხში შევარდა, როგორც მალა ფერდობისკენ მიემართება. აღმართზე მატარებელმა სიჩქარეს მოუკლო ერთბაშად, ჩაგრამ სადაც ლიანდაგი მარცხნივ უხვევდა, გამოქანებულმა ორთქლმავალმა პირდაპირი მიმართულება მიიღო და ლონიერი რაჯგუნის მოისმა. ახლა კი ლობჯანიძემ დაჭყილა. მის თვალწინ მთელი მატარებლის წინა ნახევარი ორთქლმავლების თავზე მოექცა... ბუფერის თეფშები ჭახანით დაიმსხვოა. ხანძარი ავარდა. ცისტერნები სკდებოდნენ. ახლო ფერდობზე წიფელას ტყეს ცეცხლი წაეკიდა. ჩხერიმელაშო ანთებული ნავთი ჩაიღვრა და მაღალი ზღლი დააყვია....

ლობჯანიძემ იცის: ახლა ხაშურში ორთქლმავლები ბლავიან და თავწაქრული ქართლელი დედაკაცები თავიანთი ბავშვებით ქუჩებში ქმრებს, ძმებს და მამებს დეებენ....

ცოტა ხანში წიფიდან დრეზინა მოვიდა. ლობჯანიძე მივარდა დრეზინას... ვინ არის ეს მოხუცი?... იცნო ძია ნოე, ძია ნოე... ავტო მდინარიდან მემანქანე ამოიყვანეს. როგორ გადარჩა? კანკალებს. მიწისფერი ადევს. ხელში ორთქლმავლის მუხრუჭის მოტეხილი სახელური უკავია. წაქცევისაგან იკავებს თავს და თითქმის იხეწება:

— ბიჭებს უთხარით!

ნუ თუ ეს გიორგია? კი, ის არის. ლობჯანიძე მივარდა. მაშინ გიორგიმ მარჯვენა ხელი წინ გამოიშვირა, ჩაბლუჯული მემანქანის სახელური დაანახა.

— ბესარიონ, ბიჭებს უთხარით... რა დღეში შეგხვდით! — და მეტის თქმა გეზოვანა. ნოე ბლიაძეს ცრემლი სახეზე გადმოეკიდა. იგი მიიმედ სუნთქავდა. ლობჯანიძე იცნო:

— ბესარიონ, ხედავ, დავიღუპე!... — მეტის თქმა ვერც მან მოახერხა. რადგანაც მისკენ მისი გიორგი მოიწვედა.

— მამე! — ეძახის გიორგი მოხუც ნოეს და მის წინაშე თავს იმართლებს:

— მამე, შენ აქ რა გინდა? საიდან გაჩნდი აქ?... იცი, როგორ დავამუხრუჭე? ორთქლმავლის ბრალა. მილალატა... ვერ დამიგრა... მილალატა...

ხრეშე დაეცა. მივარდნე. საკინძი გაუცნეს. ის არ სუნთქავდა.

ძია ნოეს თითქოს ზურგიდან აკიდებული კლდე ჩამოაცილეს. ეს სამოცდათი წლის კაცი წელში საოცრად გაიმართა. ერთ წუთს გაიცინებდა კი სკადა:

— ორთქლმავალმა მილალატაო! ვის არ ღალატობს სურამზე ორთქლმავალი?

მერე სახის ისეთი გამომეტყველება მიიღო, თითქოს ლობჯანიძისათვის რალაც უნდა ეთქვა... მაგრამ არაფერი უთქვამს.

— წასვენეთ! — მაგრამ უცებ გაოცდა: — ბიჭებს უთხარით! მერე სად არიან ბიჭები, სად?

მოხუცი რალაცნაირად გახევდა და მთლიანად გათეთრდა.

— წასვენეთ... რას მიყურებთ ასე გაჭტვრებულნი? არაფერი გინახავთ?

მივიდნენ მემანქანესთან. ადგილიდან წამოსწიეს. მაშინ მოხუცმა მამამ ორიოდ ნაბიჯი გადადგა მისკენ, მაგრამ თავი შეიკავა. შეჩერდა.

— ეს გზა არ არის!.. ეს ორქოლქაველის ბოლია! — ჩაილაპარაკა თავისთვის და შემდეგ ერთბაშად აბლაგავდა, აყვრიდა.

— ყ ელათფერი ორთქლმავლების ბრალია, რაც ხდება უღელტეხილზე. მეც ვიძახებ! აქ რომ დავბერდი ნოე ბლიაძე, ან ისინი უნდა წავიდნენ აქედან, ან ჩვენ!

შემდეგ გაჩერდა, რამდენჯერმე ამოისუნთქა და ხელგაშლილი თავის გიორგოზე დაემხრა. თითქმის კლდეზე ამართული ძველისძველი კოშკი გადაიხნიჭა და ჩაწვდა. თითები ხრეშში ჩაჭიდა... და გაიჭიმა. თვალები ჩაუტყვივდა“.

დამეთანხმებით, რომ ეს ამბავი ძლიერად გაკეთებულია. დრამატულ ზემოქმედების მხრით იგი უთუოდ აღწევს თავის მიზანს: მკითხველს იპყრონ და იმორჩილებს... ავტორი აქ უთუოდ იმარჯვებს.

ბ ა ლ ა დ ა

იმ ღამით თურმე დაღლილი მთვარე,
ჩავიდა გვიან კლდეების ზღვართან,
ნაშუალამევს კი აპობდა ქარებს,
ქარავენები და ზარები ზანტათ.
და ტრამალების არ სჩანდა ბოლო,
ქარიც დადუმდა მათი მხლებელი,
ალიონისას უწყსოდ მხოლოდ,
შეჩერდა ჩქარი მაჭარბელი.
დადგენ ბორბლები, სიჩქარით მთვრალი,
მთელ ღამით მანძილს, ვერსებათ ხოცდენ,
დუმდა უდაბნო, შემთბარი ქარიც,
უტყვი საშინელ ამბების მოწმე.
ხან სარიჟრაჟოც იძროდა ქროლვით,
მუდამ მღელვარე კასპიის მხრიდან...
იღგა ინგლისურ სიგარის ბოლიც—
და ვილაც ჩუმათ პატიმრებს სთვლიდა.
ტანხმელი კაცი, თითების გრეხვით,
უშიშარ ტუსაღს უმზერდა დიდხანს,
წინ წარბდახრილი ფოლადის მტეხი—
გაავეებული ვაჟკაცი იღგა!
და ბუჩქი მხოლოდ, ტანშიშვლად მდგარი,
წინ ირხეოდა პატიმრის ფეხთან,
მხრებში გაშლილი და სახე მწყრალი,
ტუსალი მაჯის ბორკილებს გრეხდა.
იყო რიჟრაჟი...
ჯერ კიდევ მკრთალი,
სადღაც კიოდა ტურების ხროვა...
ყვიროდა კაცი დაბალი ტანის:
— „ჩვენ, ჯალათებო, კვლავ ისევ მოვალთ“!
...ყორნები დაფრთხენ, ფრიალით ბეჭობს
გადაუარეს, და სადღაც ჩაჯდენ,
ქარს კი მიქონდა გრილა ეხო,
და ტრამალებმაც იქუხეს სამჯერ.

გამთენიისას ბედიტი ნიშნად,
 სადღაც ეულათ ტურა კიოდა,
 ქარს კი მოქონდა: მტვერი და ქვიშა—
 კასპიის ქვევით სანაპიროდან.
 აუვდიდა ღინჯათ, ქერათმიანი,
 უცხოელს თუთუნს პორტსიგარიდან...
 ვილაც სულს ლევდა ყელში ხრიალით
 და ჯარის-კაცი მიწას აყრიდა.
 უცხოელს ჯავრით რა უნდა ექნა!
 ქონდა ბაგეზე ბრაზი და ზიზლიც,
 უხვად დაღვროდა პრილა ჩექმას
 მკერდგაგლეჯილი კომისრის სისხლი.
 არ დაერიდა, სისხლიდან დაცლილს,
 გვამს ფეხი გაკრა ნატყვიარ ბექთან.
 შორი ზღვებიდან მოსული კაცი—
 გაავებული სიგარეტს ღეჰდა!
 და დაიკარგა სივრცეში თითქოს,
 მზე აღარ ჩანდა კასპიის პირად,
 უმწიფარ ხილის ელფერის იყო
 ვრცელ ტრამალეების სექტემბრის დილა.
 და როცა გვიან, დასტოვეს მარდათ
 ქვიშის უდაბნო, ყრუ და ბებერი.
 სულ ოცდა-ექვსი ვაჟკაცი აკლდა—
 და მიჰკიოდა მატარებელი...

ჰე, მაშინ სადღაც დავკარგეთ თითქოს,—
 მზე აღარ ჩანდა კასპიის პირად,
 უმწიფარ ხილის ელფერის იყო
 ვრცელ ტრამალეების სექტემბრის დილა.
 მაგრამ შემდეგ კი მაინც, ნაქებად
 ჩვენ გავიმარჯვეთ ნალმის გრიალით,
 დაბრუნდენ ჩვენი ამხანაგებთან—
 ჯაუარიძე და შაუმიანი...

ლექსი შექცეაბულზე

მე ამ სიტყვების აღარ მრცხვენია,
დავიწყებული სატრფო მსურს ენახო.
თვალთაფლა გოგო, ნორჩი ქსენია,
სოფელში ცხოვრობს ბათომის ახლო.

გამახსენდება მასთან შეხვედრა,
გამეხარდება, შევბას ვგრძნობ თითქოს.
მან რომ ანთებულ თვალთ შემხედა,
ნუთუ ამაზე არ ფიქრობს თვითონ?

მჯერა ტრფობაში აღამიანი
გაივლის ხანას და შესძლებს წინსვლას.
წარმომიდგება ოქროსთმიანი,
ცქრიალა გოგო თხუთმეტი წლისა.

ვეუბნებოდი:—ცხოვრებაჲ ჩემო,
გულს შენი ტრფობის აღი ედება,
ინებე ერთი, ოთახში შემო,
გთხოვ შეისმინო ჩემი ვედრება.

მისი ღიმილი განთიადს ჰგავდა,
ის დღებდნიერ დედამა გშობა,
მას არ სჯეროდა, რომ დამდაგავდა
მე, კომკავშირელს, კოცონი — ტრფობა.

როცა გავშორდით დამესო დალად
გულის მთუთქავი გიჟური ვნება,
ნეტავი ჩემთან ამყოფა ახლა,
სიკოცხლეს მეტი ფასი ექნება.

ვაი, რა რიგად მიყვარდა იგი,
ვნალვლობ მშვენიერს რატომ მოვცილდი.
რატომ ვითმენდი, ძალიან მიკვირს,
ბროწეულ ლოყებს რად არ ვკოცნიდი.

ვიცი მეზობლებს გაელიმებათ,
როცა ამ პწყარებს წაიკითხავენ,
ზოგიც დამიწყებს ალბათ გინებას,
და დიდ „ცოდვებით“ მე გამკიცხავენ,

მაგრამ ეტყვიან იმ დიდ „გენიოს“,
მცონარეობის იკადრონ გმობა.
ვის შეუძლია მოიგერიოს
ყაჩაღად სულში შექრილი ტრფობა?

ჩვენ სიყვარულით გულს ვიხალისებთ,
ტრფობის აღმური შრომაში გვშველის.
შეყვარებული ნაზია ისე,
როგორც მთის წვერზე გაზრდილი შველი.

ჩვენ სიყვარულით გულს ვიხალისებთ,
და წმინდა გრძნობა სიცოცხლეს გვმატებს.
ლექსებს გამოეთქვამ ტრფობაზე ისევ,
დავაწყობ რითმებს, ვით ანდამატებს.

მიყვარს სიცოცხლე, მიყვარს მშრომელი,
იმედის სხივი ჩემს გულს ანათებს,
და სატრფოსაგან მუდამ მოველი
აღფრთოვანებით მრავალ ბარათებს.

...აჰა, კიდევაც ვლებულობ ბარათს,
ფოსტალიონ ქალს მადლობას ვწირავ.
და აივანზე ვკითხულობ წყნარად,
თუ რას მწერს ჩემი თვალთაფლა ცირა.

გაეხალისდები, როს გადავაელებ
თვლებს სატრფოსგან ნაწერ ასოებს,
და ძვირფას ბარათს გარს შემოვაელებ
ველურ ფიქრების ფერად ნაქსოვებს.

მე ახალგაზრდა კლასი მამლურებს

ერთხელაც ჩემი კალამი ბასრი
არ შერხეულა ხმლების მოღერით,
იჩეხებოდა არამის აზრი
და ხრამში ეგდო მტერი ოხერი.

მოხვედრილ ტყვიის სადმე დანაჩენს
ზოგი მოაველებს ვერცხლის ყაითანს.
ჯერ ეს ეკმაროთ, სათქმელს დანარჩენს
ამბოხებული ცეცხლი გაიტანს.

შორდება ბინდი გასასვლელ ბილიკს,
მახარებს მძაფრი ლექსების ფეთქვა —
სურვილი მქონდა, ოდესმე ტკბილი
სიმღერის მსგავსი რაღაცა შეთქვა.

ჩემი კივილი სხვა თვალს არ სჯერა,
ვისაც მიზნები აშმორებია —
აღელვებულა ზღვა ათასჯერაც,
მაგრამ ნაპირს არ გაშორებია.

სახე დამქონდა ჩამოკაწრული,
გარშემო მერტყა მთები ბურჯივით,
ლუკმის შოვნაში ჯანმოქანცული,
ბედს შეესჩივოდი ერთი გულჩვილი
და თვალებიდან ჩამონაცური
ცრემლი მადნობდა ეთიმ გურჯივით.

დამუხლებულა ჯანდაწრეტილი,
გადარბენილი ქამი ძველდება,
რომ ჯერჯერობით დავსვა წერტილი,
დავაჟაკება გამიძნელდება.

მესმის გნიასი, სივრცეში რაღაც
ქუხილის მსგავსად დადის, გრიალებს —
ვილაც ჩამწივის ყურში და მძრაბავს:
შენ გაზრდა რისთვის დაიგვიანე?

ნუ თუ მჭირია, მზეში მდებარეს,
კვლავ ხელმეორედ დაბადება მე.

მაჩაბელივით გაქრები უცებ,
თუ მარტოოდენ დღეები თვალე.
და მეც კალენდარს დავაკლებ ფურცელს,
როცა დილითვე გავახელ თვალებს, —

ისევ კრიალებს ცა მეწამული
და გოგო მღერის ტანლერწამული.

შემოიჭრება ოთახში სხივი,
ააფერადებს საოცრად კედელს,
ეზოში ჩიტი დაიწყებს სხივილს,
იქნებ საკუთარ სხეულსვე ჰკბენდეს.

ამწვანებულია ბალის მცენარე
თითქოს იგონებს მოხუც კაცს, მომვლელს —
ვაჰ, თუ ჰგონია, მას მოცელავენ
და უდიერნი ცელებით მოვლენ.

ჩემებრ ხეებიც ყლორტებს ისხამენ
შარშან ბაბუმ რომ ზრუნვით დატოვა,
ფანჯრიდან ვუმზერ კორდებს მრისხანედ
შორეულ ხსოვნამ სულში დათოვა.

ყმაწვილკაცის ყელს, ელვაში ნახვევს —
ვინ უნდა უთხრას: მღერაში შერცხვი.
დე, ჩემი გული ბრძოლებში გალხვეს
ანდა შემაშრეს ენაზე ნერწყვი.

მაშინ ნერვებმა არ მომასვენონ,
თუ საარქივო ყუთში ჩავვარდი.
ცოდვის ხელებმა ამომასვენონ,
როგორც ნარგისში ჩამჰკნარი ვარდი.

საფლავი ბინდმა დაე მოჩრდილოს,
თუ ლექსი სიკვდილს დაემორჩილოს.

გატილებით დანარცხებული
ვერც დაიკივლებს, ალბათ გულადად.
რა ვუყოთ მერე, დამარცხებული
შემომცქეროდეს აბრაგულადა.

მილიონების სახელს ვფიცავარ,
 აღარ ჩვეოდეს მოცდა მეომრებს...
 მჯერა ისევე გრიალით წავა
 ეს ჩემი წელი ოცდამეორეც.

ბევრის სიცოცხლე ვადამდის წყდება,
 როგორც უღონოდ წერტილის დასმა.
 ხშირად ტკივილიც დაგავიწყდება,
 თუ იმღერეო ვითხრა ათასმა.

ლექსიც გრიგალურ სახეს ღებულობს
 და სტრიქონების დგანან მხედრები.
 ამღერებულო, გახელბულო,
 ჩემო სიტყვებო, არ გახევდებით.

როცა მეომარს ქუხილი ბლაღავს,
 აღარ შეისვამს ქალაღლიც მეღანს,
 საწერკალამი დაიწყებს ლალატს,
 ისე ვით ხალხურ იგავში მელა.

მგზნებარე ლექსი მაინც ენთება,
 თუ კი უმზეოდ დარჩა კიდური.
 და მარტოობით დაითენთება
 გალიის ჩიტი თავჩაკიდული.

როდესაც იცნო თავი მონამაც
 მხოლოდ სჩვევია შმორი ფულუროს,
 ვაჟკაცის თვალებს ცრემლი მონამავს,
 რომ ღელვას მარტო შორით უყუროს.

თორემ პოეტის მოვალეობა
 ეპოქისათვის, ერთი ძაფია.
 თუმც ბარათაშვილს რომ არ ეობლა,
 ვის დაეწერა ტპიტაფია?

დეე მაყრიდენ ბრაზით ნამქერებს, —
 მე ახალგაზრდა კლასი მამლევებს.
 გულში ურიცხვი ძვრები ეტევა
 მელექსეს ოფლით, გარჯა ღარავდეს,
 ვისაც სხეულში ძვლები ემტვრევა
 უდროოდ უნდა გაქალარავდეს.

მონიაღვარე გზაც შეიცვლება
მაგრამ მებრძოლი რკინა ყოფილა.
არ ივალდოს არ შეიძლება
მაისის თვეში ვინაც შობილა.

სანამ თვალები არ ჩაქოლილა
მე თარეშისთვის ვარ გაჩენილი.
მაგრამ ცხედარი, სად გაგონილა
დასაფლავებას გადარჩენილი.

გამოვუზრდივარ გლეხის კერიას,
ღრმა მოხუცებულს ჰგავდა ფიცრული.
შეყვარებული ყანებს ქერიანს
ჯეჯილის მზეზე ვარ დაფიცული.

რომ ამომგლიჯონ ეს გული თუნდაც,
ვით ცისკამარა, მერცხლის მოჭრილი,
მაინც ბოლომდის ხომ დარჩე უნდა
კომკავშირული ცეცხლის მორჩილი...

საგოთა საქართველოს

ეპოქის მხრებზე გადირბინე მძაფრი ქუხილით,
ძველი ცხოვრების დახლართული გზები გადასჭერ.
მტარვალის ხვედრი დააბნელე ღამის მწუხრივით
და აღტაცება მოგვაგებე ათიათასჯერ!..

წითლების რაზმი მცამბოხე პარტიზანული
საკუთარ ხელით რწყავდა ველებს მშობლიურ მხარის
და ზღვის ტალღებში მეზღვაურთა სქექდა მგზავრული,
რომ გაემართა წელში შრომა ბედით მწუხარე!..

დღეს ძლიერია საქართველო, როგორც არასდროს
მტკიცდება რაზმი დამკვრელთა და რაზმი მხედრების!
ცეცხლის მახვილით ახანძრებულს მტერს აღარ ინდობს,
ახალ ცხოვრების ქარტახილით ანამხედრები!..

ენტუზიაზმი ტემპით მიდის მიუვალ მთებშიც
და ხევ-ნაპრალებს ინდუსტრიის ცეცხლი ედება,
წარსულის ხავსი ჩამოვრეცხვით ზათქით და თქემით
და ავაყვავეთ ბოლშევიზმის შემოქმედება!..

სოციალიზმით იზეიმებს საბჭოთა მხარე
და ეს ზეიმი ოქტომბრის ცეცხლს სითბოს შემატებს.
თავდაცვის რაზმის იერიშით შებორკავს ღამეს
კაპიტალიზმის სრა-ციხეებს ისე შეანგრევს!

რომ ყოველ მხარეს აღშფოთებდეს ჩვენი ქუხილი,
ოქტომბრის ცეცხლით გადაიწვას მტარვალთა მხარე,
მოისპოს ქვეყნად მონობა და მშრომელთ წუხილი,
წითელი დროშის სიყვარული აშას გვავალებს!..

ზ ა უ რ ბ ე გ *)

(გაგრძელება)

4

აულის იქით, დაუსრულებელ სალ-კლდეებსა და გორაკებს ზევით, შორს ცის კიდურზე, ოდნავ ივერცხლება ბაღრი მთვარე. მოუსვენარი ღამეა. დაუდგარი არმხი ღრიალით შორეულ ხეობაში იჩენება. ვარსკვლავებსა და დედამიწას შორის გამაღვებით გარბიან დაფლეთილი შავი ღრუბლები და გახელებული ქარი თავგამეტებით ეხეთქება საუკუნეებისგან მოძველებულ კოშკების მწვერვალებს.

შუალამე აწევს ინგუშეთის მთებს. ცივი და მშრალი მყინვარწყვირიდან მოვარდნილი ქარი ბლავილითა და გრგვინით მოარღვევს თოვლიან მთებს, ღრეებს, მინდვრებს და პირქუშ ჯერახის ვიწრო ქუჩებში ათასგვარად იგრიხება და ათასგვარად წივის.

თავგადანგრეულ კოშკის ძირთან ვიღაცას ლანდი შეირბა, მკლავები გაშალა. მთელი მკერდით ამოისუნთქა და მეორე მძიმე ნაბიჯით გაყვა დაკლავნილ ვიწრო ქუჩას. მის სიარულში სჩანს მოღლილობა და დაძაბულობა ფეხებს ძლივს შიათრევს. ხშირ-ხშირად დგება. წუთით კედელს ეყრდნობა და მერე ისევ განაგრძობს ქუჩას.

ქარმა ღრუბლები გადარეკა. ერთი გულშემხარავად ამოიხენეშა და თითქმის სამუდამოდ მოისვენაო თვითონაც ჩადგა. კეცში გამომცხვარ ქადივით დამრგვალებულმა ალისფერმა მთვარემ სიბნელეში ჩაძირულ აულს უხვად გადმოაფრქვია ელვარე სხივები და ჯანგირას სახეც გაანათა.

მან ვიწრო ქუჩა მოათავა და სახლის ბანზე გავიდა. ხარბად სუნთქავდა ჰაერს, რომელიც მწიფე გაზაფხულის ტკბილი სურნელებით იყო გაჟღენთილი. მის ცივ ოფლით დანამულ შუბლს ეალერსებოდა გრილი ნიაფი და რაღაც საამური და ნაზი რხევით ეხვეოდა გარშემო.

ჯანგირას თვალები არმხის გადაღმა ამართულ გორაკებს გასცქერის, რომლებიც თეთრ ნილში ჩაძირულან და მწვერვალები-ღა უჩანათ.

მას აგონდება შარშანდელი გაზაფხული: აი იქ, იმ კალთაჩამოხეულ მთის ფერდობზე, ჯანგირ და სულეიმან სხვა მწყემსებთან ერთად ზაურბეგის უთვალავ ცხვარს აძოვებდნენ. ბევრი ღამეები გაუთენებიათ მათ იქ. უძილო და მზიარული. თეთრწყვერა მიდი დაბალი ხმით და მოჩლეკილი ენით უყვებოდა მათ ათასგვარ ზღაპრებს. ისინი ნაბდებ-წამოსხმულნი ცეცხლის პირს შემომ-

*) იხ. „ახალგაზრდა მწერალი“ № 6—7.

სხდარნი გაბრწყინებული თვალებით და გამახვილებული ყურადღებით უსმენდნენ მოხუცს.

რა ჭკვიანი და სიცოცხლით სავსე თვალები ჰქონდა მაშინ სულეიმანს, რა ყურადღებით და გულმოდგინედ უსმენდა მიდის, სულეიმან ერთობ ცნობისმოყვარე იყო. ის ხალსით და აღტაცებით უსმენდა ყოველთვის მოხუცების საუბარს და განსაკუთრებით კი მიდისას.

აი ისიც კი აგონდება ჯანგირს, თუ როგორ გაუბრწყინდებოდა სულეიმანს თვალები, როცა მიდი „მთის ქალის“ ამბავს მოყვებოდა. გახარებული მუხლებზე დაირტყამდა ხელებს და ბავშური ხევწინით არ ასვენებდა მოხუცს.

— კიდევე, კიდევე დაიწყე, მიდი, სიხარულით მეცემა გული როცა ამ ამბავს ისმენ.

ახლა კი სულეიმანის თვალებს მიწა სქამს. ახლა სულეიმანის გული მიწითაა სავსე. აწი ვერასდროს ვერ იხილავს სულეიმანი გაზაფხულს. ვერ გაყვება ცხვარს საძოვრებზე და ველარ მოისმენს „მთის ქალის“ ამბავს.

ჯანგირს გული ბოლმით ეცემა. ამიერიდან ის ველარ შეხედავს ძმის ჭკვიან თვალებს. ვერ გაიგონებს მის ტკილ ხმას და იმ მზრუნველობის კილოთი სავსე სიტყვებს, რომლითაც სულეიმან მიმართავდა მას. აღარაფერ დაარჩა ჯანგირს გვერდში ამომდგომი. სრულიად მარტო გრძნობს ის თავს ამ ქვეყნად, მაგრამ მას აგონდება გუშინდელი დღე, აზამატის თანაგრძნობით აღსავსე ღიმილი და დამწუხრებული სახე. აზამატი ხომ ძმასავით უყვარდა სულეიმანი. მან მოაშორა იგი ზაურბეგს. მან გაანებებია მას მოჯამაგირეობისთვის თავი. ისინი ერთად მუშაობდნენ ღარიბ გლეხების გაერთიანებისათვის და ბევრი მუშაობის შემდეგ მიახწიეს კიდეც. რამდენ წიგნებს უკითხავდა აზამატი სულეიმანს, ისინი ხომ მთელ დღეებს ერთად აღამებდნენ. მათ ერთი სურვილი და ერთი გრძნობა აერთიანებდა და მის მისალწველ იბრძოდნენ დღე და ღამ. ისიც აგონდებოდა ჯანგირს თუ როგორ აქეზებდა ზაურბეგი ძმისა და აზამატის წინააღმდეგ. ის პირდებოდა წელიწადში თორმეტ ცხვარს ექვსის ნაცვლად. პირდებოდა ზარნიშის ქაშარს და ხრომის წულა-მესტს, ოღონდ სულეიმან უკან დაებრუნებია და აზამატისთვის ხელი შეეშალა.

ჯანგირ მხოლოდ ახლა ჩაუფიქრდა თუ რატომ იქცეოდა ზაურბეგი ასე. მხოლოდ ახლა მიხვდა ჯანგირ იმას, რომ ზაურბეგს ის კი არ აწუხებდა, რომ მან გამრჯე და შრომისმოყვარე მოჯამაგირე დაკარგა. აი ახლა გაიგო ჯანგირმა, რომ ზაურბეგს არ მოსწონდა ღარიბთა გაერთიანება, რომელსაც აზამატი პირველად უწოდა არტელი და ჯანგირამაც პირველად გაიგო მისგან ეს სახელი.

ვერ ისვენებს ჯანგირი. არ იცის რა ჰქნას. აი მას ისიც კი ახსენდება, როდესაც სულეიმანმა ზაურბეგი მიატოვა, ჯანგირს ჯერჯერობით ისევ მოჯამაგირედ დარჩენა ურჩია, სანამ ფეხს მოიდგამდა და ოჯახს გაამაგრებდა. მომავალ ზაფხულის დამლევს პირდებოდა არტელში გადმოყვანას, ჰაგრამ აღარ დასცალდა სულეიმანს მომავალ ზაფხულის დაღევა. აღარ დასცალდა ჯანგირას არტელში გადასვლა.

უკვე თენდება. თოვლიან მთის მწვერვალებს სინათლე შეპარვია. ღამეც მკრთალდება, ფერს იცვლის და ივერცხლება. ახლოვდება განთიადი ცისფერ სამოსში გამოხვეული. ჯანგირამ კი მთელი ღამე უძილოდ გაათენა. ახლა იარაღი უნდა აისხას და წავიდეს. დღესვე, ამ დილითვე. რა უყოთ, რომ ჯერ მას მახვილი არ დაუჭრავს. მტრისთვის ტყვია არ დაუცია და სისხლით არ შეღებილა მისი ხელები. მუროაზმა დასცინა: ბაღლი უწოდა, უსუსური. ჯანგირა კი, თუ საჭირო იქნება, მუროაზთანაც არ დაიხვეს უკან. პირდაპირ შეხედავს, ჯიქურად მივა და სატევარს ისე მოიხმარს, რომ მნახველს გააკვირვებს. ვერაგ მტერს დასცემს. ჰო და მეტის მოთმენა აღარ შეიძლება. გუშინ აულის გოგოებმა ბავშვის ხელით ქალის საცვლები გამოუფხავნეს და თან დააბარეს: —ეს უნდა გეცვას, მშიშარავ. ძმა საფლავში ვერ ისვენებს. სულეიმანის ცოდვა ჩვენ არ გვასვენებს და შენ კი ხელის განძრევასაც არ აპირებო. —სალამოთი კიდევ ზაურბეგი შეხვდა. არაფერი უთქვამს, მაგრამ ისეთი სახით შემოხვდა, რომ ჯანგირს მიწის გასკდომა ერჩინა. არა, ის მეტს ვეღარ დაუჯერებს აზამატს. უნდა აიღოს მოსისხლეს სისხლი. უნდა წავიდეს ახლავე და პირველ შემხვედრ ოსის თავს მოიტანს ძმის საფლავზე. რა ტკბილად მოისვენებს მაშინ სულეიმან. უდარდელად ამაყად. მოთმინებით, რა ტკბილად გაუღიმებენ მაშინ ჯანგირს აულის გოგოები, მაგრამ არა, სულეიმანს რა მოასვენებს საფლავში. მას სიცოცხლე უნდა. მას უნდა ნახოს ღარიბთა არტელის მომავალი. მას უნდა ნახოს ახალი ცხოვრება, რომლის შესახებ ამდენს უყვებოდა აზამატი: ისეთივე გაბრწყინებული თვალეებით უსმენდა სულეიმან მაშინ აზამატს, როგორც მიდის, როცა ის „მთის ქალის“ ამბავს უყვებოდა, მაგრამ მიდის ნაამბობი ზღაპარიყო. აზამატის ნათქვამი კი სინამდვილე. და ის ამ სინამდვილეში დღითიდღე რწმუნდებოდა. თვით იყო სულეიმან ამ ახალი ცხოვრების აშენების მონაწილე.

უკვე მათებს იქით მზეც გამოჩნდა და დედამიწა ოქროსფერ სხივებით აავსო.

ჯანგირ გამოერკვა. მან თითქოს მხოლოდ ახლა გაიგო, რომ მთელი ღამე გარედ გაატარა. სოფლის გაღმა საქონლის ბლავილი აყრუებდა მიდამოს და მწყესების წივილი ხევიდან ხეებს გარბოდა და მთებიდან მთებს ეხეთქებოდა.

ურიცხვი ცხვარი ტალღასავით მისდევდა განიერ ფერდობს, რომელიც სოფლის ქვევით მდინარეს ხელმარჯვნიდან ჩაუდიოდა.

აგერ აზამატიც დაინახა. პერანგისამარა, უქულოა. ხელში უშველებელი კომბალი უჭირავს და მხიარული ძახილით მიერეკება ცხვარს. აგერ მიდიც. ენა მახვილი და მოუსვენარი არცხოვ. აგერ ხასანიც, ყოველთვის პირქუში და ღრენია. ყველანი ერთად არიან არტელის წვერები, მხოლოდ სულეიმანი არ არის მათთან. მხოლოდ სულეიმანის ხმა არ ისმის მათ ყიფინაში და სიმღერაში.

ჯანგირას ტანში გააქრეოლა. ბანიდან ჩამოვიდა და ქუჩას გაყვა.

სოფელში ისმოდა ვედრების ჩხარუნი. მტრიალი ბავშვების კნავილი და გაკაპანებულ დედაკაცების მოსაბეზრებელი ბუზლუნი. მამაკაცები აივანზე გამო-სულიყვნენ, ზანტად აზმორებდნენ. დამთქნარების შემდეგ ტენიდნენ ჩიბუხს და იფხანდნენ თავის კეფას.

ჯანგიო სახლში შევიდა. ეზოში მოხუცი დედა ძროხას წველაედა და სულე-
იმანის შვილი, პაწია გულნარა, ქათმის წიწილებს დასდევდა აივანზე. ოთახში არა-
ვინ იყო. ვიწრო სარკალიდან შემოსული სინათლე ოდნავ ანათებდა პაწია ოთახს.
ოთახში ორი ტახტი იდგა. ერთ ტახტთან კედელზე სულეიმანის კარაბინი და
სატევარი ეკიდა შავ ჩიხოლში გამოხვეული. ტახტის წინ, ჭრელ ხალიჩაზე, მისივე
წულა-მესტი ეწყო, რომელსაც სულეიმან მხოლოდ დღესაწაულებზე იცვამდა
ხოლმე.

ჯანგიო კარებთან აიტუზა. დიდი ხანი შესცქეროდა ტახტზე გაშლილ სუ-
ლეიმანის ნიშანს*) გარედან კი პაწია გულნარას ტიტინი და დამშეული ხბოების
ბლავილი ისმოდა. ჯანგიო საწოლთან მივიდა. თვალებზე მომდგარი ცრემლი
მკლავით მოიწმინდა. კარაბინი გადმოიღო. შავი ნაჭერი შეხსნა. სავაზზე, რო-
მელშიც შეიდიოდე ტყვია იღო. აღმაცერად გადაიგდო მხარზე და ოთახიდან
ფეხაკრეფით გავიდა. ნახევარი აივანი არ ექნებოდა გავლილი, რომ უცებ უკანი-
დან დედის ხმა მოესმა. ჯანგიო შედგა და დედისკენ მოიხედა. მან დაინახა თუ
როგორ ქლოშინით და გაფითრებული სახით მორბოდა მისკენ მთლად გათე-
თრებული მოხუცი. მას მოესმა გულნარას შემინებული წივილი და წაქცეული
რძით სავსე ვედროს ხმაურიც.

ჯანგიომ იქვე აივნის სვეტზე ჩამოკიდებულ ნაბადს ხელი დაავლო და
რამდენიმე ნახტომის შემდეგ იქაურობას მოეფარა.

გულ-ამოვლებული მოხუცი ძლივს სუნთქავდა. აივნის სვეტს ჩაებლაუჭა და
იქვე ჩაიჩოქა.

ჯანგიომ ხეში უკანასკნელად გაიგონა მისი უწყო ხმა:—ჯანგიო!—ჯან-
გიო!

ჯანგიომა ერთხელ კიდევ მოიწმინდა თვალებზე შერჩენილი ცრემლი და
სირბილით ჩაეცა ხეობას.

5

ვიწრო ხეობაში ჩანჩქერი მოქუხს. კლდოვან ნაპირებს ეხეთქება და ქაფ-
მორეული ბორბავს. ერთ ალაგას, მთის კალთაზე, პატარა ვაკეა. ჩანჩქერი ამ
ალაგას ოდნავ იშლება, თითქოს დაიღალაო, ხმასაც სწყვეტს და სიჩქარესაც
უკლებს. ამ ალაგას მწვანე მთის კალთებია და ნაპირები თეთრი კენჭებითაა
მოფენილი. ჩანჩქერის ორთავე მხარეს მატყლის ზვინები ამართულა. წვივებამდე
კაბა-აწეული და ხელებ-დაკაპიწებული ქალები მატყლს რეცხავდნენ. მუხლებამდე
წყალში იდგნენ და მხიარულად კისკისებდნენ.

არტელის ქალებს სტუმარი ყავდათ: მურზა ბერტაევის ქალიშვილი, მახარე.
მახარე ეხმარებოდა არტელელ ამხანაგებს. მუხლამდე წყალში იდგა. თხელი
ატლასის ცისფერი კაბა ტანზე ისე გაკეროდა, რომ სხეულის ყოველი ნაკვთი
გარკვევით უჩანდა. ნახევრად შიშველი მკერდი, რომელსაც ორი მწიფე მტევანი
ამშვენებდა წყლის წვეთებს დაენამა და უფრო კეკლუცს და მიმზიდველს ხდი-
და. შავი ნაწნავები ყელზე შემოებოდა. თავი ღვინისფერ აბრეშუმის თავსაყრა-
ვით წაეკრა და სიცოცხლით სავსე ცისფერ თვალებიდან ცეცხლს ყრიდა.

*) ნიშანს მიცვალბულის ტანსაცმელს ეძახიან

— მეც მინდა, გოგონებო, თქვენთან ვიყო, თქვენთან ვმუშაობდე, თქვენთან ვიცილობდე და თქვენთან ვტიროდე. — ჟინ-ატეხით და სიცილით სთქვა მახარებმა და თან მკლავები ჰაერში ამართა, სველი მატყლის გუნდაც ზევით აიბრია. მერე ერთბაშად დასცა წყალზე. წყლის ატყორცნილი შხვევით თვითონაც დასველდა და სხვებიც დაასველა. თვითონ კისკისებს და სხვებსაც აცინებს. თვითონ ხალისით მუშაობს და სხვასაც ხალისს ჰმატებს. ვერ ისვენებს მახარე. ხან ისე დაიხრება, რომ-ბროლის გულმკერდით წყალს დასწვდება, მდინარის სიცივე ჟრუანტელს გვრის ტანში და ჟინ-ატეხილი უცებ გასწორდება. მთელ ტანს შეარხევს. ვნებისაგან აღგზნებულ თვალებს წუთით დანაბავს და მერე ისევ სიცილ-კისკისს მოყვება. არავისი არ ერიდება. ის ამხანაგ ქალებში თავისუფლად გრძნობს თავს. თავისუფლად და გულლიად უზიარებს იგი თავის სურვილებს თავის მეგობრებს.

— ჰო და თქვენთან მინდა-მეთქი, ქალებო. უნდა მივატოვო ჩემი სახლი. ურუშბიმი მითხრა, თუ ჩვენთან გინდა, მაშინ მამაშენს უნდა მოშორდეო. ზეგამდი დავიციდი, ჩემი ბიჭი მოვა ინგუშეთიდან. ჩემი აზამატიც ურუშბივით დიდი კაცია. ისიც არტელს ხელმძღვანელობს. თუ თქვენ არ მიმიღებთ, ისინი მიმიღებენ თავის არტელში.

ქალებმა ერთმანეთს გადახედეს. ტუჩები მოკუმეს, მაგრამ სიცილი ვერ შეიკავეს. მახარეს თითქოს შერცხვაო. წუთით აღმური აეკრა სახეზე. წარბი ოდნავ შეიკრა და გაკვირვებული თვალები ისე შეავლო ამხანაგებს, თითქოს დედა ტუქსავსო თავის ბავშვებს.

— უღმერთო ბიჭი მოგივა, მახარე!

— თათარია, ღორის ეშინია!

გაეხუმრნენ ქალები მახარეს.

მახარემ თითქოს იწყინაო. ჯანდონით სავსე სხეული ისე მოიმარჯვა, თითქოს შესატევად ემზადებო. ხელში შერჩენილი მატყლის გუნდა ერთ-ერთ ამხანაგ ქალს ესროლა და თან წყრომით მიადახა.

— ხეთის მადლი გაგიწყრეს, ნუციკო. შენ რომ ღმერთიანი ხარ, რა გაგიკეთა შენმა ღმერთმა. ღმერთი რად მინდა. თუ არტელში ყოფნა გინდა, მაშინ ღმერთი არ უნდა გინდოდეს.

ქალები ასეთი ლაპარაკით იყვნენ გართული, რომ უცებ მთიდან რალაც დაგორდა. ფერდობს დაედევნა და სრიალით დაეშვა იმ ადგილისკენ, სადაც მატყლის ზვინები იდგა. შეშინებული ქალები ჯერ კიდევ გონს არ მოსულიყვნენ, რომ მთიდან დაგორებული დიდი ქვა ერთ-ერთ მატყლის ზვინს წააწყდა და იქით-აქით მიმოვანტა. ქალებმა იქით გაიხედეს, საიდანაც ქვა დაგორდა. მთის თავზე ვილაც იდგა. ხელის გული შუბლზე აეფარებინა და აულს გასცქეროდა. მერე სწრაფად მოსწყდა ადგილიდან და სირბილით ჩაეცა ფერდობს.

მოულოდნელობით შეშინებულმა მახარემ ხელი იქით გაიშვირა, საითკენაც უცნობი გარბოდა და თითები ისე გაასავსავა, თითქოს მის გარშემო შემოკრებილ მუნჯებს ელაპარაკებო.

— ვილაც უცნობია. სხვა რჯულის კაცი. ხედავთ, თოფი ხელით მიაქვს. ჩვენ არც კი შევუმჩნევიათ. ცოფიანივით გარბის. — ეს სთქვა მახარემ და წყლი-

დან სირბილით გავიდა. ნაპირს გასცილდა. ბორცვზე აირბინა და უცნობს გადასახა.

— ჰაუ, მთიელო, ჰაუ, ჰააა!

უცნობი შედგა. სწრაფად მოტრიალდა და მახარესკენ გამოიქცა. შორი-ახლო შედგა. თვალი ისე შეავლო, თითქოს შექმას უპირებსო, მაგრამ წამსვე მისი სილამაზე იგრძნო, მისმა თვალების ნაზმა გამოხედვამ მოხიბლა, მისი ტანის სიმშვენიერემ გული მოუღებო და დარცხენილს ოდნავ გაელიმა.

— ვინა ხარ, ქალო! — ჰკითხა მორიდებით და მომარჯვებული კარაბინი მხარზე გაიღო.

— შენ თვითონ ვინა ხარ? ან საით გარბიხარ ცოფიანივით? — წყრომით მიმართა მახარემ და თვალი თვალში გაუყარა, გაუღიმა და ცეცხლი შეაყარა.

— მე, აი იქით, იმ აულს მივდივარ. — ხელით ანიშნა ყმაწვილმა ჩიმისკენ. ქალები სათითაოდ გამოვიდნენ ნაპირზე. აკაპიწებული კაბები ჩამოუშვეს და უცნობს შემოეხვივნენ.

— მერე იქ რა გინდა, იარაღით რომ მიხვალ? — ჰკითხა ისევ მახარემ ოდნავ შემკრთალი ხმით და თვალი კარაბინს და საეზვნეს შეავლო.

— პირველ შემხედრ ოსს უნდა დავსცე ტყვია. — დაბეჯითებით და ცივად წარმოსთქვა ჯანგირამ, კარაბინი მხრიდან მარჯვენა ხელში გადმოიტანა. მერე ოდნავ შეტრიალდა და წასასვლელად მოემზადა.

სიჩუმე ჩამოვარდა. მახარემ ამხანაგებს გადახედა. ისინიც მასავით სდუმდნენ და ერთმანეთს შესცქეროდნენ.

ჯანგირა ისევ ქალებისკენ მოტრიალდა, იგი ხედავდა, რომ ქალები შიშმა აიტანა. გაეხარდა. უფრო თამამი და მედიდური შეხედულება მიიღო. ცალი ხელი ულვაშებზე მოისვა. შუბლი შეიკრა, ხმას ძალა დაატანა და უფრო დინჯად და ბოხი ხმით წარმოსთქვა.

— თქვენ რომ მამაკაცები იყოთ, სათითაოდ დაგცემდით ტყვიას. ალაჰმა გიხსნათ, რომ დიაცები ხართ.

მახარემ სიცილი ვერ შეიკავა. ნუციკო წინ წარსდგა. გამონწვევო შეხედულება მიიღო. ვაჟს თვალები გაუსწორა და შეუტია.

— უღმერთო ყოფილა! შენ ხომ ღორის გეშინია. ოსს რას დააკლებ, ცინგლიანო.

— თუ სახმლოდ ჩავიგდე, თავს წავეკვეთ. თუ სატყვიოდ, — ტყვიას დავცემ. ძმის სისხლისთვის საკუთარ თავსაც არ დავზოგავ. ცინგლიანი რომ ვიყო, ვერ წამოვიდოდი სხვის აულში სამტროდ. მშიშარა თავს ვერ გასწირავს. ხმაღს ვერ მოიხმარს. თქვენ რომ დიაცები არ იყოთ, მე დაგიმტკიცებდით...

— რომ შენ მშიშარა არა ხარ, რომ შენ ღორის არ გეშინია. — შეესიტყვა მახარე და მერე გაუცინა. ისე შეხედა, რომ ჯანგირს გაელიმა. კვლავ სიმორცხვე იგრძნო. ოდნავ გაწითლდა და გაბუტულოვით გაიბერა.

— სამტროდ რად მოსულხარ ჩვენთან, სამტრო რა გაქვს. კეთილი სტუმარი იყავ, კეთილ მასპინძლობას გავიწევთ. იარაღი რად გინდა, უიარაღოდ ჯობია!

შეშნარეგ მოკრძალებით მიმართა ნუციკომ და უფრო ახლო მივიდა ვაჟთან.

— მაინც რა დაგიშავეს ოსებმა, რომ ტყვიითა და მახვილით ემუქრები, ინგუშო.

ახლა უფრო ბავშურ ცნობისმოყვარეობით იკითხა ნუციკომ.

— ძმა მომიკლეს. ტყვია დასცეს ლაჩრულად, თავიანთვე მიწაზე. სტუმრად მოვიდა, სამეგობროდ და მათ ტყვიით უპასუხეს.

წუთიერი სიჩუმე მახარემ დაარღვია. იგი მიხედა, რომ ინგუში სულეიმანის მკვლელობის შესახებ ამბობდა. მახარე იცნობდა სულეიმანს. ერთხელ აზამატთან ერთად ნახა მთვარიან ღამეში, თერგის ნაპირზე. კარგად დაამახსოვრდა მისი სახე, მისი მოძრაობა. ახლაც ჯანგირა წარმოუდგა სულეიმანის სახით თვალწინ, რადგან ჯანგირა ძლიერ გავდა სულეიმანს.

— სულეიმან მტერმა მოკლა, ინგუშო. ჩვენ რა დავაშავეთ. მტერი უნდა იპოვო. ჩვენ კი მოყვარეთ გვიგულე. მე ვიცნობდი სულეიმანს. აზამატმა გამაცნო. ძმასავით მიყვარდა. აზამატ სულ მის ქებაში იყო.

მახარეს ხმაში სათნო ვედრება გაისმა, მახარეს სიტყვებმა ჯანგირა შეაფიქრა. სახემ გაკვირვება აღბეჭდა.

— სულეიმანის მკვლელს ოსები დაეძებენ. ურუშში ისეა მონდომებული, თითქოს მისთვის მოეკლათ ძმა და თვისი ძმის მკვლელს ეძებდეს. სტუმარი ღვთისაა, ინგუშო. მასპინძლად გვიგულე.

ეს სიტყვები ისეთი თხოვნითა და მუდარით წარმოსთქვა მახარემ, რომ ჯანგირას გულს სითბო მოჰფინა და ამხედრებული რისხვა შეუწელა.

ჯანგირს გაეგონა, რომ აზამატს ოსის ქალი უყვარდა. სახელიც კი იცოდა მისი, სულეიმანისგან განაგონი.

დარცხვნით შეხედა. გაუღიმა და თავი ძირს დახარა. გაეღიმათ ქალებსაც. გარშემო შემოეხვივნენ. ტკბილი სიტყვა უთხრეს. გაეხუმრენ. ჩაცმულობა და იარაღი მოუწონეს. სათითაოდ ეპატივებოდნენ სახლში. ჯანგირი დაიბნა. არ იცოდა რა ექნა. ის პირველად ხედავდა ამდენ უცხო ქალებს. პირველად იგრძნო უცხო ქალის შემოხედვა. პირველად იგრძნო გულის ფართხალი და ნდომის ატეხა. არაფერს არ ამბობდა, წრეში იდგა და რაღაცას ელოდა, რაღაცას აპირებდა.

— ცხვარში წაიყვანოთ, ქალებო, ურუშმისთან. დეე არტელი გაუმასპინძლდეს სამტროდ მოსულ სტუმარს. — წარმოსთქვა ერთ-ერთმა არტელელმა ბევრი ყაყანის შემდეგ. ყველას უნდოდა თავის სახლში წაეყვანა უცხო ყმაწვილი. ერთმანეთს არ ანებებდნენ. ყველა თავისკენ იწვევდა. თავის პურმარილს სთავაზობდა. ამასობაში მოსალამოვდა. მთებიდან ნისლი ჩამოწვა და ბინდთან ერთად ხევში ჩამოვიდა.

6

მოზრდილი ოთახი, რომელსაც დაბალი ქერი აქვს და რამდენიმე ვიწრო სარკმელი, პატარ-პატარა კრელი ხალიჩებითაა მოფენილი. ოთახის შუა გულში სამხრეთისკენ პირშებრუნებული მოხუცი ზის თავისივე ფეხებზე. მკლავები მკერდზე ჯვარდინად დაუწყვია და წელში ოთხად მოხრილა. მას სუფთად დაბანული თეთრი ფეხები უჩანს კოჭებამდე აწეულ შარვლიდან. გვერდზე გაქონილი

ტყავის ქუდი და ქრელი წინდები უღევს ფლოსტებთან ერთად. მისი სახე საიდუმლოებითაა მოცული. ტუჩების ოდნავი რხევით რბილად ჩურჩულებს მოხუცი. მკლავებს ხან ზეცისკენ აღმართავს, მაშინ ხმასაც ძალას ატანს და თვალებსაც უფრო ფართოდ აღებს, ხან წელში მოიკუნტება. თავი მიწამდე მიაქვს. თვალებს დაწკურავს. წამით ხმასაც გაკმენდს და მერე ისევ ჩურჩულს მოყვება.

ოთახში სიწყნარაა. სიწყნარა მთელს აულშიც. შუშდლის მზე უხვად აცხუნებს დედამიწას და მთებიდან წამოსეული ნაკადულები ცელქად მოხტიან ფერდობებს.

ხევიდან ცხენზე ფეხების ქანაობით ამოდის მურთაზ. უქუდო თავი გაქონილივით ულაპლაპებს და ოფლისაგან დასველებული ხალათი ტანზე გაკვრია. იგი მთელი ხმით მღერის. მის თეთრ კბილებს და ღია თვალს ერთი ვერსიდან გააჩრევს კაცი. მისი ბოხი, ხრინწიანი ხმა დაჭრილ დათვის ბლავილს უფრო გავს, ვინემ ადამიანისას, მაგრამ მურთაზს მისი ხმა ისე მოსწონს, როგორც მახარესი, რომელიც მან მხოლოდ ერთხელ გაიგონა და რომელიც სამუდამოდ დარჩა მის გულში. ამიტომ მურთაზ როცა მახარეს იგონებს, მისი სიმღერაც ესმის. ეს ხმა მურთაზს თავბრუს ახვევს და მაშინ ძილშიც ღია ცალთვალსაც კი ნაბავს. იგი შეშინებულ ბლარტივით გაიტურნება და შველის ნუკრივით მორჩილი და ლმობიერი ხდება. ცხენოსანმა ხევი ამოათავა და სოფელში შემოვიდა. იგი მაინც მღერის. ცხენისთვის სადავე მიუშვია და მკლავები სხვისი მკლავებივით ჩამოუყრია ქვევით. მურთაზი სახლს მოადგა და სიმღერაც შესწყვიტა. ცხენი აივანზე მიაგდო. უნაგირიდან გადმოიწია და ოთახში შეიხედა.

ოთხად მოკეცილი მამა ისევ ლოცულობს.

მურთაზი ფრთხილად გადმოვიდა ცხენიდან. ფეხზე გაიხადა და წინდების ამარა შევიდა ოთახში. ხელში შერჩენილი მათრახი მაგიდაზე დასდო და იქვე გობით მდგარ თაფლს ცერო ჩასტაკა. ცერს სალოკი თითიც მიაშველა და პირისკენ გაისტუმრა. თითებმა რამდენჯერმე იმოგზაურეს პირიდან გობამდე და მერე ილლიის ქვეშ მოექცნენ პატისაცემად. ქამის მაღაზე მოსული მურთაზ ზღაზენით დაიძრა ადგილიდან და მამას გვერდში ამოუჯდა, ისიც მამასავით მიწაზე დაემხო და როდესაც ზაურბეგმა ზეცისკენ აღაპყრო ხელები, შვილიც მიჰყვა მამას და ორთავემ ერთად ამოიგმინეს.

— ალლაჰ!

მერე ერთმანეთს მიუბრუნდნენ. ზაურბეგმა მურთაზს თვალი თვალში გაუყარა და ქურდულად გაუღიმა.

გაეღიმა მურთაზსაც. ოფლიან თავზე ხელი მოისვა და სახეც ჩამოიწმინდა. მერე თაფლ-შერჩენილი ტუჩები მოწრუბა და ისევ გაიღიმა.

— ალლაჰ!

ისევ ზეცისკენ აიშვირა ხელი მურთაზმა და ახლა უფრო ხმამაღლა, დაიგმინა.

— ალლაჰ ჩენს მხარესაა, მამა! აი, მე ვხედავ თუ როგორ გვიღიმის ის ახლა.

მურთაზ ზეცისკენ იყურება ისევ. თვალები ერთ წერტილზე მიუბჯენია და ვნებიანად ასავსებს. ზაურბეგმა ტყავის ქუდი დაიხურა. ხელები ისე მოიფშვინტა, თითქოს თითები წაყინვიაო. მერე ულვაშებზე გადაისვა და ჩიბუხი მოამზადა.

— ჯანგირ წავიდა, მამა. შლეგიან ძაღლივით გარბოდა. თერგთან შემომხვდა. დავემაღლე. გვერდში ჩამირბინა. შემეძლო მომეკლა კიდეც, მაგრამ ჩვენს მიწაზე იყო.

ზაურბეგი წამოდგა. დატენილ ჩიბუხს მოუყიდა. მაგიდიდან თაფლი გადმოიღო, შვილს დაუდგა და თვითონაც მიუჯდა. ის უჩვევ სიამოვნებას გრძნობდა ახლა.

მურთაზს თვალები გაუბრწყინდა. მას გაგიჟებით უყვარდა თაფლი. შეეძლო ესეა იმდენი, რამდენიც დათვის, რომელიც შემთხვევით წააწყდება ხოლმე ტყეში ფუტკარს და მანამდე სჭამს ხოლმე სასიხარულო ნადავლს, სანამ თავბრუ არ დაეხვევა, არ დათვრება და ბლავილს არ მორთავს. მურთაზიც ხშირად თვრებოდა ხოლმე თაფლით. მას შეეძლო დაეცალა მთელი გობი. იგი თაფლის ლოთი იყო. ეს იცოდა ზაურბეგმა და ამიტომ მოუშადა შვილს სასიამოვნო სასმელი.

— დალიე, ბაღლო.— მიმართა ზაურბეგმა და თასი გაუწოდა.

მურთაზის სიცხისაგან ამღვრეულ თვალებში რაღაც ველური ძალა კრთოდა. იგი ქორწილიდან დაბრუნებულ შეზარხოშებულ მაყარს გავდა. სახე კმაყოფილების და სიხარულის ღიმოილით ჰქონდა სახე და ლაპარაკის ხალისზედაც იყო.

მამა კი შეეყურებდა შვილს, რომელიც მოწყურებული ხარივით დასწაფებოდა თაფლს. თასი განზე დაედო და პირდაპირ გობიდან სვამდა. მამას მოსწონდა შვილის ველური ქცევა. უხაროდა, ამაყობდა მისი ვაჟკაცური საქციელით და არასდროს არ უშლიდა ასეთ რამეს.

მურთაზმა გობი ძირს დადგა და გათხუზული ტუჩები მოიწმინდა.

— ჯანგირ კარგი მწყემსია, მამა. ხვალ ისიც გაყვება სულეიმანის კვალს და მაშინ...

— ზაურბეგი წელში გასწორდება და ზევიდან გადახედავს პატარა კაცუნებს, რომლებიც საცოდავად დალოღვენ ჯერახის მიწაზე, გარშემო შეხვევიან საიდუმლო ხლართებით და ამოხრჩობას მიპირებენ.

— ისინი კაცუნები აღარ არიან, მამა. ყოველი მათგანი კარგად ხმარობს ხმალსა და ტყვიას. ისინი ერთად არიან, თითქოს ძმად ნაფიცებიანო, ერთმანეთისთვის თავს გასწირავენ. ამბობენ, ჩვენ ღენი და ჩემი არ ვიციითო. ჩემი იმისია და იმისი ჩვენიო. ძმები არ ცხოვრობენ ისე კეთილად, როგორც ისინი.

— მათი კეთილად ცხოვრება ჩვენს დალუბვას ნიშნავს, მურთაზ. მათი ტყვია და ხმალი ჩვენსკენაა მომართული. ისინი ჩვენ გასრესას გვიპირებენ. მათ ხელისუფლება ეხმარება. გვერდში უდგას და მფარველობს. ლარიბები თავს ერთად იყრიან. მაგრადებიან და ჩვენი მოსისხლენი ხდებიან. ჯერ მწყემსები წაგვართვეს, მერე რძის სათქვეფი მანქანა. ახლა საძოვრების წართმევასაც გვიპირებენ. მერე ცხვარსაც მოისურვებენ...

— მათ ხომ იციან, მამა, რომ შენ ზაურბეგი ხარ და მე მურთაზი!

ეს ისეთი გაბოროტებით და სიმკაცრით წამოიღრინა მურთაზმა, რომ ზაურბეგს მეტისმეტი სიამოვნებისგან სახე გაუბრწყინდა და გული იმედით და ხალისით აევსო, მაგრამ წამსვე მოიღრუბლა. თვალები დაწყურა და თავი ჩაქინდრა.

— მათ ხომ იციან, მამაჩემო, რომ ჩვენი ტყვია სალ-კლდეებს გაჩერეტს და ჩვენი ხმალი ბუღას კისერს წაჰკვეთს.

ზაურბეგმა თავი აიღო, თვალები გაახილა. მისი სახე უმწეობას და უიმედობას გამოხატავდა.

მურთაზი შეკრთა. მას არასოდეს არ უნახავს მამის სახეზე ასეთი შიში და დამარცხება. მას არასოდეს არ უნახავს მამის ჩამქრალი თვალები და გაფითრებული ტუჩები.

— შენ არ იცი, მურთაზ, რომ ხელისუფლება სალ-კლდეზე უფრო მაგარი და ბუღის კისერზე უფრო ძლიერი, რომ ის ყველაზე უფრო საშიში მტერია ჩვენთვის, რადგან მასთან ტყვიითა და ხმლით ბრძოლა არ შეიძლება. ხელისუფლების ყოველი წარმომადგენელი გოლიათია ჩვენთან შედარებით. ისინი ძირ-მაგარი მუხებია და ჩვენ მათთან შედარებით ძირ მომპალი სოკოები ვართ. ჩვენ უნდა ვიბრძოლოთ სხვაგვარად. ძირიდან უნდა დავუწყოთ გამოთხრა ამ მუხებს. აზამატის ძირებმა ადგილი შეინაცვლეს, ფეხს ვერ იკიდებენ, ჩვენ უნდა ვცადოთ, რომ ყველა ძირები დავუქრათ და მაშინ ადვილად წავაქცევთ, ამაში სხვებიც გვეხმარებიან. ნაწილი ლარიბებიდან და თითქმის ყველა საშუალონი.

ზაურბეგი ლაპარაკობდა რიხით. სიტყვას კბილებში სწურავდა და მერე ბურთივით ისროდა ირგვლივ. მისი სახე პირველყოფილ მრისხანებით იყო ანთებული და ამ რისხვამ მურთაზიც კი შეაკრთო. ის დაცალიერებულ გობს ლოკავდა და დამძიმებულ თავს ძლივს იკავებდა მხრებზე. იგი თანდათან ბურუსში ეხვეოდა. ზაურბეგს ბუნდოვანად არჩევდა და მისი ხმაც შორიდან ესმოდა.

— ჯერჯერობით ალლაჰი ჩვენ გვწყალობს, მურთაზ, — ახლა უფრო იმედიანად ლაპარაკობს ზაურბეგი. — ინგუშები ოსებს და ოსები ინგუშებს ისე გადავამტერეთ, რომ ძაღლებივით დაკბენენ ერთმანეთს. ახალი თავის ცხვარს არ გაუშვებს ოსების მიწაზე. აქ კი ცხვარს საძოვრები არ აქვს. არტელის ცხვარი სიმშლით უნდა ამოიხიოს. ქალები უკვე აყაყანდნენ. მე მათ ამისათვის ორ-ორი ცხვარი მივეცი და ახლა ქალებს ენაზე მხოლოდ აზამატი და საძოვრები აკერიათ.

ზაურბეგი ისე გაერთო ლაპარაკით, რომ არც კი ამჩნევდა, თუ როგორ დაბარბაცებდა ჭაფმოკივით მურთაზ ოთახში და დათვივით ბურტყუნებდა. შემოხეული ხალათი ნაფლეთებად ეყარა მიწაზე და შემოკაწრულ კანიდან სისხლი ჟონავდა.

ზაურბეგი უცებ შედგა. თითქოს პირველად ხედავდა შვილს ასეთ მდგომარეობაში. სიბრაზისაგან აენთო. მან რატომღაც შეურაცყოფილად იგრძნო თავი. მაგიდიდან მათრახი აიტაცა და რამდენიმეჯერ დაკრა შვილს შიშველ ზურგზე.

მურთაზმა თითქოს სააღერსოდ ზურგზე მოუთათუნესო, თავი მძიმედ ასწია. გაქაფული ტუჩები მოიწმინდა. თვალები გააღო და მამას შეხედა.

ზაურბეგმა მაჯის სისხო მათრახი ისევ აღმართა ჰაერში და საცემად შეუტია შვილს, მაგრამ მურთაზი ამ დროს უნებურად დაბარბაცდა და

უკან დაექანა. მოქნეული მიზანს ასცდა. ზაურბეგმაც წონასწორობა დაკარგა და თავით მურთაზის მკერდს დაეტაკა. მურთაზმა, თითქოს დიდი ბრძოლისა და სირბილის შემდეგ შლევნიანი ნადირი დაიჭირაო, მამას მკლავები შემოსალტა. დაწურა. მხრებში მოლუნა. მეგრე აითრია, ჰაერში აიტაცა და კუთხისკენ ისროლა. ზაურბეგი მეტისმეტი ტკივილებისგან გაშწარდა. სიბრაზისგან გაცეცხლდა, სიანხლისგან ტუჩები დაიკბინა, მაგრამ გაჩუმება არჩია. სუნთქვა შეიკრა. თავი მოიშკდარუნა. ასე შვრება ხოლმე ადამიანი, როცა დათვს ჩაუვარდება. დათვმა თუ შეატყო, რომ მისი მსხვერპლი არ სუნთქავს, მკედარია, ბრძოლას შესწყვეტს და თავს მიაწვდის. მურთაზიც ასე მოიქცა. რაკი შეატყო, რომ მამა არ ინძრეოდა, გობს ხელი დაავლო და გარეთ გამოეწვია.

7.

დილის ნისლი ჩამოწვა, ზანტად მოედო სივრცეს და აული მის ირგვლივ ამართულ მთებთან ერთად სადღაც ჩაიძირა. ოდნავ თბილი ნიავე ქროდა, მძიმედ არხვედა თოვლივით თეთრ ნისლს და ჯერ კიდევ მთვლემარე აულის მცხოვრებით სახეში აჩრია. ქვევით ხევში არმხი ბლაოდა. ჩვეულებრივად ისროდა ტალღებს ჰაერში და შავ კლდეებს დაუდებრად ლეწდა და გლეჯდა.

ჯერ კიდევ მზე მთის მწვერვალს არ გადმოსულა და დანამულ ზუჩქნარს ფოთლები არ შემოვლია, დაღმართზე კი ვიწრო ბილივით რამდენიმე თეთრ თავსაფრიანი ქალები დაეშვენ წყაროსკენ, სირაქლემასავით ყელმოღერებულ თუნგებით. ისინი თითო-თითოდ ზურგს უკან მისდევდნენ ერთმანეთს, სიცილით და კისკისით. მხიარულად და ხალისით. მათი მადლარი გულმკერდი და სავსე წვივები, რომლებსაც თხელი სატინის ან ატლასის კაბა ფარავდა, თეთრ ნისლის ფიფქში იყო გახვეული და ჟინს და ნდომას აღვიძებდა მათ სხეულში. გული უჩქროლავდათ ტან-შხვართა გოგონებს. დახვეწილი ტანი უკრთოდათ და ატბორებულ ვენებას მხიარულ სიცილ-კისკისში კლავდნენ.

გოგონებმა მარჯვნივ გადაუხვიეს, ფერდობს აყვნენ. ხევიდან ვაჟის სიმღერა მოესმათ. სიმღერა ხევში იზნეოდა. მთებს აწყდებოდა და ძლიერ აღწევდა ფერდობამდე.

ქალი ფეხშიშველია მკერდ ვაშლა და რძიანი,
მე თუ არ დამრჩენია მისი ტანი მზიანი...

გოგონები შედგნენ. მხრიდან თუნგები გადმოიღეს. თვალები განაბეს და ერთმანეთს მიაჩერდნენ

— აზამატის ხმაა, ფატმა.

— მართალია, მას შეუძლია მხოლოდ ასეთი სიმღერა.

— მისი წკრიალა ხმა არმხის ბლავილსაც კი ფარავს.

— მისი ხმა მახვილის ჟღარუნს მაგონებს.

— მისი ერთი შემოხედვა ძარღვებში სისხლს მიჩერებს და სუნთქვას მიკრავს.

— მისი თვალების ხედვას ვერაფერი ვერ უძლებს.

— მისი სიცილი სხვასაც აცინებს. ადამიანსაც და ქვასაც. მტერსაც და შოყვარესაც.

— ვისთვის სცემს, მინდარიდ, მისი გული.— ეკითხება ერთი მეორეს.

— ფატიმამ უკეთ იცის, ერთ ღროს ფატმას მასზე ამოუდიოდა მზე.

— მართალს ამბობ, ნაილე. მე ახლაც მისთვის ამომდის მზე.

— შენი მზე ჩასულა, ფატიმა. აზამატის გული სხვისია. ოსის ქალმა მოგტაცა იგი ჩვენ.

— მე-კი მიყვარს და...

— არც მე ვიტყვოდი მის სიყვარულზე უარს. — თითქოს თავისთვის ბურტყუნებს მინდარიდა.

გოგონები ისე გაერთნენ ლაპარაკში, რომ მათ ვერც კი შეამჩნიეს თუ როგორ ამოვიდა ხევიდან აზამატი. ისინი ისევ კისკისებდნენ.

— მისი ერთი კოცნისთვის ერთ ნაწნავს მოვიჭრიდი. — ამბობს დარცხვენით ფატიმა.

აზამატს ელიმება. გული ფართქალს უწყებს. იგი ხედავს ლერწამივით ალექსილ გოგოს, სადღე გულმკერდით, გავა განიერს, მოქნილსა და რძით საესეს. იგი ხედავს მაყვალვით შად თვალებს და მარწყვივით ტუჩებს, რომლებიც მისი კოცნის სურვილით კრთიან.

აზამატი რამდენიმე ქურდულ ნახტომის შემდეგ ფატმას უკან აიწურა. მკლავები წელზე შემოსალტა და უკან გადასწია.

გოგონებმა ერთი შეკვივლეს და დამფრთხალი წიწილელებით ერთმანეთს მიაწყდნენ.

— მე კი შენი კოცნისთვის...

სიტყვა ვერ დაათავა აზამატმა. ფატმა სწრაფად გაუსხლტა ხელიდან და შიშისაგან გაფითრებული ამხანაგ გოგონებს ჩაუვარდა მკლავებში.

აზამატს გაეცინა. ხალისიანი თვალები შეანათა აულში ნარჩევ გოგონებს და მხიარულად შესძახა.

— რად კრთიხართ, შვლის ნუკრებო! სახეს რად მალავთ ჩითის ნაჭრებში. თქვენ წელან ვაჟის კოცნას ნატრობდით. ფატიმა ნაწნავსაც კი იჭრიდა ამისთვის. ახლა კი მე მიფრთხიხართ, თვალეში ვერ მიყურებთ. სიტყვას ვერ ძრავთ, არ გეგზართ ქალაქელ გოგონებს, პირდაპირებს და თამამებს, რომლებიც თვალეში გიცქერიან და თავის სურვილს გულლიად გეტყვიან. თქვენ კი თავსაფარს ქვევით მალავთ თქვენს კეკლუც სახეს...

— ჩვენი სახე შენ რად გინდა. შენ ხომ სხვა გიყვარს.

აწყვეტინებს ფატიმა და, რომ თავისი სიწითლე დაფაროს თავსაფარსა და ამხანაგების მკლავებში მალავს სახეს.

აზამატი წუთით შეყუჟმანდა. პასუხი ვერ მოახერხა. ფატმას კითხვას აუხვია და თავისი სიტყვა განაგრძო:

— მე მინდა თქვენც თამამები იყოთ. ვაჟის არ გრცხვენოდეთ. ახალ ცხოვრებას შეხედოთ.

— ახალ ცხოვრებასთან ჩვენ ვინ მიგვიშვებს, აზამატ.— გაბედავს ნაილე.

— ან ვინ დაგიშლით?

— დამშლელი ბევრია, აზამატ. დედები და მამები, ბაბუები და ბიცოლები.

— მართალს ამბობთ, გოგონებო. ჯერ კიდევ ბევრი ბრძოლაა საჭირო, რომ მათ ჭკუაზე არ იაროთ, მათ არ დაუჯეროთ, მაგრამ თქვენ, სიცოცხლით სავსე მთის ფერიებო, თუ გულზე ხელებს დაიკრფეთ და ხმასაც არ ამოიღებთ მათ წინააღმდეგ, ვერასოდეს ვერ მიხვალთ ახალ ცხოვრებასთან. თუ თქვენ მო ინდომებთ, ჩვენ დაგეხმარებით. სხოლოდ ჩვენი არტელის გზით შეიძლება მისვლა ამ ახალ და კარგ ცხოვრებასთან, სადაც ბებიას და ბაბუას გამოფიტული ჭკუით არ იცხოვრებთ, სადაც თქვენ ნახავთ ჯანსაღსა და ხალისიან ცხოვრებას, სადაც თქვენ შეგიძლიათ ვაჟს ისევე თამამად შეხედოთ, როგორც ამას ქალაქელი გოგონები სჩადიან. სადაც ვაჟს ისევე თამამად შეგიძლიათ გაუზიაროთ თქვენი სურვილი, როგორც წელან აქ ერთმანეთს უზიარებდით, იქ თქვენ ვერ გაგყიდიან ფულზე და ცხვარზე, თქვენი სურვილით გაყვებით ვისაც გინდათ, ვინც გიყვართ.

— სურვილი კი გვაქვს, მაგრამ... — გაბუტულ ბალივით ბუტბუტებს ნაილე.

— მაგრამს რაც მოსდევს, ის ნუ შეგაშინებთ. საჭიროა მხოლოდ სურვილი და მონდომება. ჩვენი არტელი ყოველთვის მზადაა მიიღოს ის, ვინც ღარიბია და ახალი ცხოვრება უნდა, ვინც ლუკმას თავისი შრომით სკაქს და სხვისი ნაშრომით არ ძღება.

— არტელში კი ვერ შემოვალთ, არტელზე კარგს არაფერს ამბობენ. — ახლა უფრო თამამად გამოესიტყვა ნაილე. დანარჩენებიც გათამამდნენ. სახეზე აფარებული თავსაფარი მოიხსნეს. წელში გასწორდნენ და თვალეშიც წელანდელი სიცელქისა და ნდომის სურვილი ჩაუდგათ.

— არტელი კარგი რომ იყოს, მაშინ ცუდს არ იტყოდნენ მასზე. ნახევარი აული კბილებს ილესავს არტელზე და დღედაღამ მის წყველა-გინებაში არიან. — სიცილით და ოდნავ დამცინავი კილოთი მიმართა ფატამ და თითქოს რაღაც მოაგონდაო, კიდევ რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ ამ დროს ხევიდან რამდენიმე ადამიანის ხმა მოისმა. გოგონებმა სწრაფად შეიღვეს თუნგები მხრებზე და დაღმართს ჩაყვნენ.

— რაც შენ გვითხარი, ის კი ყველაფერი კარგი იყო, აზამატ. ჩვენც ისეთები გვინდა რომ ვიყოთ.

— იქნებით, გოგონებო, მალე იქნებით. მალე არც არტელზე იტყვიან ცუდს.

გოგონები კლდეს მიეფარნენ. ხევიდან რამდენიმე მწყემსი ამოვიდა და აზამატი მათთან ერთად აჰყვა აღმართს.

ოდნავ მბრუტავი ლამფის მკრთალ სინათლის ქვეშ, პატარა ოთახში, რომელსაც ჰქონდა დაბალი ჭერი და ოღრო-ოღრო მიწის იატაკი, მოგვიანებით დაიწყო არტელის კრება. აზამატმა გააკეთა მოხსენება. მან გააცნო ამხანაგებს მომავალი მუშაობის გეგმა და ილაპარაკა სულეიმანის მოკვლის შესახებაც. ის არწმუნებდა ამხანაგებს, რომ სულეიმანის მკვლელებს ოსები ჩააბარებდნენ ხელისუფლებას და ამტკიცებდა, რომ მისი მკვლელი საერთო მტერია, როგორც ოსების, ისევე ინგუშებისაც.

მწყემსები ვერ უსმენდნენ კარგად აზამატს. ისინი მთელი დღის მუშაობით მოღლილნი იყვნენ. ზოგი ზანტად ამთქნარებდა. ზოგი იქვე კუთხეში მიდგმულ სეპერა ჯორს მისჩერებოდა და ფიქრებში იყო გართული, მაგრამ აზამატი მაინც ლაპარაკობდა. ხმას უწევდა. უფრო ცოცხლად და ტემპერამენტით გამოსთქვამდა აზრს. ცდილობდა როგორმე მოღლილი ამხანაგები ჩაეთრია და აი, როცა მან საძოვრების შესახებ დაიწყო ლაპარაკი, უცებ ყველას გამოცოცხლება დაეტყო. ყველამ მისკენ მოიხედეს. თვალები მოიფშვნიტეს და სმენად გადაიქცნენ. კუთხეში მობუზული ხასანიც შეიშმუშნა, ბეწვის ქუდი, რომელიც თითქმის მთელ სახეს უფარავდა, მოიხადა, უგემურად გადააფურთხა და რაღაც გამომწვევი შეხედულება მიიღო. ცალი წარბი ჩაღლა ასწია და ტუჩები მოკუმბა.

აზამატმა აქ უფრო თავდაპირილი ტონი აიღო. ლაპარაკობდა ფრთხილად, დამაჯერებლად და დაბეჯითებით. ის მიუთითებდა მწყემსებს იმის შესახებ, რომ საქონლის ჩიმზე გარეკვა აუცილებელია. ის კიდევ ერთხელ ახსენებდა ამხანაგებს, რომ საქონელს საძოვრები არა აქვს. დღეს თუ ხვალ ცხვარს სიმშლილი მოელის, ამის გამო ხალხის უკმაყოფილება თანდათან იზრდება ჩვენს წინააღმდეგ, რომ კულაკებმა თავი წამოყვეს, ზურგი გაიმაგრეს და შეტევაზე გადმოდიან. ისინი ფარულ შეტევას აწარმოებენ არტელის დასანგრევად და მათ ამისთვის საკმაო საბუთიც აქვთ. ესეც რომ არ იყოს—განაგრძობდა აზამატი—გეგმას ვერ შევასრულებთ. გეგმის შეუსრულებლობა კი ჩამორჩენას ნიშნავს. ჩამორჩენა კი სირცხვილია. ჩამორჩენილებს დასცინიან, ამცირებენ. ჩამორჩენა უკან დახევას ნიშნავს. უკან დახევა კი დაღუპვას. რად უნდა ჩამოვრჩეთ ჩვენ, ამხანაგებო, ჩიმელებს, როცა ისინი შეჯიბრში გამომწვევას გვიპირებენ. ინგუშებმა არ უნდა ვჭამოთ სირცხვილი მოძმე ოსებთან.

დიდხანს ილაპარაკა კიდევ აზამატმა, მაგრამ მხარი არავინ დაუჭირა. აირია კრება. ერთი თავისას ამბობდა, მეორე თავისას. ბოლოს წამოიღმა შუახნის გლეხი, პატიოსანი და შრომისმოყვარე ახმეტი.

ქუდი მოიხადა, მაგიდაზე დასდო და ჯერ ყრუთ, მაგრამ თანდათან გარკვევით დაიწყო ლაპარაკი. ის წინააღმდეგი იყო აზამატის აზრის. ამბობდა, რომ საქონლის ჩიმზე გარეკვა იმას ნიშნავს, რომ მტერს ხახაში ჩაუვარდე და საკუთარ თავს უღალატო. ის ხშირად ახსენებდა ალლაჰს და თხოვდა, რომ ისიც ჩარეოდა ამ საქმეში და ამოეშალა აზამატის თავიდან ეს უცნაური აზრი.

შემდეგ ილაპარაკა ხასანმა, გლეხმა შავი სახისამ და წითელწვერებიანმა. მას წინა კბილებით ეჭირა ყალიონი, კუთხეში იჯდა და ლაპარაკობდა ჩახლეჩილი ბოხი ხმით. ლაპარაკის დროს ცალი თვალი დახუჭული ჰქონდა და კამეჩივით ქშინავდა.

— ოსი ინგუშს არ დაინდობს, ცბიერები არიან, მიგვიტყუებენ, აგვაოხრებენ და სხვისი დასაცინიც გავხდებით.

აზამატმა ვერ მოითმინა. მან სიტყვა შეაწყვეტინა ხასანს. მოავონა ამხანაგებს მისი გამოსვლა მოედანზე, გაკიცხა სასტიკად და თავისი სიტყვა დაასრულა ასე:

— ეს ღალატი იყო, ხასანი! შენ გიქირდა. ზაურბეგმა გაგატყავა და ოჯახი სიმშლით გეხოცებოდა. არტელი დაგეხმარა. გაქირვებისაგან გიხსნა, წელში გაგმართა და შენ კი იმ დღეს საჯაროდ უღალატე. არტელის მტრებს დაუჭირე მხარი. კულაკებს ამოუდევქი გვერდში. დღეს იმავეს იმეორებ. ძლიერ შორს მიდიხარ ხასანი. მოღალატეებს ჩვენ ჩვენთან არ გავაჩერებთ. ჩვენ მტრებს გვეხმარე-არ უფარდებით ხახაში. ოსები ჩვენ მიგვიღებენ ისე, როგორც ძმებს. ისინი დაბიან, სხვა გამოსასვლელი არ არის, ამხანაგებო. საქონელი ამოგვიწყდება სიმშლით და პასუხს ჩვენ ვაგებთ: საქიროა გაბედე, ცდა და ყვილაფერი მოეწყობა.

— გაბედავ და ამოგვლეტენ. საქონელს წავართმევენ. საერთო ქონებას დალუპავთ. არ ივარგებს ასე. ეჰ, რას გვაბედვინებ, აზამატ. მტერთან სამეგობროდ წადიო, საქონელი წაიყვანეო და ისე აობრდი, რომ სისხლის ამღებიც არ დაგარჩეს.

მიდი აქამდე დუმდა. კარებთან იჯდა სამფეხა დაბალ სკამზე და თუ-თუნს ზედიზედ ეწეოდა. მისი მრავალ ტანჯვა-წამებისაგან ნაწამები სახე მოწყენილი და დაფიქრებული იყო. ეტყობოდა, რომ ის რაღაცის ებრძოდა. რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ ვერ ახერხებდა. რაღაც უშლიდა. რაღაც აკავებდა. აი, მისი თვალები შეეხებოდა აზამატის უმწეობით აღსავსე სახეს, რომელსაც დანარცხებული ადამიანის შეხედულება ჰქონდა და რომელიც შევლას თხოულობდა.

მიდი წამოდგა. პაპიროსი გადაავლო და უცებ ისე რიხიანად და გაბედულად დაიწყო, რომ თავისმა სიტყვამ თვითონვე გააკვირვა. მან ილაპარაკა დიდ ხანს, წავიდა ხასანის წიხალმდეგ და მხარი დაუჭირა აზამატს. იგი ამბობდა, რომ არ არის სხვა გზა, რომ საქიროა ზეგვე გაირეკოს საქონელი ჩიმზე. ამტყუნებდა ხასანს თავის საქციელში. ისიც აზამატივით მოღალატეობაში ბრალს სდებდა და აფრთხილებდა შემდეგისთვის. მერე აზამატმა, რომელიც უცებ გამოცოცხლდა და იმედმა კვლავ აუღმა-ენა, კენჭი ყაზა. მრავალი ხელი აღიმართა ჰაერში, მხოლოდ ხასანმა არ დაუჭირა მხარი. მან ფაფახი ჩამოიფხატა და ზანტად და ქშენით გავიდა გარედ. კარები მაგრად მოიჯახუნა. ტყაპუქში მოიბუზა და დინჯი ნაბიჯით გაყვა წყვდიადით მოცულ აულის ქუჩას.

9

ჩრდილოეთიდან დაძრული ნისლი ნელა უახლოვდება ჯერახის ცამდე აწვდილ კოშკებს. საღამოვდება: დღიური შრომით მოღლილი გლეხები სამუშაოდან ბრუნდებიან. ზოგი ხევიდან ამოდის. ზოგი მთიდან ჩამოდის. საქონელი ბლავილით მოყვება აღმართს და მწყემსების წივილით დაყრუებული სივრცე თანდათან იძირება შავ ნისლში და ღამის ბინდ-ბუნდში.

ზაურბეგი აივანზე მდგარ გრძელ ტახტზე წამოწოლილა. იქვე ტახტთან ძალღი წევს. ტუჩებს ილოკავს და პატრონს პირდაპირ თვალეში შესცქერის.

ჩაფიქრებულია ზაურბეგი. წარბებშეკრული გასცქერის შორს, მდინარის იქით ამართულ ბუმბერაზ მთებს, რომლის კალთები უამრავ სამოვრებიოთაა დაფარული.

მისი თვალები ბოროტებით და სიძულვილით ივსება ამ მხარის მიმართ. იქ, იმ მთის კალთებზე, ისეთი რამ ხდება, რაც ზაურბეგს გულს უსერავს და მოსაპოვებელია კი უქადის. ვერ ისვენებს მოხუცი. ტახტზე ისე გო-

რაობს, თითქოს ნაკვერჩხლებზე იწვეს და კბილებს შორის მოქცეულ უღვაშებს მშვიერ ძალღივით სძიძგნის.

ზაურბეგი წამოდგა. უდანაშაულო ქაზირს წიხლი ამოჰკრა და აივნიდან გავიდა. ძაღლმა წკმუტუნით აითრია ტანი და კუთხეში მიეგდო.

უკვე კარგახნის დაღამებული იყო. ზურგით ბოძს მიეყრდნო. ოფლიანი გულ-მკერდი ცივ ნიავეს მიუშვია. კიდევ ერთხელ გახედა ჩიმის მხარეს, რომელიც სიბნელეში ჩაძირულიყო და წყვიდადის მეტი არაფერი ჩანდა.

აულში სანთლები აენთათ. სიჩუმე იყო: მიხვეულ-მოხვეულ ვიწრო ქუჩებში ადამიანის ლანდები დალოდავდნ.

ზაურბეგი ფიქრებში იყო გართული. მას მოაგონდა ოცი წლის წინანდელი ამბავი. მზიანი დილა იყო. აულიდან გადახვეწილი ზაურბეგი რვა წლის შემდეგ პირველად დაუბრუნდა სამშობლო მიწას და მოხუც დედმამის ამარად მიროვებულ სახლ-კარს. ის რამოდენიმე ცხენოსანთან ერთად შემოიქრა აულში.

ტანზე ბოქაულის პაგონებ-აყრილი კიტელი ეცვა და თავზე შინდისფერი ფაფახი ეხურა. დიავანალის ლურჯ შარვალზე, რომელსაც გვერდზე წითელი ზოლი ჩამოუდოდა, ჩექმების მაგივრად უძირბები და მესტები ეცვა. ზაურბეგი, როგორც სხვები, ისე თვითონაც, ყელამდე იარაღში იჯდა. მას დამფრთხალი ნადირის შეხედულება ჰქონდა. თვალებში შიში ეჯდა. გაფითრებულ რკინისფერ სახეზე მოღლილობის დაღი ესეა.

მისი მოსელის ამბავი უცუბ მოედო მთელს აულს. ხალხი გამორბოდა ჯერახის ყოველ კუთხიდან. თანამოგვარეებმა დიდი ამბით მიიღეს ძვირფასი სტუმარი, მაგრამ ამავე დროს ყველა გრძნობდა, რომ ნაბოქაულების თავზე რალაც დიდი უზედურება ხდებოდა. მოხუცებმა ერთად მოიყარეს თავი. ახალგაზრდებმა და ქალებმა კი თავი აარიდეს მათ, რადგან ასე მოითხოვდა მთის ადათი. თუმცა მათ მოხუცებზე უფრო აინტერესებდათ უცნაური ამბის გაგება, მაგრამ მათ სურვილის წინააღმდეგ კანონი და ადათი იდგა სალ კლდესავით ამართული.

გაიმართა ბაასი. ზაურბეგი იჯდა შუაში. კარაბინი და ქუდი მუხლებზე ედო. ხან-გამოშვებით სწევდა პაპიროსს და უმწეო ხმით უყვებოდა მოხუცებს მეფის დამარცხების ამბებს. მოხუცები ვერ ისვენებდნენ ადგილზე. ახლოს მიიწვიდნენ ზაურბეგისკენ. ყოველი მათგანი ცდილობდა კარგად გაეგო თუ რატომ დამარცხდა მეფე. ვინ გადმოაგდო ტახტიდან და ვინ შეცვალა იგი.

ზაურბეგი ამბობდა, რომ რევოლუცია მოხდა. ხელისუფლება მუშებმა და გლეხებმა აიღეს ხელში, მაგრამ ირწმუნებოდა, რომ ეს დროებითი ამბავია, რომ დამარცხებულები, და მათ რიცხვში თვითონაც, მალე მოიკრეფენ ძალას და მტერს ნაცარმტვრად აქცევენ.

ზაურბეგს მწარედ ელიმება ახლა ამის მოგონებაზე. აი მას აგონდება მიდი ლიანოვის სიტყვები: —საეჭვოა, ზაურბეგ, თქვენი გამარჯვება. მე ქალაქში მინახავს და გავიგია, რომ მუშები და გლეხები ათეულ წლების განმავლობაში უბრძოდნენ რუსი ხელმწიფის წინააღმდეგ და რაკი დაამარცხეს, მისი გამარჯვება არც ისე იოლია.

ასეთ ფიქრებში იყო გართული ზაურბეგ, რომ მახლობელ ქუჩიდან ადამიანის ნაბიჯების ხმა მოესმა.

— სალამი, ზაურბეგ.

ზაურბეგმა ნაცნობი ხმა იცნო. მის წინ ცხვირამდე ფაფახ-ჩამოფხატული ხასანი იდგა ტყაბუშში მობუზული — უშველებელ კომპლით, რომელიც მხარზე გაედო და ზედ ხურჯინი ეკიდა.

— გაგიმარჯოს, ხასან, ველარ გიცანი. მოხუცი ფიქრებმა ამითრია. უცნაური სენი დამჩმდა ამ ბოლო დროს. სახლში ვერ ვჩერდები. ჰაერი არ მყოფნის. სუნთქვა მეკერის და გული მიღონდება. ვერა ვარ კარგად. მოვხუცდი, ხასან.

ხასანმაც დააპირა იმის თქმა, რომ არც ის იყო ამ ბოლო დროს კარგად, რომ აშლილია და ძალიევით იღრინება. რომ აღარ მოსწონს არტელი. ჭკუა წააგო არტელში შესვლით, მაგრამ თავი შეიკავა. იცოდა რასაც ეტყოდა ამაზე ზაურბეგ. იცოდა, რომ მას ასიაშოვნებდა და მისი დასაციინი გახდებოდა.

— ალლაჰ შენთანაა, ზაურბეგ, სანამ არმხი არ დაშრება და ჯერახის მთა ადგილიდან არ დაიძვრება, ზაურბეგს გული არ დაუღონდება, მუხლები არ უღალატებს.

— ალლაჰ გვარველობდეს, ხასან. ეჰ, დრო იყო: ენდოდე ალლაჰს, დრო იყო, ყველანი კარგად ვიყავით, მოხუცებიც და ახალგაზრდებიც, მდიდრებიც და ღარიბებიც. დრო იყო, ხასან, დრო.

ხასან თითქოს ვერ მიუხედაო ზაურბეგს. პირიდან ყალიონი გამოიღო, კომბლის ტარზე დასცალა და ორქოფულად შეხედა მოხუცს.

— ალლაჰ დაგვიხსენ—ამოკენესით წარმოსთქვა ზაურბეგმა.

— ალლაჰ—უაზროდ ამოიხენესა ხასანმაც.

ზაურბეგი ქვაზე ჩამოჯდა და სახლისკენ გასძახა.

— ჰაა, ნაილე.

ლამფის შუქით მკრთალად განათებულ აივანზე თვრამეტი წლის გოგონა გამოვიდა. მას ხელში სანათური ეჭირა. ასეთ სანათურებს აულში ლამურას ეძახიან. მან სანათლი ზევით აწია და იმ მხარეს მიანათა, საითენაც მამა ეგულეობდა.

ლამურის შუქზე ნათლად ჩანდა ნაილეს მოგრძო შავი თვალები, რომელსაც ზევიდან ოდნავ სქელი, ასევე შავი წარბები გადაუღიოდა. მას ჰქონდა მოქნილი თეთრი სახე, სწორი ცხვირი და ოდნავ თხელი ტუჩები. მისი ეშხით სავსე სახე ყოველთვის მხიარულად ციალებდა და გულუბრყვილო გულის ცემის აწყარა გამომხატველი იყო.

— ნაილე, სუფრა გაშალე აივანზე.

ნაილემ მამის წინ მდგომი მამაკაცი იცნო. სახეზე უკმაყოფილების და სიძულვილის ხაზებმა გაუელვა და ლამურა წამსვე ძირს დაუშვა.

ხასანმა ოდნავ ამოიოხრა, როცა ნაილეს სახე სიბნელემ მოიცვა და მუხლმოკვეთილივით ზაურბეგის გვერდით დაეშვა. იგი დაიბნა ნაილეს დანახვით. მიხედა, რომ ზაურბეგი ვახშმად პატიეობდა. გაუკვირდა, მაგრამ არ შეიშინა. სიხარულმა გული აუფგერა. მას მიეცემოდა საშუალება კარგად ჩაეხედა ნაილეს სახეში. ეგრძნო მისი ტანის სურნელება და დამტკბარიყო მისი სიახ-

ლოვით. ხასანის გული დიდი ხანია რაც ნაილესთვის ძვრს. ნაილეს ეკუთვნის. მისი ნდომით და მისი სიყვარულით იწვის და იფერფლებს, მაგრამ ხასანი ჯერ ერთი სიტყვითაც არ გამოხმაურებია ნაილეს. ვინ მიუშვებდა მას ნაილესთან სალაპარაკოდ. არც უფიქრია ხასანს ამაზე. მან იცოდა, რომ ნაილე მისთვის მიუწვდომელი იყო, მან იცოდა, რომ ზაურბეგი ნაილეს აფასებდა სამ ათას ცხვრად და ათას თუმანად, ამიტომ ხასანი თავის გულისთქმას გულშივე მალავდა. არავის ანდობდა, არავის უზიარებდა, გარდა თავისი ერთგული ძაღლისა, რომელსაც არასდროს არ იცილებდა და არც ძაღლი ცილდებოდა პატრონს. კულ-წაჭრილი გურიიდან უკანა ფეხებზე დამჯდარი მთელ ღამეებს ათენებდა თვალცრემლიან პატრონთან და გულმოდგინეთ უგდებდა ყურს ათას სასიყვარულო ლექსებს, რომელსაც ხასანი ნაილეს უმღეროდა.

ზაურბეგი ადგა. ხასანი სახლში მიიპატიჟა და აივანზე შეუძღვა.

ქაზირი გურიიდან დანახვაზე აღრინდა. ქეჩო აიყარა. გაიზნო და ზღაზვნით გავიდა აივნიდან. გურიიდან მისი ღრენისთვის ყურადღება არ მიუქცევია. პატრონს შეჰყურებდა და როდესაც ხასანი მასპინძლის მიერ ნაჩვენებ სამფეხა სკამზე ჩამოჯდა, მის ფეხებთან წამოწვა და თვალები მილულა.

ზაურბეგი ოთახში შევიდა, კოლოფით დაჭრილი თუთუნის გამოიტანა. ჯერ თავისი ჩიბუხი დატენა და მერე ხასანს გაუწოდა.

ხასანს გულისყური ოთახისკენ ექირა. იქ ტანის მსუბუქი რბევით ნაილე დაფუსფუსებდა. დედაკაცების ჩურჩული და ჭურჭლის ხმაურიც ისმოდა.

ზაურბეგს არ გამოჰპარვია ხასანის არც ერთი მოძრაობა. იგი ხედავდა და გრძნობდა, რომ ხასანი იწოდა ნაილეს სიყვარულით. მან ეს წინადაც იცოდა.

ზაურბეგს ახლა რაღაც აზრი დაებადა. ამიტომ მიიპატიჟა ხასანი სახლში. ამ აზრის გასახორციელებლად ხასანი იყო საჭირო. ხასანი კი ნაილეს გულისთვის ყველაფერს ჩაიდენდა. საკუთარ დედას მოჰკლავდა და ძმის სისხლსაც დალევა. ესეც იცოდა ზაურბეგმა.

— საქონელი როგორა გყავთ, ხასან. თურმე ქალები გემდურით. საქონელი რძეს ცოტას იძლევა, გახდა და თვლებში სიცივე ჩაუდგათ. — ყრუდ დაიწყო ზაურბეგმა და ხასანს ცალი თვალით გადახედა.

— ბალახი არა აქვს და რძეს რა მისცემს უბალახო საქონელს. გემდურიან და მაგათი დედმამის... სული...

ძალლივით წამოიყვია ხასანმა.

— ბალახი თუ აქამდე გექონდა, ახლა სად გაქრა? ჯერახის მთებზე ბალახის მეტი რა არის!?

— იმ ბალახს სათიბად ვინახავთ. ზამთარში რა ვაქამოთ საქონელს, თუ ახლა მოვაბალახებთ.

— თუ ზაფხულში სიმშვილით ამოწყვეტთ საქონელს, ზამთრისთვის ვისთვის ინახავთ ბალახს.

— ზეგიდან აღარ ისიმშვილებს საქონელი, საძოვრებზე მივერეკებით. ამბობენ მუხლამდე ბალახი არისო.

— ჩიშზე ხომ არ აპირებთ გარეკვას?! — ოდნავი ხმის რბევით სთქვა ზაურბეგმა და თვალები სტუმარს მიაშტერა.

— ასე გადასწყვიტეს. მეტი გამოსავალი არ არისო.

— კი, მაგრამ ოსები?!

— ოსები არაფერს დაგვიშავებენ. თურმე გვეპატიებებიან კიდეც. მობრძანდით, როგორც ჩვენ ხალხს ისე მიგიღებთო.

— მერე შენ გჯერა, ხასან?!

ძლივს ამოიღო სიტყვა ზაურბეგმა. ყელი გაუშრა, თავში რალაც საშინელი სიმძიმე იგრძნო და წევარამში ჩასძირა. იგი ისე შეჭყურებდა ხასანს, თითქოს მას უნდა გადაეწყვიტა ახლა ჩიშზე საქონლის გარეკვის საქმე. მისი გონება იმ წუთში იმდენად იყო დახშული, რომ საკმარისი იყო ხასანს ეთქვა, არა, არ მჯერაო და არტელის ცხვარიც არ წავიდოდა ჩიშზე.

— კრებაზე ბევრი ვილაპარაკე, — გესლნარევ კილოთი დაიწყო ხასანმა, და თითქოს საკუთარ თავს ეუბნებო, ნიკაპით მკერდს დაეყრდნო და თვალეში საკუთარ მუხლებს მიაშტერა. — მაგრამ არ დამიჯერეს, გარეგენ და ინანებენ. მე ჩემი ეთქვი და ამ ნათქვამს ბოლოს გავახსენებ.

— აზნაუტის ქკუაზე ამდენი ხალხი როგორ დადიხართ. თავმოყვარეობა სად დაკარგეთ უმფროსებმა, რომ ცინგლიან ბაღს აპყოლიხართ. ვერ დაინახეთ, რა გვიყვეს ოსებმა. კაცი მოგვიკლეს სტუმრად მისული. მოკლული თვითონვე მოგვისვენეს და გვითხრეს ვიღაც კლასმა მოკლაო, რა ჩვენი ბრალიაო — კლასს კი არ მოუკლავს, ოსებმა მოკლეს თავიანთ მიწაზე. ახლა საქონელს მიერეკებით მტრებთან და სამძოდ მიდიხართ მოსისხლეებთან. გონს მოდით, ინგუშნო. ჯერ თქვენ ამოგწყვეტენ და მერე საქონელს გაიტაცებენ. ოსის დანდობა ვის უნახავს. ალლაჰ, შენ იხსენ ხალხი...

ნაილემ სუფრა-გადაფარებული დაბალი მაგიდა გამოიტანა, მამისა და სტუმარს შუა ჩადგა და ოთახში ისე შეტრიალდა, ხასანისთვის არცკი შეუხედავს.

ხასანი არ ინძრეოდა, თითქოს გაქვავდაო. გაშტერებული იჯდა ერთ ადგილას, მხოლოდ გული ჩქარა უცემდა და სუნთქვა უჭირდა.

ზაურბეგს გაელიმა. თვალეში უცნაურად გაასავსეა. თითქოს რალაცას მიხვდაო, უნახავს მიაგნოვო. ტუჩებზე ენის წვერი მოისევა. დაგუბებული ნერწყვი გადაყლაპა, მერე უცებ გამოიცვალა, დინჯი შეხედულება მიიღო. წარბები მოლუშა და ჯიბიდან მუქის სისხო კრიალოსანი ამოიღო.

— ქალის გათხოვებას ვაპირებ, ხასან. დროა, კანში არ ეტევა. გაივსო და დაქალდა. სისხლი აწუხებს. ვაეკაცი უნდა.

ხასანი მთლად დაიბნა. გაცივებული თვალეში უფრო გაუცვივდა და თითქოს საკუთარი ენა გადაყლაპაო, ხმა ვერ დასძრა.

— სიძეს ვეძებ, მინდა ისეთ კაცს მივათხოვო, ვისაც ეყვარება. ბევრს არ დავათვასებ, შეიძლება ისედაც მივსკე. სიმდიდრე არ მაქვია ალლაჰის წყალობით. კუჭი მამლარი მაქვს და ოჯახიც სავსე.

— ნაილეზე ვინ იტყვის უარს. ვინაა ჯერახში ისეთი ვაეკაცი, ნაილესთვის არ უძგერდეს გული. — ძლივს წარმოთქვა ხასანმა. სული ყელში მოადგა და დამხჩვალეით თვალეში გადმოკაკლა.

ნაილემ ახლა ერბოიანი ხაქაპური და მოხარშული ბატკნის ხორცი გამოიტანა. იგი მზიარულ გუნებაზე იყო. მის მოძრაობაში სჩანდა სიჯანსაღე და ბავშური ხალისი. მან არ იცოდა რა იყო დარდი და წუხილი. მას არასდროს არ უგრძნვია ის. ამიტომ მისი თვალები ყოველთვის იცინიან. ამიტომ მისი გული ყოველთვის ხარობს და სხვასაც ახარებს.

— არაყი და თაფლიც გამოიტანე, ნაილე!

დაყვავებით მიმართა ზაურბეგმა შვილს და სკამი სუფრისკენ მოაწოა.

— ახლო მოიწი, ხასან, ისეთი მსუქანი ხორცია, ერბო გეგონება. არა გავს თქვენი არტელისას.

ხასანს არ უპასუხნია ზაურბეგისთვის. მძიმედ წამოდგა და მაგიდისკენ მიიწია.

— ნაილემ გემრიელი ხაქაპურის გამოცხომა იცის. მისი გაკეთებული ხინკალით ვერ გაძლები, ინდაურივით რომ ყლაპო მაინც. მოხუცს გულს მიხარებს და ხალისს მიცხოველებს. ვერ ვიმეტებ გასათხოვებლად, მაგრამ თვითონაც ცოდვია, უკვე თურამეტი წლისაა.

— მის ქმარზე ბედნიერი ვინლა იქნება აულში. — თითქოს თავისთვის წაილულულა ხასანმა. თავიც არ აულია და ადგილიდანაც არ დანძრეულა.

ნაილემ არაყი და თაფლი გამოიტანა. ერთი ჭიქა მამას დაუდგა და მეორე უფრო მოზრდილი კი სტუმარს.

ხასანმა თავს ძალა დაატანა. ღონე მოიკრიფა და ქურდულად შეხედა ნაილეს.

ნაილე შეკრთა, თითქოს გველმა უკბინაო. სახეზე წამოწითლდა და ტანში გააქრქოლა, არ მოეწონა უცხო თვალების უტიფარი შემოხედვა. მან იცოდა, რომ ხასანს უყვარდა. ამხანავე გოგოებიდან გაიგო ეს მან. ამხანაგები უყვებოდნენ ნაილეს, თუ როგორ იწოდა ხასანის გული მისი სიყვარულით. თუ როგორ ეყინებოდა ნაილეს მოლოდინში თვალები.

ნაილე იცინოდა, იცინოდა. ბრაზობდა და წითლდებოდა. იცინოდა, რადგან სხვებიც იცინოდნენ, ინგუშის გოგონებს უყვართ ვაჟის დაცინვა. არ მოსწონდა ხასანი ნაილეს. იგი სიძულვილს და შიშს იწვევდა მასში. არ მოსწონდა მისი ზაქის თვალებით დიდრონი თვალები, რომლებიც ყოველთვის ცივად გამოიყურებიან. არ მოსწონდა მისი გრძელი უღვაშები, შეკრეპილი წვერი, რომელიც თითქმის მთელ სახეს უფარავდა და მის ისედაც კუშტ სახეს ველურ იერს ჰმატებდა. ხშირად შეხვედრია ხასანს გზაზე, როდესაც ამხანაგებთან წყაროზე მიდიოდა ნაილე ყოველთვის თავს არიდებდა და სახეზე კრელ თავსაფარს იფარებდა.

ზაურბეგმა ჭიქები გაავსო. ქერის არაყი იყო, თავის ხელით გამოხდილი. მისი არაყი მთელს აულში ცნობილი იყო სიმაგრითა და გემოთი.

რამდენიმე ჭიქის დაღევს შემდეგ ხასანს თვალებში ნისლი ჩაუდგა და თავიც გაუბრუნდა. ზაურბეგმა მოხერხებული დრო შეარჩია და დაწყებული საუბარი განაგრძო.

— კარგი ქალი მყავს ნაილე, ხასან! შენ არტელში არ გიჯერებენ. შენს სიტყვას ანგარიშს არ უწივენ, შენს გემოზე ვერ იმუშავენ. შენს გემოზე ლუქმას

ვერ შესკამ. ეჰ, სჯობდა ჩემგან არ წასულიყავი. რა ვუყოთ, რომ ცოტა უსიამოვნება მოგვივიდა. შენ გამეჩეცი. ნაილემ მისაყვედურა, კარგი ვაჟკაცი იყო: მუშაობაც უყვარდა. დააშავე, რომ გაუშვიო.

ზაურბეგმა აქ ცოტა ხმას დაუწია. — არ უნდოდა შენი წასვლა ნაილეს. შენთვის იცინოდნენ მისი თვალები, მაგრამ... ეჰ, აკი ვამბობ დააშავე მეტოქე.

ხასანს არ იცოდა რა ექნა. როგორ მჯდარიყო, როგორ შეეხედა ზაურბეგისთვის. როგორ შეეკავებინა თავი, რომ არ დაეყვირა, არ ებღავლნა. არ ჩავარდნოდა ზაურბეგს მუხლებში. არ ეთხოვა პატიება. იგი წყევლიდა იმ დღეს, იმ წუთს, როცა ზაურბეგს გაშორდა. როცა გაშორდა ნაილეს თვალებს, რომლებიც, თურმე მისთვის იცინოდნენ. პატარა უსიამოვნება როგორ აიძულებდა ხასანს მიეტოვებია ნაილე. იგი ცალ მკლავს ჩამოიჭრიდა მისთვის და მთელ ქონებას გაატიალებდა. ჰო, დააშავე ხასანმა, ძლიერ დააშავე, მაგრამ იქნებ შეიძლება გამოსწორება. იქნებ არც ისე გვიანაა. ხასან ყველაფერს იზამს. ყველაფერს გაიმეტებს. არაფერს არ დაინანებს. არავის არ შეიბრალებს თუ კი...

მან უმწეო თვალები ზაურბეგს მიაპყრო.

— არც ახლა არის გვიან, მაგრამ...

ზაურბეგმა კიკა აიღო, მოსვა და ისევ მაგიდაზე დასდგა. ის არ ჩქარობდა. განგებ აჭიანურებდა ლაპარაკს. ის ხედავდა, თუ როგორ იტანჯებოდა ხასანი. როგორ ებერებოდა სახის ნაკვეთები და ძარღვები. იგი თანდათან რწმუნდებოდა იმაში, რომ ხასანი არც კი დაფიქრდებოდა, ისე დათანხმდებოდა მის პირობას.

— მაგრამ ერთი პირობით, ხასან. თუ ნაილე გინდა, არც ჩემი ოჯახისთვის უნდა გინდოდეს ცული, თუ ეს ასეა, უნდა დამეხმარო. ჩემი ოჯახის დანგრევა ნაილეს ოჯახის დანგრევა იქნება. შენი და ნაილეს ოჯახი კი მალე ერთი იქნება. ჰო და ამ დახმარებას მარტო მე კი არ მიწევ. შენ ამბობ ცხვარი ზეგ ჩიმზე მიდისო. ეს იმას ნიშნავს, რომ არტელმა გაიმარჯვა. არტელის გამარჯვება ჩვენი მოსპობაა. ერთი გამოსავალია იმისათვის, რომ არტელმა არ გაიმარჯვოს, ჩემის საძოვრებზე არტელის ბედი უნდა შეიცვალოს. ინგუშებზე ექვს ვერავინ მიიტანს, შენ წელან ამბობდი: მე ჩემი ვთქვი და ამას ბოლოს გაიხსენებენო. სათქმელიც კარგი გექნება. მთელი არტელი შენ მოგემხრობა. აქიდან მე წამოვყოფ თავს, იქიდან შენ და, არიქა, ჰა, ცხოვრება ძველი გზით წავა. ზაურბეგი ისევ იბატონებს ჯერახში, ხასანს ეყოლება უამრავი ცხვარი და იქნება ჩემი სიძე.

ხასანმა ნახევარ ლიტრიანი თასი გაავსო. ხარბად დასცალა და მასპინძელს გადარეულვით შებღავლა.

— ზაურბეგ, ჩემი ცხოვრება დღეიდან იწყება, რადგან ვიცი, რომ ნაილე ჩემი იქნება. უთუოდ, უთუოდ გაიმარჯვებ შენ, ზაურბეგ. ისევ იბატონებ ჯერახზე. მენდოდე, ზაურბეგ, ჩიმიდან არც ერთი ცხვარი არ დაბრუნდება. არც ჩემი და არც სხვისი.

აქამდე წელში მოხრილი ზაურბეგი ისევ გასწორდა. სხეული ისე მოიმარჯვა, თითქოს საცეკვაოდ გასასვლელად ემზადებო. კვარტიანი ხელში შეატრიალა. მერე თასი პირამდე გაავსო და სამი სიტყვა კბილებში დასწურა:

— ალლაჰ გემფარელობდეს, ხასან.

10

აულს ეძინა. გრილი და უმთვარო ღამე იყო. თერგიდან ქარი ქროდა და ბზუილ-წივილით გარბოდა მთებსა და ღრეებს. ჩიმში სანთლები ჩაეჭრით. აულის მცხოვრებნი ტკბილ ძილს მისცემოდნენ. სიწუნარე სუფევდა ირგვლივ. კისერგახეხილი ძაღლები დადიოდნენ ქუჩებში. მგლებივით აბრიალებდნენ თვალებს და ათასში ერთხელ ყუფდნენ ცივად.

არ ეძინა მხოლოდ მურზა ბესტაევის ოჯახს. კოშკის მესამე სართულის ვიწრო სარკმლიდან მკრთალი სინათლე მოსჩანდა. ბესტაევი სტუმარი ჰყავდა — თვალ-ჩამოხეული მურთაზი. სტუმარი ნაბადწამოსხმული იჯდა კუთხეში. ღლიავით კარაბინს დაყრდნობოდა. თაფლის ფაქას ღეჰდა და ხელში შერჩენილ ლუდის თასს ათამაშებდა. წინ ტაბაკი ედგა, რომელიც მაგიდის მაგიერობას სწევდა. ტაბაკი სავსე იყო სხვადასხვა ნამცხვრებით, ხორცითა და ხილით, მწვან-ნილითა და თევზეულით. თერგში მონავარდე კალმახებს ოშხივარი ასდიოდათ და შამფურზე წამოცმული ბატკნის ხორცი ვერცხლისფრად ბრჭყვიალებდა. იატაკზე ეყარა უამრავი პაპიროსის ნამწვავები და ოთახში მძიმე კვანძის ნისლი ზანტად ირხეოდა.

მურზა დაღვრემილი იჯდა. არაყნარევ ლუდს აძალებდა სტუმარს და თვითონაც ხარბად სვამდა. შუბლისეველი ტილოთი წაეკრა და წამოწითლებულ სახეზე ოფლის ღვარი ჩამოსდიოდა. პერანგისამარა იყო მასპინძელი. ნამძინარევ თვალებს ნახევრად წკურავდა და ისე იცქირებოდა მის წინ, თითქოს ხმალოდ მოსისხლე შესცქერისო. ლაპარაკობდა დაბალი ხმით, თითქოს არც თვითონ უნდაო მისი სიტყვების გაგონება.

— ვერ გამართლდა, მურთაზ, ჩვენი იმედი. ზაურბეგს ყოველთვის გამარჯვების იმედი ჰქონდა. გულმაგარია მამაშენი, ბაღლო. ერთი ტყვიით დასცა ციცხლივით ვაჟკაცი. ზედაც არ შეუხედავს. ცხენით გათელა და ისე შეტრიალდა, რომ წარბიც არ შეუხრია.

მურთაზ ისევ თაფლის ფიქვს ღეჰავს. ლუდს არ ეტანება, იცის ნაცადმა ინგუშმა, რომ წინ გრძელი გზა უდევს და ბნელი ღამე. ოდნავ იღიმება. სიამოვნობს შეილს მამას რომ უქებენ.

მურზა თასს პირამდე გაავსებს, მოსვამს და ახლა უფრო ხმადაბლა განაგრძობს.

— მამაშენი რისხვად იქცევა, როცა გაიგებს, რომ ჯანგირა ჯერ კიდევ ცოცხალია. დღეს კაცი მოვიდა ჯერახიდან. დილით ჩიმზე ცხვარი მოდის. ვერ დავეცე ჯანგირს ტყვია. ჩიმელები თვალის ჩინივით უფრთხილდებიან. ურუშში გვერდიდან არ იშორებს. არტელმა ათი ცხვარი აჩუქა. ქალებმა თეთრი ჩოხა შეუკერეს. აღმასკომმა და ურუშბიმ კი მოსისხლეს პოვნა აღუთქვეს. მათ შესძლეს დაეჯერებიათ, რომ სულეიმანი მდიდრების მოკლულია...

— საქმე წაგებულია, მურზა. ცხვარი დილით აქ იქნება, ჩვენ დავაგვიანეთ. საჭიროა ახალი გზის გამონახვა. დროა წავიდეთ. ჯანგირას მოკვლა უკვე გვიან-
დაა. ახლა ვეცადოთ, რომ ცხვარს ვაგნოთ. ხვალ ან მე მოვალ, ან მამა.—მურ-
თაზ წამოდგა. თავზე ყაბალახი ჩამოიციო და კარებისკენ დაიძრა. მურზა კრა-
ქით გაუძღვა წინ. ვიწრო და ბნელი კიბით ჩავიდნენ მეორე სართულში, რომე-
ლიც ორი მოზრდილი ოთახისგან შედგებოდა. მურთაზმა იცოდა, რომ მახარეს
ერთ-ერთ ოთახში ეძინა. ინგუშმა იგრძნო საყვარელ ადამიანის სიახლოვე.
წუთით შედგა. მიაყურა. ოთახიდან ქალების ფუსფუსი ისმოდა. ეტყობოდა არც
დიასახლისებს ეძინათ.

— ქალს გიქებენ, მურზა.—ჩურჩულით წარმოსთქვა მურთაზმა.—ამბობენ
აზამატის დანიშნულიაო.—დაუმატა გესლიანად და ნაბადში ისე მოიბუზა, თითქოს
სიცივემ აიტანაო.

— უმალ საკუთარი ხელით მოგუსპობ სიცოცხლეს, ვინემ აზამატ ჩემი სიძე
გახდებოდეს.—სახის უცნაური მანქვით უპასუხა მურზამ მურთაზს და მხრე-
ლავი კრაქი სახეში შეანათა.—მახარე იმას გაჰყევბა, ვისაც მამა მიათხოვებს. ის
ჩემი შვილია, მურთაზ, და...

— მამის ურჩი შვილი მთაში არ იზრდება და თუ გაიზარდა კისერს
მოიტეხს.—ჩამოართვა სიტყვა მურთაზმა და კიბე უკან მოუხედავად ჩაირბინა,
კარებიდან არ გასულა. კოშკს სამხრეთის მხარეს პიტალო კლდე ეკრა, კლდეს
იქით ხევი იწყებოდა, ამ სარკმლიდან იღებდა მურზა თავის ხალხს და აქედანვე
ისტუმრებდა. კიბიდან დაქანებული მურთაზ სარკმლიდან ისე გადახტდა, რომ
არც კი შემდგარა. ხევი სწრაფად ჩაირბინა და ცხენს რომ მიუახლოვდა გახარე-
ბულმა არაადამიანურის ხმით შესძახა:

— მურზა მახარეს ვისაც უნდა იმას მიათხოვებს.—ცხენმა თითქოს პატრო-
ნის სიხარული იგრძნო—ყურები სცქვიტა. მხიარულად დაიფრუტუნა და როცა
მურთაზი ზედ მოველო, ელვის სისწრაფით გაქრა წყვილიდში.

ქარი კი ისევ ქროდა. მთებიდან იტაცებდა თოვლს, გლეჯდა კლდეებს და
ბრიალითა და გრუხუნით იჩეხებოდა სადღაც.

(გაგრძელება იხილეთ შემდეგ ნომერში).

პ/მზ. რედაქტორი: მალაქია ტოროშელიძე

პ/მზ. მდივანი: კალე ბოგოხიძე

ეროვნული საკვანძიარო
ბიბლიოთეკა

შ ი ნ ა ა რ ს ი

	გვ-
რედაქციისაგან	7
კალე ბობოხიძე — ამხ. კიროვის ხსოვნას	9
გ. ნასარიძე — ლენინის დროშით	11
ივ. შაიშმელაშვილი — ღამე ყოშტანტაუს მახლობლად	12
იაშა ბურჭულაძე — სიმღერა მოხუც პარტიზანულზე	13
გ. ყბრალიძე — ფიქრი	17
მოსე გვასალია — სურამი	18
ლეო ქიაჩელი — ჟურნ. „ახ. მწერლის“ ახალი პროზაიკოსები	51
დავით შამათავა — ბალადა	62
გრიგოლ აროსია — ლექსი შეყვარებულზე *	65
პეტრე გიგბერია — მე ახალგაზრდა კლასი მამლერებს	67
ვერა შუბლაძე — საბჭოთა საქართველოს	71
გრიგოლ ჩიქოვანი — ზაურბეგ	72

3060 2 806.

